VAKBLAD VOOR DE BIBLIOTHEEKSECTOR

Bibliotheekblad

Groeimanifest voor de toekomst

Verbouwing Centre Céramique gereed

Zeeuws-Vlaanderen: 875 km² werkgebied

LeesVertelwedstrijd voor dove kinderen

Nummer **7** | Jaargang 26
September 2022

Barbara Erven, HR-manager bij Bibliotheek Eindhoven

Graficom Group heet voortaan:

justspark

Slimme IT-oplossingen gewoon in mensentaal.

Met ruim 25 jaar ervaring en een partnerschap met meer dan 200 bibliotheken is Justspark dé IT-specialist voor bibliotheken.

Zo maken veel bibliotheken inmiddels gebruik van **Bibliotheekonline** – het speciaal door ons ontwikkelde cloudplatform voor de bibliotheekbranche.

Wil je het IT-beheer van jullie bibliotheek altijd op orde hebben? Laat dit aan ons over. Wij weten precies wat elke bibliotheek nodig heeft.

088 472 3426
info@justspark.com

uittrekselbank®

literom®

Haal er alles uit!

Zo maak je gebruik van de databanken:

Betrouwbare recensies, kwalitatieve uittreksels en interessante vraagstukken: dat is de essentie van de databanken Uittrekselbank en Literom.

Andere voordelen zijn:

- Gratis gebruik voor alle leden
- Onbeperkte toegang tot alle informatie
- Betrouwbare bronnen voor boekverslagen
- Relevante (door)leestips
- Aanvullende info voor leesclubs

nbd biblion

vooruitgang boeken

T 079 3440 344 | www.nbdbiblion.nl | info@nbdbiblion.nl

Colofon

Bibliotheekblad is hét vakblad voor de bibliotheeksector en verschijnt tien keer per jaar, waaronder een dubbelnummer. Kijk ook op onze website: www.bibliotheekblad.nl en op onze sociale media-accounts op Twitter, Facebook en LinkedIn.

Uitgeverij
Uitgeverij IP
Charlotte van Pallandtlaan 12
2272 TR Voorburg

Hoofd- eind- en webredactie
Menno Goosen
menno.goosen@bibliotheekblad.nl
+31 (0)6 2222 90 67

E-mailadres redactie
redactie@bibliotheekblad.nl

Tekstcorrectie
Marijn Mostart

Medewerkers
Johannes Abeling, Jan van Bergen en Henegouwen, Rob Bruijnzeels, Annemiek van de Burgt, Maarten Dessing, Elselien Dijkstra, Anne van den Dool, Denise Hagmeijer, Marianne Hermans, Wendy de Graaff, Roxanne Heemskerk, Jos Heijnen, Wim Keizer, Imke de Korte, Cindy Lammers, Marjolein Lolkema, Ingrid Lutke Schipholt, Anneke de Maat, Tamar van Moolenbroek, Eric van Nieuwland, Marjolein Oomes, Linda van Pelt, Els Rademaker-Vos, Evi Savelkous, Gerrit Serné, Joyce Sternheim, Stan Verhaag, Eimer Wieldraaijer, Ivonne Zijp.

Ontwerp basisvormgeving
SNEP grafische dienstverlening

Lay-out
Thomson Digital

Opmaakbegeleiding
Hans Jansens (Impaginator.nl)

Druk
Damen Drukkers

Abonnementen Nederland
Abonnementenland, Postbus 20, 1910 AA Uitgeest. Tel. +31 (0)251-25 79 24. Site: www.bladenbox.nl voor abonneren of www. aboland.nl voor adreswijzigingen en opzeggingen. Abonnementenland is ook bereikbaar via Twitter. @Aboland_klanten. Beëindigen abonnement: opzeggingen dienen 12 weken voor afloop van de abonnementsperiode in ons bezit te zijn. Prijswijzigingen voorbehouden.

Abonnementen België
Abonnementenland, Ambachtenlaan 21 Unit 2A, 3001 Heverlee. Tel. +32 (0)28 08 55 23. Site: www.bladenbox.be voor abonneren of www.aboland.be voor adreswijzigingen en opzeggingen. Beëindigen abonnement: Opzeggingen dienen 12 weken voor afloop van de abonnementsperiode in ons bezit te zijn. Prijswijzigingen voorbehouden.

Abonnementsprijs
Per 1 januari 2022 kost een abonnement in Nederland € 219,95, elk vervolgabonnement op hetzelfde adres € 209,95, los nummer € 30. Abonnementsprijs België: € 238,95. Overige landen € 272,95. Alle bedragen inclusief btw en verzendkosten.

Adverteren
Op www.bibliotheekblad.nl vindt u onze tariefkaart. Meer informatie kan gegeven worden door accountmanager Rajin Roopram, telefoon: +31 (0)6-1520 17 24, e-mail: rajin.roopram@kbenp.nl.

Overname van tekst
Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Uitgeverij IP gebruikt of verveelvoudigd worden. Voor kopiëren is reprorecht verschuldigd aan de uitgever.

ISSN
1573-9597

Volg ons ook online

Op bibliotheekblad.nl vindt u het actueelste bibliotheeknieuws. Via de site kunt u zich gratis abonneren op onze wekelijkse nieuwsbrief. Ook zijn wij actief op sociale media:

- facebook.com/bibliotheekblad
- twitter.com/bibliotheekblad
- linkedin.com/company/bibliotheekblad

INHOUD

6
Collega
Barbara Erven, HR-manager bij de Bibliotheek Eindhoven, heeft enorm veel plezier in haar werk. 'Even informeren hoe het met iemand gaat doe ik automatisch. Daardoor kén ik de medewerkers van onze bibliotheek, en dat geeft mijn werk een diepere dimensie.'

8
Interview Toine Heijmans
Is alles op internet te vinden? Schrijver en Volkskrant-journalist Toine Heijmans, jurylid van de Bibliotheekblad Schrijfwedstrijd, weet wel beter. 'Voor mijn nieuwe roman zocht ik laatst werk van A. den Doolaard. Dan vind je meer in bibliotheken dan op Boekwinkeltjes.nl.'

11
Bibliotheekblad Schrijfwedstrijd
Natuurlijk hadden we als redactie van Bibliotheekblad verwacht dat we wel wat inzendingen zouden krijgen, maar 387? De variatie is groot: verhalen, gedichten en een enkele songtekst of *spoken word*.

12
Probiblio presenteert Groeimanifest
Mirjam Zweers startte vanuit Probiblio in 2021 het project 'De Bibliotheek van de Toekomst.' Het resultaat is een Groeimanifest. Hoe kwam dit tot stand, en welke rollen voorziet dit manifest voor de bibliotheek in 2040?

16
Verbouwing Centre Céramique
'Centre Céramique is verbouwd, heringericht, energiezuiniger en nog toegankelijker.' Op enthousiaste toon richt het multifunctionele complex in Maastricht – met als bekendste component de bibliotheek – de schijnwerper op zijn vernieuwde onderkomen.

20
Bibliotheek Zeeuws-Vlaanderen
Rudi Crombeen geeft sinds dertien jaar leiding aan de Bibliotheek Zeeuws-Vlaanderen. In gesprek met een directeur die in een werkgebied van 875 vierkante kilometer bezig is de boekige bibliotheken van weleer te transformeren tot gezellige ontmoetingscentra waar de maatschappelijke functies van de bieb de hoogste prioriteit genieten.

26
Bijzondere Bibliotheken
In 2016 ging de eeuwenoude Deventer stadsbibliotheek, de Athenaeumbibliotheek, samen met de Openbare Bibliotheek Deventer. Naast handschriften, oude drukken en wetenschappelijke boeken bevat de collectie allerlei literatuur over Deventer.

28
Digitaal burgerschap
Om digitaal burgerschap in de toekomst een stevige plek te geven binnen het aanbod, verwachten bibliotheken meer geld, tijd en expertise nodig te hebben dan nu aanwezig is.

32
Interview Jeroen Windmeijer
Ook als je geld genoeg hebt om boeken te kopen, kun je een goede reden hebben om ze te blijven lenen. Schrijver Jeroen Windmeijer, jurylid van de Bibliotheekblad Schrijfwedstrijd, is nog wekelijks te vinden in de bibliotheek.

36
De 25e Nationale LeesVertelwedstrijd
Iedereen die zich bezighoudt met leesbevordering kent de Nationale Voorleeswedstrijd die jaarlijks georganiseerd wordt door Stichting Lezen. Er is echter een tegenhanger voor dove en slechthorende kinderen: De Nationale LeesVertelwedstrijd, georganiseerd door Stichting Woord en Gebaar.

40
Topstukken
In deze aflevering van 'Topstukken uit de KB' een boek uit de jaren dertig waarin graficus M.C. Escher (1898-1972) langzaam van richting veranderde: van landschapsprenten naar de metamorfose en naar onmogelijke perspectieven. Waarom zijn Eschers boeken minder bekend dan zijn prenten?

42
JBN-congres
Na vijf jaar Jong Bibliotheek Netwerk (JBN) leek het de oprichters tijd voor een feestje. Door de coronaperiode werd die lustrumviering helaas een jaar vertraagd, maar daardoor was er des te meer tijd om ons te verheugen op een dagvullend programma. Een uitgebreid verslag.

52
Management
Yuri Matteman kende de veelzijdigheid van de bibliotheek al voordat hij enkele maanden geleden aan de slag ging als directeur-bestuurder van DOK Delft. In die korte periode is hij nog meer onder de indruk geraakt van alles wat de bibliotheek doet.

56
Vijf 'airportlibrarians' over hun vak
Vijf gepensioneerde bibliotheekmedewerkers staan zes dagen per week in de Airport Library op Schiphol: een etalage van Nederlandse cultuur en het visitekaartje van de Nederlandse bibliotheken voor met name internationale reizigers op Schiphol.

Verschijning Bibliotheekblad 8

28 oktober

Beste lezer,

Natuurlijk hadden we als redactie van Bibliotheekblad verwacht dat we wel wat inzendingen zouden krijgen voor de Bibliotheekblad Schrijfwedstrijd, maar 387? De variatie is groot: verhalen, gedichten en een enkele songtekst of spoken word. Nog wat statistiekjes: de jongste inzender is vijf jaar en de oudste is 95 jaar. Een bewijs dat de bibliotheek voor iedereen leeft! In het artikel op pagina 11 leest u hoe we de voorselectie hebben aangepakt. Het is natuurlijk onmogelijk voor de juryleden om 387 inzendingen te bestuderen. Meer schrijfwedstrijd in dit nummer: Maarten Dessing interviewde juryleden Toine Heijmans en Jeroen Windmeijer.

In dit Bibliotheekblad ook aandacht voor nieuwe vestigingen en verbouwingen. Zo heropende Centre Céramique in Maastricht na een lange verbouwing zijn deuren. Oud hoofdredacteur Eimer Wieldraaijer maakte een reportage. Daarnaast sprak Eimer met Rudi Crombeen, directeur-bestuurder van de Bibliotheek Zeeuws-Vlaanderen in wiens werkgebied van maar liefst 875 vierkante kilometer op diverse plekken nieuwe of heringerichte bibliotheken verrezen. De provincie Zeeland staat dit jaar sowieso goed op de kaart: maar liefst twee bibliotheken, Goes en Terneuzen, werden genomineerd voor de Beste Bibliotheek Award 2022.

Verder in dit nummer twee verslagen van interessante bijeenkomsten. Het is alweer even geleden, maar in april werd de 25e Nationale LeesVertelwedstrijd gehouden. Dit is de tegenhanger van de Nationale Voorleeswedstrijd, speciaal gericht op dove en slechthorende kinderen die jeugdliteratuur voordragen in gebarentaal. Een fantastisch leesbevorderingsevenement dat wel wat meer aandacht verdient. Daarnaast vond eind juni het congres plaatst van het Jong Bibliotheek Netwerk (JBN) in de OBA Oosterdok. Geweldig om te zien met hoeveel enthousiasme dit bijzondere congres voor jonge bibliotheekmedewerkers georganiseerd was, met een programma dat voor ieder wat wils bood!

Ik wens u veel leesplezier!

Menno Goosen,
Hoofdredacteur Bibliotheekblad,
menno.goosen@bibliotheekblad.nl

Barbara Erven, HR-manager bij de Bibliotheek Eindhoven

Mensen managen met maatwerkprecisie

‘Levensgenieter’, staat er als onderdeel in de profieltekst die Barbara Erven over haar persoonlijke kwalificaties heeft gepubliceerd. Het bewijs dat die bewering klopt, geeft ze in dit interview. Hier is duidelijk een vrouw aan het woord die lol heeft in haar werk. ‘Ik heb leuke collega’s en een bijna aangeboren interesse in mensen. Even informeren hoe het met iemand gaat, doe ik automatisch. Daardoor kén ik de medewerkers van onze bibliotheek, en dat geeft mijn werk een diepere dimensie.’

TEKST: LINDA VAN PELT
FOTO’S (INCLUSIEF COVER): JOHANNES ABELING

Pijnlijke start

Kort nadat Barbara Erven begon bij de Bibliotheek Eindhoven – zo’n twaalf jaar terug – was het helemaal niet zo’n feestelijke periode. ‘De gemeentelijke subsidie was drastisch verminderd en dat betekende dat we elf wijkvestigingen moesten sluiten. Met vervelende gevolgen: veel functies vervielen en mensen verloren hun baan.’

Het pijnlijke proces om dat te vertellen, zeker in een periode waarin je als relatief nieuwe HR-manager nog niet zoveel ‘krediet’ hebt opgebouwd, is ze nog niet vergeten.

‘Gelukkig kon ik zulke slechtnieuwsgesprekken wel voeren samen met de leidinggevenden, maar de boodschap bleef uiteraard even triest. Ook bij de overblijvers ontstond er schade en onzekerheid: waarom mag ik wel blijven en wat gaat de toekomst brengen?’

Omdat die pijn niet na verloop van tijd ‘vanzelf’ wegzakte, nam Barbara,

samen met de leidinggevenden, het initiatief tot persoonlijke gesprekken met iedereen. Hierin werd, zoals ze het omschrijft, de 'humuslaag' blootgelegd. 'De dingen die je niet ziet, en die niet worden uitgesproken, maar die er wel degelijk zijn. We hebben medewerkers aangemoedigd te vertellen wat hen dwarszat. Dit had een helend effect, waardoor we die moeilijke periode symbolisch goed konden afsluiten.'

Vlees

Hoewel Barbara privé vanaf jonge leeftijd zeker connectie had met de cultuursector ('Mijn hart lag daar, het was een vast onderdeel van mijn leven') had ze niet direct het idee om daarin ook te gaan werken. Na haar studie werkte ze als HR-manager in de metaalbranche en bij grotere productiebedrijven in de farmaceutische en voedingsmiddelenindustrie.
'In mijn voorlaatste baan, in de vleessector, had ik vooral te maken met mannen die soms kampten met lastige problemen; van schulden en vechtpartijen tot zelfs wel eens tijdelijke vastzetting vanwege een delict. Precies in de periode waarin ik begon te overwegen iets anders te zoeken – liefst in een organisatie met meer vrouwen, en van een wat hoger opleidingsniveau – kreeg ik een verzoek van een headhunter of ik wilde komen praten in de Bibliotheek Eindhoven. Eerlijk gezegd kwamen alle clichés boven: stoffig, saai en de vraag of een baan bij de bibliotheek wel toekomstbestendig was.'
Evengoed nam Barbara de uitnodiging aan om de sfeer te voelen. Ter plekke had ze al snel door 'wat voor vlees ze in de kuip had'. 'De toenmalige directeur en marketingmanager opereerden in de cultuurwereld met een commerciële mindset. Mede daardoor hadden we al snel een "klik". Ze gaven me een warm en welkom gevoel. Binnen twee weken was het beklonken: ik had een nieuwe baan en dus een nieuwe uitdaging.'

Beginnen bij de bron

Terwijl de Bibliotheek Eindhoven had aangegeven behoefte te hebben aan een 'frisse wind' op HR-gebied, was Barbara andersom blij met de nieuwe insteek van haar functie.
'Eerdere ervaringen hadden me geleerd dat bij productiebedrijven de afdeling HR vooral wordt beschouwd als de oplosser van problemen. Reactief dus. Bij de bibliotheek werd ik vanaf het begin betrokken aan de vóórzijde van het proces; zoals bij plannen voor innovatie en transitie, en het meebepalen van de toekomstige koers van de organisatie. Dat vond ik heel plezierig. Het sterkte me in het idee dat mijn werk hier serieus wordt genomen. Deze insteek geeft me ook meer mogelijkheden om iets te betekenen voor mijn collega's. De medewerkers van de bibliotheek beschouw ik als de bron van ons werk. Zij zijn dus heel belangrijk, en dat betekent wat mij betreft dat HR maatwerk moet zijn. De bibliotheek maakt een snelle veranderingsslag door, en dat heeft onvermijdelijk consequenties voor de mensen die er werken. In principe is bijna iedereen gelukkig veranderingsbereid, maar sommigen kunnen het simpelweg niet zo snel. Iedereen heeft zijn of haar persoonlijke plafond, en dat moet je respecteren.'

Creëren van de eigen toekomstige baan

Dat mensen lang niet altijd staan te trappelen van enthousiasme om een bestaande situatie noodgedwongen te veranderen, is bekend. Maar er is ook een keerzijde, benadrukt Barbara met een focus op vooral dat halfvólle glas.
'Iedereen is in principe aangenomen voor een bepaald takenpakket, maar dat betekent bij ons niet dat je nooit iets anders kunt proberen. Bij de Bibliotheek Eindhoven wordt het juist aangemoedigd om eens uit je comfortzone te treden en actief te zijn op ander gebied. Dat kan bijvoorbeeld tijdelijk voor een bepaald project, en soms mondt dat uit in een meer structurele basis. Wie belangstelling heeft om buiten de eigen werkkaders te treden, kan dat aangeven bij de leidinggevende. Samen wordt vervolgens gekeken naar de mogelijkheden. Zulke wensen honoreren heeft vaak diverse voordelen. Enerzijds meer mogelijkheden voor de medewerkers, die hierdoor zelfs deels hun eigen toekomstige baan creëren. Anderzijds betekent het opdoen van nieuwe ervaring ook het ontwikkelen van nieuwe competenties en talenten. Niet zelden hebben deze raakvlakken met iemands oorspronkelijke werk, dus is het in ieders voordeel als een medewerker iets nieuws heeft geleerd. Mensen verdienen de gelegenheid om zich te ontwikkelen, en dit is de leukste manier om je personeelsbestand in ontwikkeling, of in beweging, te krijgen.'

Holistische HR

Barbara wil zelfs graag nog een stap verder gaan, en zelf het initiatief nemen om ieders talenten in kaart te brengen. 'Niet alleen zakelijk, liefst ook privé. Stel dat iemand goed kan breien of quilten. Er komt vást eens een activiteit in de bibliotheek waarbij zo'n handigheid of creativiteit goed van pas komt. Hoe handig is het dan om te weten wie wat kan', filosofeert zij over een voor iedereen toegankelijke database van 'onverwachtse kwaliteiten'.
'Vroeger was er het periodieke functionerings- en beoordelingsgesprek. Nu is het mijn wens om minimaal eenmaal per jaar ieders persoonlijke ontwikkeling in kaart te brengen. Liefst vaker, want het is een *on going proces*. Iemands belangstelling kan een andere richting opgaan, bepaalde blokkades kunnen verdwijnen. Eigenlijk zou er in het maandelijks werkoverleg interesse moeten zijn voor zulke individuele aspecten.'

Vertrouwde leunstoel?

Haar interesse in collega's is niet louter verbonden aan haar beroep. 'Vaktechnisch bezien vanuit HR-perspectief was de coronaperiode interessant. Er speelden kwesties die normaal niet zo snel aan de orde komen. Eenzaamheid bij mensen die maandenlang alleen thuis waren in de periode dat de bibliotheken gesloten waren. Overbelasting bij collega's met jonge kinderen toen ze thuis naast hun werk ook nog eens moesten gaan lesgeven. Als HR-manager ben je dan bijna automatisch het aanspreekpunt. Maar menselijk contact is sowieso mijn intrinsieke motivatie: oprecht vragen hoe het thuis is, met de kinderen, met iemands gezondheid. Het is ook grotendeels dankzij de hechte band met mijn collega's dat ik al ruim twaalf jaar bij de Bibliotheek Eindhoven werk. Bij bijna al mijn vorige werkkringen was dat tussen de vijf en hooguit acht jaar. Daarna was het tijd voor iets nieuws. Maar deze organisatie is zó in beweging, dat de tijd voorbij is gegaan zonder dat ik er erg in had. Onze werkcultuur, die vooral gestoeld is op menselijke waarden in plaats van op regels en restricties, draagt ook bij aan onze lage verzuimcijfers en hoge scores bij medewerkerstevredenheidonderzoeken. Regelmatig evalueer ik met mezelf: vind ik hier nog geluk en energie? Zolang dat nog volmondig twee keer "ja" is, blijf ik hier nog graag. Ook al hoor ik natuurlijk inmiddels bijna bij het meubilair.'

Toine Heijmans, jurylid Bibliotheekblad Schrijfwedstrijd

‘De sociale functie van

bibliotheken is enorm!’

Is alles op internet te vinden? De schrijver en Volkskrant-journalist Toine Heijmans, jurylid van de *Bibliotheekblad Schrijfwedstrijd*, weet wel beter. ‘Voor mijn nieuwe roman zocht ik laatst werk van A. den Doolaard. Dan vind je meer in bibliotheken dan op Boekwinkeltjes.nl.’

TEKST: MAARTEN DESSING • FOTO: MERLIJN DOOMERNIK

Tijdens de pandemie is heel duidelijk geworden wat beleidsmakers echt belangrijk vinden en wat niet, vertelt Toine Heijmans. Bouwmarkten en slagers mochten openblijven, bibliotheken en boekhandels moesten dicht. ‘Ik was zó boos.’ De dag nadat het kabinet alweer een lockdown afkondigde, reisde hij daarom voor zijn verslaggeverscolumn in *de Volkskrant* naar LocHal in Tilburg, die dag verkozen tot Bibliotheek van het jaar. Bibliotheken mochten nog een laatste dag open.
‘Ik dacht dat ik er allemaal verdrietige medewerkers zou treffen. Niet dus. Het was knetterdruk: hele rijen mensen die tassenvol boeken kwamen halen. Als mij dat verraste, hebben ze in Den Haag al helemaal niet op hun netvlies wat ze met zo’n maatregel aanrichten. De sociale functie van bibliotheken is ook enorm. Jongeren studeren er, daklozen lezen een krantje, anderen zitten er te solliciteren – dat werd in één persconferentie weggevaagd.’

Belang van de bibliotheek

Niemand hoeft Heijmans (1969) te overtuigen van het belang van de bibliotheek, zoveel is duidelijk. De journalist en schrijver komt er dan ook al zijn hele leven. Niet alleen tijdens zijn jeugd en in de jaren dat zijn kinderen jong waren. Nee, onafgebroken vanaf het moment dat zijn ouders hem aanmeldden in Nijmegen. Ook toen hij 26 jaar geleden bij de krant werd aangenomen en naar Amsterdam verhuisde, werd hij meteen lid van de OBA.
‘Het hoorde er gewoon bij. Eens in de zoveel tijd met mijn ouders naar de bibliotheek in de buurt. Later naar De Lindenberg, waar ik heel veel elpees leende – en die thuis op een cassettebandje overnam, wat natuurlijk niet mocht, maar ook boeken voor de lijst haalde. Soms spraken we met een paar jongens af om daar huiswerk te maken. Dat was allemaal normaal, een eerste levensbehoefte. Ik dacht er nooit bij na, dat dat misschien bijzonder was.’
Natuurlijk ging ook hij als volwassene boeken eerder kopen. ‘Maar boeken en muziek zijn dingen die je enorm vormen. Die blijven je je hele leven bij. Ik koop ook nog steeds de platen die ik toen ontdekte. Die ervaring is gekoppeld aan de plek waar je ze ontdekte. Hoewel de bibliotheek in Nijmegen allang niet meer in De Lindenberg zit, weet ik nog precies waar alles stond. Daarom blijf je het vanzelfsprekend vinden dat er een bibliotheek in je leven is.’
Dat geldt voor mensen van zijn generatie. ‘Ik woon in IJburg. Een hypermoderne wijk, waar alles digitaal is. Aanvankelijk wilde de OBA hier geen filiaal openen, ook al kwamen er 20.000 mensen wonen. Toen hebben enkele buurtbewoners zelf een bibliotheek opgezet: de flexbieb, een geweldig initiatief dat nog steeds bestaat. Later kwam hier toch een vestiging van de OBA. Hoe klein ook, altijd als ik er langsloop, zie ik er mensen zitten.’
Maar of de bibliotheek net zo evident is voor zijn kinderen? De instelling was, ondanks Heijmans eigen inspanningen, niet zó aanwezig in hun jeugd. Het onderwijs is digitaler geworden, de leeslijsten korter. ‘En op alle scholen waar ik zat, was een grote schoolbibliotheek. Mijn middelbare school had begin jaren tachtig al een mediatheek. Dat is allemaal minder geworden. Al maakt mijn dochter wel huiswerk in de grote OBA op het Oosterdokseiland.’

Nederlandse Boekhandelsprijs

Zelf komt hij tegenwoordig vooral voor zijn werk naar de bibliotheek. Als journalist. ‘Soms heb je gewoon feiten nodig. En lang niet alles is digitaal te vinden, al denken mensen van wel.’ En als schrijver. ‘Ook dan wil ik precies weten hoe iets zit. Best irritant eigenlijk. Als romanschrijver mag je alles verzinnen wat je wilt en tóch moet ieder detail van mij kloppen. Vaak zoek ik in dat geval boeken.’ En ja, dat zijn het liefst papieren boeken.
Naast talloze reportages, interviews en columns – deels in boekvorm gebundeld – heeft hij inmiddels drie romans geschreven. Na *Op zee* (2011) volgden *Pristina* (2014) en *Zuurstofschuld*

(2021). Al die boeken zijn sinds verschijnen onafgebroken in druk geweest en in meerdere talen uitgekomen. Ook won hij de Prix Médicis étranger, een befaamde Franse prijs, voor zijn debuut. Begin dit jaar kreeg hij de Nederlandse Boekhandelsprijs voor *Zuurstofschuld*.

'Bibliotheken hebben deze boeken altijd in huis. Als ik ergens ben, kijk ik stiekem toch even. En ja: vaak meerdere exemplaren, mooi ingebonden, met zo'n harde kaft. Vroeger kon je ook zien hoe vaak een exemplaar was uitgeleend. Mijn journalistieke boeken vind ik maar af en toe, maar dat geeft niet. Ik vind het al een groot geluk dat mijn romans zo lang meegaan. Van *Op zee* is onlangs een jubileumeditie verschenen, het blijft maar doorgaan.'

Hierdoor wordt hij steeds meer gezien als de schrijver die ook als journalist werkt in plaats van andersom. Zelf is hij het liefst allebei. 'Het gaat goed samen. Voor de krant kom ik op zo veel plekken. Maak ik zo veel mee, ontmoet ik zo veel mensen. Dat geeft inspiratie. Alleen de tijd is het probleem. Mijn eerste boeken schreef ik 's avonds en in het weekend – geen idee hoe ik dat volhield. Nu neem ik sabbaticals. Ik heb het geluk dat ik een werkgever heb van wie dat mag.'

Aanvankelijk was hij bang dat fictie schrijven een nadelig effect zou hebben op zijn journalistieke teksten. 'Ik dacht: als ik eenmaal begin met verzinnen, ga ik dat ook voor de krant doen. Ik heb me dan ook lang verzet tegen de suggestie van mijn uitgever om fictie te proberen. Maar het omgekeerde is gebeurd, misschien wel juist door die angst. Ik ben veel strenger voor mezelf geworden. In mijn columns moet alles kloppen, ik check vaker dingen.'

Wel is fictie avontuurlijker dan journalistiek. 'In de journalistiek weet je meestal wat je kunt verwachten, zeker als je het al lang doet: je gaat met die en die praten en die zal wel zoiets zeggen en dan komt er uiteindelijk zo'n stuk uit. Maar in fictie begin ik met één idee en is het ook voor mij een verrassing waar dat me heen sleept. Ik werk niet met uitgebreide synopsissen of uitgewerkte karakterschetsen. Mijn personages worden pas na een tijdje zichzelf.'

Zuurstofschuld

Voor zijn laatste boek heeft Heijmans meer dan ooit de bibliotheek nodig gehad. *Zuurstofschuld* beschrijft de laatste tocht van bergbeklimmer Walter. Dik in de vijftig wil hij nog één keer doen waarvoor hij eigenlijk te oud geworden is: de top van een achtduizender bereiken. Naarmate hij meer herinneringen ophaalt, begrijp je steeds beter hoeveel geluk, maar ook hoeveel eenzaamheid het klimmen hem heeft gebracht. Waarom moest hij altijd zo nodig naar boven?

'Dit boek kostte me ontzettend veel research. Er zijn zo veel schitterende verhalen van oude bergbeklimmers. Ik wilde ze in mijn boek doorgeven en zo voorkomen dat ze vervagen. En ook als contrast met mijn hoofdpersoon. Zo iemand als Walter Bonatti – een geweldig schrijver, die nooit in het Nederlands is vertaald – leefde wél in de tijd dat bergbeklimmen bijzonder was. Dat het een levensstijl was. Maar ik moest al die boeken dus wel herlezen.'

De nadruk op feitelijke correctheid wil niet zeggen dat hij rechtlijnige verhalen schrijft met een helder plot en een duidelijke ontknoping. Eerder het tegendeel. Hij probeert zo 'open' te schrijven, zoals hij dat noemt, dat iedere lezer zijn eigen conclusies kan trekken. Is de balans van Walters leven positief of negatief? Zeg het maar. Pleegt hij daar op de top zelfmoord of start hij na de beklimming een nieuw leven? Het antwoord zit heel goed verstopt.

'In het leven is ook niet alles duidelijk. Je weet niet wat mensen beweegt, je kunt niet voorspellen wat ze gaan doen, je moet dus ook niet schrijven met het idee: ik leg even uit hoe het allemaal in elkaar zit. Daarom vind ik het alleen maar fantastisch als mensen iets heel anders uit mijn boek halen dan ik er zelf in heb gestopt. Laatst nog, op een avondje in de bibliotheek van Lelystad: het is geweldig om te merken hoe verschillend iedereen leest.'

Veranderende bibliotheekfunctie

In al die jaren als bibliotheekbezoeker heeft Heijmans de functie van de bibliotheek zien veranderen. Boeken liggen er nog genoeg. 'Boeken uitlenen blijven voor mij de kerntaak van bibliotheken. En al weet ik dat er bijvoorbeeld in Den Haag met een grote bezem door de collectie is gegaan, het valt me altijd op hoeveel er nog wél staat. Voor mijn nieuwe roman zocht ik laatst werk van A. den Doolaard. Dan vind je meer in bibliotheken dan op Boekwinkeltjes.nl.'

En de collecties draaien niet alleen om boeken. 'In *Pristina* komt een personage voor – Don – die namen en geschiedenissen verzint die asielzoekers gebruiken als backstory voor de IND. Ik heb van hem een vrijwilliger in de bibliotheek gemaakt omdat daar op de leestafel allemaal internationale kranten liggen, hoe klein het stadje ook is. Daar laat hij zich elke dag door inspireren. Waar anders dan in de bibliotheek kun je zo'n rijk aanbod aan kranten lezen?'

Maar Heijmans ziet heel goed dat de bibliotheek geen uitleencentrum meer is. 'Veel mensen denken dat de bibliotheek ouderwets is. Alles is toch digitaal, wat moet je met al dat papier? Een groot misverstand. De bibliotheek voorziet in een behoefte om samen te komen in een omgeving die heel rijk is aan verhalen en kennis – bijvoorbeeld voor taallessen. En je kunt er gratis gebruik van maken. Het wordt denk ik ook onderschat hoe belangrijk dát is.'

Door zich meer te richten op de ontmoetingsfunctie hebben bibliotheken zich knap heruitgevonden, vindt hij. 'Daarom maak ik me geen zorgen over hun toekomst. Er lezen misschien steeds minder mensen boeken, ze gaan er misschien steeds minder voor naar de bibliotheek. Maar zulke veranderingen duren decennia, er is niet opeens een nieuwe generatie die de vorige vervangt. Dus ze hebben alle tijd om daarin mee te gaan.'

Naschrift redactie

Lees ook het interview met jurylid Jeroen Windmeijer op pagina 32 en verder.

387 inzendingen voor schrijfwedstrijd

Natuurlijk hadden we als redactie van Bibliotheekblad verwacht dat we wel wat inzendingen zouden krijgen, maar zo veel … De variatie is groot: verhalen, gedichten en een enkele songtekst of *spoken word*. Nog wat statistiekjes: de jongste inzender is 5 jaar en de oudste is 95 jaar. Een bewijs dat de bibliotheek voor iedereen leeft!

TEKST: MENNO GOOSEN

Eerste selectieronde

387 inzendingen: hoe selecteer je die? Het is voor de juryleden onmogelijk om zoveel inzendingen te bekijken. Daarom werd de voorselectie gedaan door Bibliotheekbladredacteur en literatuurdeskundige Anne van den Dool. Ook juryleden Menno Goosen (hoofdredacteur) en Ardjan Noorland (secretaris jury) hielden zich hiermee bezig.
Allereerst keken wij of de inzending wel iets met de bibliotheek te maken had. Het thema van de schrijfwedstrijd is natuurlijk: *Wat betekent de bibliotheek voor jou?* Of *Hoe heeft de bibliotheek jouw leven veranderd?* Het is best opvallend dat sommige inzendingen werkelijk niets met de bibliotheek te maken hadden, een inzending beschreef bijvoorbeeld de schoonheid van de natuur. Bij een enkele inzending was het duidelijk dat die niet voor ons geschreven was: de naam van een andere schrijfwedstrijd stond er zelfs nog in vermeld.
Het tweede criterium was het 'gevoel' dat een verhaal of gedicht bij ons opriep. Een opsomming van wat een bepaalde bibliotheek zoal te bieden heeft (soms zelfs letterlijk overgenomen van de website) roept natuurlijk weinig emoties op.
Een andere soort inzendingen die vaak de selectie niet haalden, was de lofzang op 'het boek' in zijn algemeen. Vaak prachtige verhalen, soms doorspekt met citaten uit de wereldliteratuur, maar helaas werd vaak onvoldoende duidelijk gemaakt welke rol de bibliotheek hierin speelde en wat deze voor de inzender betekende.
Van de tachtig inzendingen in de categorie jeugd gingen er 41 door naar de tweede selectieronde. En van de 307 inzendingen in de categorie 17+ gingen er 109 door naar de tweede selectieronde.

Tweede selectieronde

De tweede selectieronde was nog veel moeilijker dan de eerste. Honderdvijftig inzendingen moesten teruggebracht worden tot 70 inzendingen: 45 voor de categorie volwassenen en 25 voor de categorie jeugd. Een bijna onmogelijke opgave om deze stuk voor stuk goede inzendingen die de eerste selectieronde al hadden doorstaan nog eens in te dikken. Daarom werden er ook wat algemenere selectiecriteria gebruikt: een goede verhouding tussen korte teksten (bijvoorbeeld gedichten) en langere teksten. Ook werd gelet op een goede verdeling tussen leeftijd en geografische spreiding (ook Vlamingen werden geselecteerd). Als laatste hadden we er ook oog voor om enkele inzendingen van NT2'ers op te nemen, alhoewel die taalkundig natuurlijk niet altijd even goed in elkaar steken.

Beoordeling door jury

De zeventig inzendingen die door de twee voorselectierondes gekomen waren, werden gedeeld met de juryleden. Iedere inzending zal door twee juryleden bekeken worden. Voor het beoordelen ontvingen de juryleden een beoordelingsformulier met criteria waar maximaal 80 punten (maximaal 10 punten per onderdeel) mee te behalen zijn. Tijdens de aankomende juryvergadering zullen we onder de bezielende leiding van juryvoorzitter Gerdi Verbeet de winnaars selecteren in de categorie jeugd en in de categorie 17+.

Uitreiking awards

De uitreiking zal op 1 november plaatsvinden bij NBD Biblion, tegelijk met de uitreiking van de *Beste Bibliotheek Award*. Tevens zal dit te volgen zijn door middel van een livestream.

Boekje

Er zal ook een boekje gemaakt worden met de mooiste inzendingen. Dit boekje ontvangen de abonnees van Bibliotheekblad samen met het november/decembernummer, maar het zal ook los te bestellen zijn. En uiteraard ontvangen de inzenders wier verhaal gepubliceerd wordt ook een exemplaar.

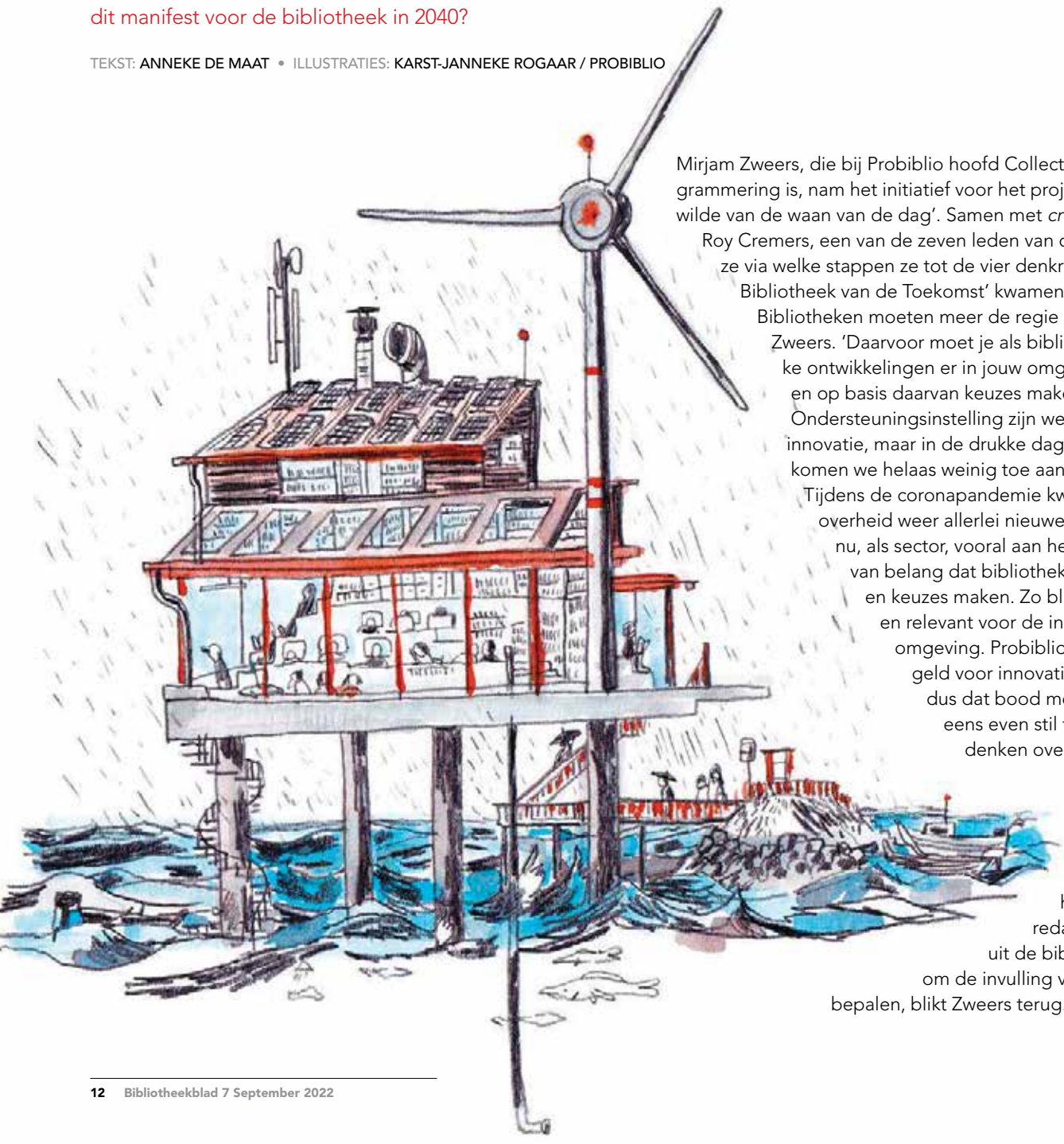
Van links naar rechts de juryleden: Eimer Wieldraaijer, Menno Goosen, Jeroen Windmeijer, Gerdi Verbeet, Ardjan Noorland. Zittend: Winston Brandon, Marjolein Hordijk en Bart Gielen. Op beeldscherm: Toine Heijmans.

Groeimanifest voor Bibliotheek van de Toekomst

‘Gebruikers gaan meedenken over het aanbod en zelf content creëren’

‘Je kunt de toekomst niet voorspellen, maar door tijdig bij nieuwe ontwikkelingen in je omgeving stil te staan, kun je er als bibliotheek wel op anticiperen en blijf je relevant’, zegt Mirjam Zweers. Vanuit Probiblio startte ze in 2021 het project ‘De Bibliotheek van de Toekomst.’ Het resultaat is een Groeimanifest. Hoe kwam dit tot stand, en welke rollen voorziet dit manifest voor de bibliotheek in 2040?

TEKST: ANNEKE DE MAAT • ILLUSTRATIES: KARST-JANNEKE ROGAAR / PROBIBLIO

Mirjam Zweers, die bij Probiblio hoofd Collectieadvies & Programmering is, nam het initiatief voor het project omdat ze ‘weg wilde van de waan van de dag’. Samen met *creative consultant* Roy Cremers, een van de zeven leden van de denktank, vertelt ze via welke stappen ze tot de vier denkrichtingen voor ‘De Bibliotheek van de Toekomst’ kwamen.

Bibliotheken moeten meer de regie pakken, vindt Zweers. ‘Daarvoor moet je als bibliotheek weten welke ontwikkelingen er in jouw omgeving aankomen en op basis daarvan keuzes maken. Als Provinciale Ondersteuningsinstelling zijn we er al voor de innovatie, maar in de drukke dagelijkse praktijk komen we helaas weinig toe aan ver vooruitkijken. Tijdens de coronapandemie kwamen er vanuit de overheid weer allerlei nieuwe taken bij. We zijn nu, als sector, vooral aan het reageren. Het is van belang dat bibliotheken vooruitkijken en keuzes maken. Zo blijven ze op koers en relevant voor de inwoners van hun omgeving. Probiblio kreeg in 2021 extra geld voor innovatie van de provincie, dus dat bood mogelijkheden om eens even stil te staan bij en na te denken over de toekomst.’

Denktank en demografische voorspellingen

De eerste stap was het vormen van een redactie van mensen uit de bibliotheekwereld om de invulling van de denktank te bepalen, blikt Zweers terug. ‘We hebben zeven

"expertgebruikers" gevraagd die niet in de bibliotheekwereld werken maar op aanverwante terreinen. Ze kennen de bibliotheek wel als gebruiker en ze hebben expertise op bijvoorbeeld het gebied van technologie, digitalisering, inclusie, innovatie en community-vorming. Roy hebben we gevraagd omdat hij vanuit het Amsterdams Fonds voor de Kunst het crowdfunding platform voordekunst.nl heeft opgezet.'
Cremers: 'De redactie had voor de denktank zeven beginvragen geformuleerd, maar eigenwijs als we zijn, kozen we ervoor om niet deze vragen, maar de toekomstige gebruikers als startpunt te nemen. Wie zijn de gebruikers van de bibliotheek in 2040? Welke behoeften spelen er dan bij hen? Om daar een idee van te krijgen, hebben we gekeken naar demografische voorspellingen. Zo zie je toenemende vergrijzing, immigratie en meer diversiteit. Verder is de stijging van eenpersoonshuishoudens opvallend en zet de krimp in de regio door, terwijl de groei in stedelijke gebieden toeneemt. De verschillen tussen stad en regio worden de komende jaren dus groter. Daar moet je als openbare dienst op anticiperen, bijvoorbeeld door meer segmentatie in het aanbod van diensten. Daarnaast is ook de invloed van technologie iets wat zeker meegenomen moet worden in de ideeën over 2040.'

Een dag uit het leven van een bibliotheekgebruiker in 2040

We hebben het concreter gemaakt door enkele personae uit de Mosaic-gids (voor klantsegmentatie) te selecteren en een dag uit hun leven in 2040 te schetsen. Telkens vroegen we ons af: wat is de rol van de bibliotheek in hun dagelijks leven? Elk denktanklid gaf input op basis van eigen achtergrond en expertise. Zo bracht ik mijn kennis in van hoe je burgers en organisaties enthousiast maakt over een innovatief platform dat de status quo uitdaagt.' In het manifest zijn de door de denktank ontwikkelde personae niet opgenomen. Zweers: 'We hebben die niet opgenomen, omdat welke personae relevant zijn erg afhangt van de locatie van de bibliotheek. Een bibliotheek kan het beste zelf personae ontwikkelen. Wij kunnen daar natuurlijk wel een handje bij helpen.'
De denktank maakte dankbaar gebruik van eerder onderzoek naar de toekomst van bibliotheken en van toekomstvisies van andere partijen, zegt Zweers. 'Bijvoorbeeld de notitie van de Koninklijke Bibliotheek uit 2014 met een beschrijving van trends en de bibliotheek van de toekomst. Daarnaast hebben we ons laten inspireren door een Deens onderzoek uit 2020 naar de impact van de bibliotheek.' Cremers: 'We hebben gekeken naar wat er al is en naar wat daarvan resoneert bij ons.'

Bibliotheekmedewerkers van grote betekenis

Vooral de uitkomsten van het Deense onderzoek spraken de denktank aan. Hiervoor deed een consultancybureau onderzoek onder een representatieve groep inwoners van Denemarken tussen de 16 en 90 jaar oud. Er waren 1500 respondenten. Zij werden gevraagd waarom ze de bibliotheek gebruiken en wat de bibliotheek voor hen betekent. De studie laat zien dat het 'menselijk gezicht' van de bibliotheekmedewerkers van grote betekenis is voor de Deense gebruikers van de openbare bibliotheek. Ze vinden het fijn om van een medewerker leestips of hulp bij zoeken naar informatie te krijgen. Ook zien ze de bibliotheek als een plek voor contemplatie en om tijd voor zichzelf en anderen te nemen. Ze beschouwen de bibliotheek als een inspirator en een geloofwaardige 'communicator' van kennis die burgers een kritisch perspectief biedt en ze stimuleert om nieuwe vaardigheden te leren. De uitkomsten van het Deense onderzoek zijn terug te zien in het Groeimanifest. De denktank ziet: 'thuishaven, vaardigheden, perspectief en community' als de vier belangrijkste functies van de Bibliotheek van de Toekomst.
Zweers vroeg ook 120 studenten van de Avans-bacheloropleiding Business Innovation om na te denken over waar bibliotheekgebruikers in 2040 behoefte aan zullen hebben. 'We vroegen ze een gebruikersgroep te kiezen en in groepjes daarvoor een product te ontwikkelen. Deze studenten hebben ook meegedacht bij een bijeenkomst over de Toekomst van de Bibliotheek in Pakhuis de Zwijger (Amsterdam) in maart 2022.'

Onmisbare derde leeromgeving

Zweers vroeg de studenten in kaart te brengen wat er nu al gebeurt bij bibliotheken en dit te koppelen aan de demografische voorspellingen. 'De rode draad in de productideeën van de studenten is dat ze de bibliotheek zien als een onmisbare derde leeromgeving naast school en thuis. Ook zien ze ontzettend veel digitale en virtuele toepassingen voor de bibliotheek en een vermenging van de virtuele met de fysieke omgeving. Ze hoefden geen onderzoek te doen, maar sommige studenten hebben dat wel gedaan. Zo ontdekte een groep dat er in 2040 veel meer blinden en slechtzienden zullen zijn, en ontwikkelde daar een product voor.'
Bij de bijeenkomst in Pakhuis de Zwijger waren 130 mensen aanwezig van binnen en buiten de bibliotheeksector, waaronder leden van bibliotheken. Na plenaire presentaties over de demografische trends en innovatie, gingen de deelnemers in groepjes brainstormen over vijf thema's. Ze dachten na over: de personae van de toekomst, een bibliotheek zonder collectie, de vormgeving van het bibliotheekgebouw, de democratische bibliotheek en de vaardigheden die je in een bibliotheek zou willen kunnen leren. Aan het eind presenteerden de groepjes hun ideeën.
Zweers: 'Hun ideeën sloten goed aan bij de door de denktank ontwikkelde scenario's voor de bibliotheek in 2040. Uit alle themagroepen kwam naar voren dat je als bibliotheekgebruiker naar de bibliotheek komt om kennis te halen én te brengen. Het zal in de toekomst meer draaien om informeel en peer-to-peer leren. De bibliotheek kan gebruikers aan elkaar koppelen. En gebruikers gaan ook zelf content creëren.'

Veilige thuishaven

Het tekort aan onderwijspersoneel wordt nog groter, steeds meer diensten gaan online en publieke ruimte wordt steeds schaarser, schetst Zweers de maatschappelijke ontwikkelingen. 'Je ziet nu al dat er steeds minder buurthuizen zijn en dat stations minder toegankelijk worden. Er is steeds minder ruimte waar je geen consument hoeft te zijn. Bovendien wonen mensen in de stad op steeds minder vierkante meters en is er een groeiende behoefte bij bewoners om elkaar te ontmoeten. Daar moet je iets mee als maatschappij.'
De denktank ziet daar een kans voor de bibliotheek. Zweers: 'De Bibliotheek van de Toekomst is een veilige thuishaven. Dat geldt zowel voor het bibliotheekgebouw als online. De bibliotheek is

Roy Cremers, creative consultant en een van de zeven leden van de denktank.

Mirjam Zweers, hoofd Collectieadvies & Programmering bij Probiblio en initiatiefnemer van het project.

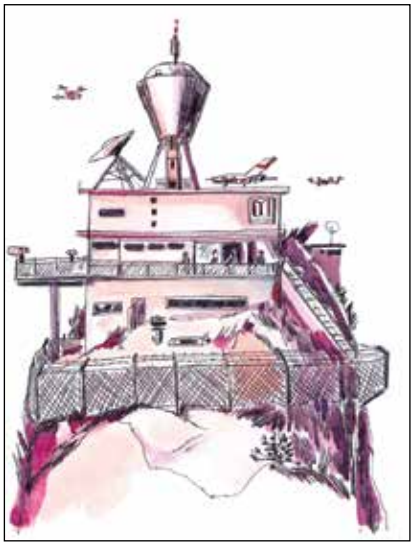
voor iedereen toegankelijk. Je hoeft er niet te consumeren en bepaalt zelf welke informatie je tot je neemt. Mensen in grote steden zullen steeds kleiner gaan wonen. Je ziet in de stad nu regelmatig jongeren in auto's zitten op parkeerplekken om maar even het huis uit te zijn. Het bibliotheekgebouw is een fijne en gezonde plek. Het is er warm of koel en droog, en iedereen is welkom. Er is rust, bijvoorbeeld voor jongeren om te studeren, en ruimte om elkaar te ontmoeten en met elkaar in gesprek te gaan.'
De bibliotheek moet ook een veilige digitale online ruimte bieden, waar mensen elkaar kunnen ontmoeten los van de Big Tech-platforms, vindt de denktank. Een inspirerend voorbeeld vinden de denktankleden het initiatief Public Spaces, een coalitie van publieke organisaties, waaraan de Koninklijke Bibliotheek al meedoet. Public Spaces ontwikkelt zelf open source een nieuw Nederlands community netwerk, PubHubs (Public Hubs) geheten, waarin de gegevens van de deelnemers beschermd zijn. PubHubs zal bestaan uit verschillende communities, die door deelnemende partijen, zoals musea, omroepen, scholen, of bibliotheken, zelf georganiseerd en beheerd worden. Ze kunnen binnen hun hub thematische 'rooms' inrichten en toelatingseisen stellen.

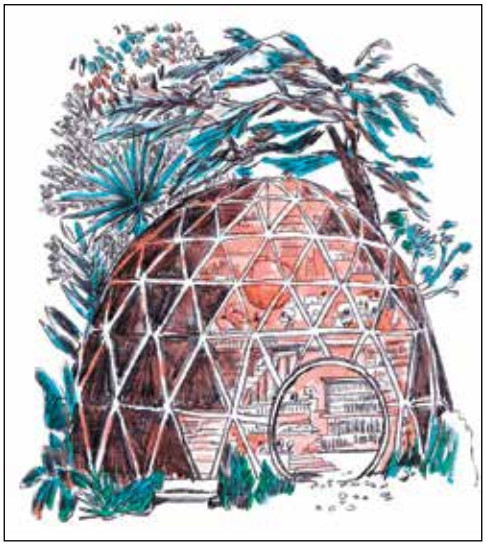
Perspectief

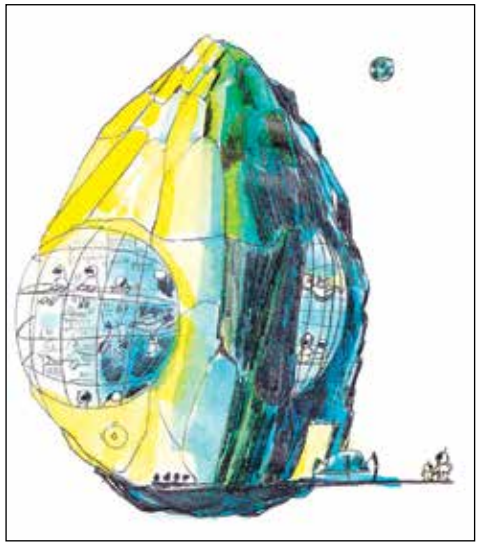
De bibliotheek is en blijft de plek om kennis op te doen zodat je jezelf kunt ontwikkelen en een mening kunt vormen. Maar de manier waarop je kennis vergaart, wordt wel anders, benadrukt Zweers: 'De (boeken)collectie is nu een kernelement van de bibliotheek als bron voor kennis. Het fysieke boek is straks een veel minder gangbaar voorwerp, dat vooral de oudere doelgroep nog zal gebruiken. In 2040 zullen kennis, verhalen en literatuur overal toegankelijk zijn. Er is nu al heel veel informatie op internet te vinden en dat zal alleen maar meer worden. En iedereen kan steeds meer zelf content creëren en online distribueren: van tekst, audioboeken en podcasts tot en met video's. Steeds meer jongeren schrijven en publiceren zelf boeken. Hoe groter de informatiestroom wordt, hoe moeilijker het is te weten welke informatie betrouwbaar is. We voorzien hierbij een belangrijke nieuwe rol voor de bibliotheek als gids die mensen leert hoe informatie te zoeken, te ontdekken en te beoordelen op betrouwbaarheid.'

Vaardigheden

Cremers: 'Voor de krimpregio's worden groeiende eenzaamheid en vergrijzing voorspeld. Daar zal vooral behoefte zijn aan de bibliotheek als een plek om samen te zijn en om digitale en technologische vaardigheden te leren, zodat je mee kunt blijven doen in de maatschappij. Je zag al tijdens corona dat veel mensen digitale hulp nodig hadden om de corona-app te installeren. Het is goed om je als bibliotheek af te vragen of je voorop wilt lopen met je aanbod in digitale vaardigheden of meer een digitale bezemwagen wilt zijn.'
Zweers ziet dat bibliotheken nu een steeds breder takenpakket krijgen toebedeeld. De denktank roept bibliotheken daarom op om zelf de regie te pakken, keuzes te maken én wendbaarder te worden. 'We pleiten ervoor om in de toekomst veel meer te kijken naar wat lokaal nodig is. Sommige diensten hoef je maar een bepaalde tijd aan te bieden. Check of je dienstverlening nog steeds in de behoefte van de inwoners van jouw omgeving voor-

ziet. Speel in op wat de maatschappij nu en straks nodig heeft. Je kunt nu nog geen bibliotheekproducten voor 2040 ontwikkelen, maar wel checken of je goed op koers bent. Met het Groeimanifest wil Probiblio bibliotheken helpen na te denken over hun toekomstbestendigheid.'

Community

In de bibliotheek van de toekomst leer je volgens de denktank ook van elkaar door in groepen in gesprek te gaan over een thema. En er komt een 'gedeeld eigenaarschap over het aanbod van de bibliotheek'. Om ervoor te zorgen dat het aanbod van bibliotheken goed aansluit bij de gebruikersbehoeften, is democratisering van de bibliotheek nodig, licht Zweers toe: 'Om meer vraaggestuurd te kunnen werken, is het belangrijk gebruikers te betrekken bij je organisatie. Bibliotheken hebben nu leden maar geen ledenraad. Bibliotheekgebruikers moeten gaan meedenken over het aanbod en ook zelf content creëren. In Finland programmeren bibliotheken al niet meer – dat doen de gebruikers. In Nederland hebben we de community librarybeweging die hiermee bezig is. We hebben ons ook laten inspireren door het idee van de democratische bibliotheek van kunstenaar Eva Olthof die hier onderzoek naar doet.' Cremers: 'Als je met je diensten goed anticipeert op de demografische en maatschappelijke ontwikkelingen en de daaraan gekoppelde behoeften, trek je wellicht ook nieuwe gebruikers.'

Nieuwe rollen en vaardigheden

De denktank voorziet in het Groeimanifest voor de bibliotheek ook rollen als 'gespreksfacilitator, coach, emancipator en educator'. Het idee is dat gebruikers in de bibliotheek met elkaar in gesprek gaan over een thema en leren hoe anderen tegen dat thema aankijken. De bibliotheek moet er dan als gespreksfacilitator voor zorgen dat zo veel mogelijk verschillende perspectieven aan bod komen. Als coach helpt de bibliotheek individuen en groepen bij hun ontwikkeling, en agendeert thema's die aansluiten op de actualiteit. Als emancipator zorgt de bibliotheek dat mensen kansen krijgen, pakken en weten wat hun rechten zijn.

Dat mensen bijvoorbeeld weten dat ze ook zelf content kunnen cureren. Bibliotheekmedewerkers krijgen dus veel nieuwe rollen en taken, en dat vraagt om nieuwe vaardigheden. De denktank wil met het Groeimanifest ook het denken stimuleren over welke training bibliotheekmedewerkers nodig hebben om toekomstbestending te zijn.
Wat is Zweers en Cremers het meest bijgebleven van dit proces? Cremers: 'Ik heb gezien dat de bibliotheek al veel meer doet dan ik wist.' Zweers: 'Vooral de jongere generatie vindt het heel belangrijk dat de bibliotheek er is. Dat vond ik heel hoopgevend!'

Meer weten?

Je kunt het Groeimanifest 'Een bibliotheek in 2040' downloaden via probiblio.nl/groeimanifest
Bibliotheken die hulp willen bij het nadenken over de toekomst of op de hoogte willen blijven van het vervolg van Bibliotheek van de toekomst, kunnen mailen naar bibliotheekvandetoekomst@probiblio.nl

Centre Céramique: het kind van

'Centre Céramique is verbouwd, heringericht, energiezuiniger en nog toegankelijker.' Op enthousiaste toon richt het multifunctionele complex in Maastricht – met als bekendste component de bibliotheek – de schijnwerper op zijn vernieuwde onderkomen, waarvan de feestelijke heropening aanvankelijk gepland stond voor november 2021. Toen gooide corona roet in het eten. Nu, ruim een halfjaar later, was het eindelijk zover. Op 24, 25 en 26 juni gingen de deuren officieel open voor politiek, pers en publiek. Was het het wachten waard? Is het ontwerp van architect Jo Coenen weer helemaal bij de tijd?

TEKST: EIMER WIELDRAAIJER • FOTO'S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

Jo Coenen is groot geworden

Foto: Jean Pierre Geussens

In bibliotheekland heerst alom de gedachte dat de opening van de nieuwe centrale vestiging van de Openbare Bibliotheek Amsterdam op het Oosterdokseiland in 2007 het startschot vormde van veel nieuwbouwprojecten elders in onze sector. Maar is deze veronderstelling wel juist? Er valt immers van alles voor te zeggen om die gedachte los te laten, en het startschot acht jaar eerder te leggen, in 1999, toen in Maastricht het Centre Céramique openging. Beide bibliotheekgebouwen zijn ontworpen door architect Jo Coenen, en in een interview met projectmanager en vastgoedexpert Karel Franken op YouTube zegt Coenen er dit over: 'We hebben indertijd de bibliotheekwereld op zijn kop gezet. Dat begon in Maastricht. Daar ben ik heel trots op. Bibliotheken waren toen nog besloten en gesloten gebouwen. Als jongeling kwam ik er graag om te studeren in een sfeer van stilte en concentratie, maar een van de belangrijkste aspecten van het ontwerp van Centre Céramique was dat het open en transparant moest zijn. Het zou een gebouw zonder drempel worden, waar ontmoeting van jong tot oud kon plaatsvinden. Dit concept is nu een open deur, maar dat was het in die tijd zeker niet. Voor het bibliotheekwezen was deze benadering een *eyeopener*. Ik herinner me dat er na de opening van de nieuwe bieb mensen uit het hele land met bussen naar Maastricht kwamen om te kijken hoe dat concept functioneerde. Meestal was het de wethouder die voorin de bus zat, met in zijn kielzog ambtenaren van cultuur en een bibliotheekdirecteur. En zo kwam er op een gegeven moment ook een bus uit Amsterdam. Bij het verlaten van het Centre Céramique zei de toenmalige wethouder, Saskia Bruines, tegen mij: "Ik wens mij er ook zo één in Amsterdam." En dat is later inderdaad gebeurd.'

Optimalisering

Op 2 mei 1999 opende toenmalig premier Wim Kok in Maastricht het prestigieuze door Jo Coenen ontworpen Centre Céramique. Twee decennia later noopte de veranderende visie op de bibliotheek de Limburgers tot een ingrijpende verbouwing. Wat waren daarbij de uitgangspunten en beleidsdoelstellingen? Kwam het nagestreefde open en transparante karakter toch minder uit de verf dan men had gehoopt? Gold hier, zoals wel vaker, de wet van de remmende voorsprong? Kortom: waarom werd het gehele gebouw van 2019 tot en met 2021 rigoureus op de schop genomen, opnieuw ingericht en conform de huidige inzichten gemoderniseerd? Marc Rodenburg, senior informatiespecialist bij Centre Céramique: 'We wilden komen tot optimalisering van de behuizing van alle organisatieonderdelen. De muziekschool zat, vanwege teruglopende aantallen cursisten, in een te groot jasje in een gebouw elders in de stad, dat bovendien toe was aan een flinke opknapbeurt. Door strak te sturen op verkleining van het bibliotheekvolume ("een compactere opstelling"), het weghalen van aparte studiecellen en het toevoegen van kantoor- en depotruimte aan de publieksruimte hebben we ruimte gecreëerd om onze wensen te kunnen realiseren.

We wilden de toegankelijkheid van het gebouw verbeteren door vervanging van de verouderde publieksliften en het vervangen van vaste trappen door roltrappen naar de eerste en tweede verdieping; op deze laatste verdieping zijn de meest gebruikte bibliotheekcollecties geplaatst. Ook was er de noodzaak van verduurzaming van het gebouw, met name op het gebied van de verlichting. Verder was er de wens om meer erfgoed te tonen; die ruimte was er in de oude situatie niet, terwijl de collectie wél in het gebouw aanwezig was, in de verschillende depots.

Vanwege het feit dat de organisatie (bibliotheek, kunsteducatie Kumulus en het Natuurhistorisch Museum Maastricht) onderdeel is van de Maastrichtse gemeentelijke organisatie, hebben de financiele dilemma's van de gemeente direct gevolgen voor onze culturele instelling. Er is dan ook stevig geïnvesteerd in het informeren van de gemeenteraad door middel van goed doordachte plannen met een stevige financiële onderbouwing. Ten slotte is er bewust gekozen voor kwaliteit in vorm en uitvoering, en zijn de onderdelen van de verbouwing en herinrichting transparant aanbesteed.'

Foto: Monique Kooijmans

Foto: Jean Pierre Geussens

Stevige keuzes

Wat waren de speerpunten van de innovatie? Rodenburg somt op: 'Het creëren van een sterkere verbinding tussen de collecties erfgoed en de bibliotheek. Tegelijkertijd hebben we stevige keuzes gemaakt in onze vaak naijlende, historisch gegroeide, met name informatieve collectie. De *push* van de jaren zeventig was nog altijd goed zichtbaar in de uitgebreide naslagcollectie op het gebied van kunst, taal- en letterkunde en geografie en historie, hoewel het gebruik van deze collectie al jarenlang dalende was. De faciliteiten zijn gedurende de twintig jaar van het bestaan van Centre Céramique zo goed mogelijk *up-to-date* gehouden – denk aan publieks-pc's, wifi et cetera – maar het meest opvallende manco was de beperkte beschikbaarheid van stopcontacten. Op dat punt is er een flinke inhaalslag gemaakt. Verder zijn het afgelopen jaar de sorteerrobot en de uitleenstations vervangen.'

Ruimere opzet

De tweede, derde en vierde etage hebben een ruimere opzet dan voorheen. Op deze etages staan de bibliotheekboeken, vinden tentoonstellingen plaats en zijn permanent objecten te zien uit de Maastrichtse geschiedenis. De jeugdbibliotheek, een avontuurlijke en speelse plek, bevindt zich op de tweede etage. In het souterrain staan de bladmuziek en de muziek-TIP!-collectie. Er zijn verschillende oefenruimtes voor muziekbeoefening gerealiseerd. Om de benodigde ruimte te creëren voor de bibliotheek en het erfgoed, zijn de kantoren van de medewerkers verplaatst naar de vijfde en zesde verdieping. De oude ingang is vervangen door brede glazen ronde schuifdeuren, zodat ook rolstoelen en kinderwagens onbelemmerd naar binnen kunnen. Al met al kostte de verbouwing zeven miljoen euro.

Impact

Gedurende de verbouwing is het gebouw zo veel mogelijk operationeel gebleven. Wel werden er, mede vanwege de coronamaatregelen, op een bepaald moment enkele verdiepingen afgesloten voor het publiek, terwijl de uitleenfunctie, zodra dit weer kon, gestalte kreeg in de vorm van de afhaalbieb (alleen reserveren, inleveren en ophalen).
Rodenburg: 'De keuze om open te blijven, of een zekere mate van dienstverlening te blijven aanbieden tijdens de verbouwing, is een principiële keuze geweest. Het leverde echter wél flinke overlast voor het personeel op (een dagenlange drilbooroperatie draagt niet bij aan een prettig werkklimaat, en ook tocht en kou hadden een behoorlijke impact). Verder was het een flinke logistieke opgave om alle betrokkenen, die afhankelijk waren van elkaars voortgang (zoals schilders en stoffeerders), goed op elkaar afgestemd te houden.'

Beeldcultuur

Gaandeweg het project is ook gekozen voor een nieuwe beeldcultuur. Degene die hiervoor werd geselecteerd, is illustrator en grafisch ontwerper Stang (Stan Gubbels). Van zijn hand zijn kleine grafische onderdelen op affiches en *narrowcasting*-schermen te zien, maar bijvoorbeeld ook de 64 meter lange afscheiding van de vide naast de jeugdbibliotheek. Hierop zijn 44 taferelen vormgegeven, geïnspireerd op Maastrichtse thema's uit heden en verleden, variërend van de mosasaurus en de Romeinen tot keramiek en Sint-Servaas.

Stadshal

Is architect Jo Coenen blij met het resultaat van de verbouwing? In het gesprek met Karel Franken op YouTube reageert hij als volgt: 'Soms worden gebouwen afgebroken. Dat is bij mij bijvoorbeeld gebeurd met een van mijn eerste werken, het gezondheidscentrum naast het Evoluon in Eindhoven. Het Centre Céramique overkomt zoiets niet, want het is een bijzonder gebouw. Ik zie het als mijn kind. Dat blijf je volgen, ook als het volwassen is geworden. Sterker: je geeft het af en toe nog steeds aanwijzingen. Zo van: probeer het eens langs die kant. Dat is hoe ik mij opstel tegenover deze verbouwing van Centre Céramique. Daarnaast is het een vorm van duurzaamheid, goed zorgen voor een bestaand gebouw.
Ik ben niet iemand die aanpassingen in een door hem ontworpen gebouw tegenhoudt. Integendeel. Ook de in 2007 opgeleverde en door mij ontworpen hoofdvestiging van de Openbare Bibliotheek Amsterdam heeft drie jaar geleden een herinrichting ondergaan. Functies veranderen, ook van openbare gebouwen, en dat betekent dat je ontwerp een zekere mate van flexibiliteit moet hebben.
Ik heb veel gebouwen mogen maken. In die zin heb ik veel

Foto: Jean Pierre Geussens

Foto: Jean Pierre Geussens

Foto: Jean Pierre Geussens

kinderen, maar dit soort openbare gebouwen heeft mijn voorkeur, mijn liefde, omdat het nooit een standaardontwerp is. De Maastrichtse wethouder John Wevers zei indertijd: "Ik wil dat deze bibliotheek landt in de nieuwe werk- en woonwijk. Daarom moet er een stadshal in dit gebouw komen, en daar stel ik ook de financiën voor beschikbaar." Die impuls was van doorslaggevend belang voor dit ontwerp. Zo kon het gebouw zich ontwikkelen tot huiskamer van de stad.' En als een architect over nog eens twintig jaar die centrale hal juist opdeelt in hokjes met een andere functie? 'Dan leef ik waarschijnlijk niet meer om die foute keuze mee te maken, maar in dat geval zal ik mij ongetwijfeld omdraaien in mijn graf.'

Gunay Uslu

Gunay Uslu, staatssecretaris Cultuur en Media (D66), bij de heropening van Centre Céramique op 24 juni: 'Dit gebouw is fantastisch gerenoveerd. Een open, transparante plek. Buiten zie je wat binnen gebeurt, binnen wat buiten gebeurt. Dit gebouw lokt mensen naar binnen. Deze plek brengt verschillende mensen in de stad bij elkaar. Een plek waar je in aanraking komt met kunst, cultuur, muziek, boeken. Je kunt er taalcursussen volgen, leren lezen, deze plek heeft een laagdrempelig multidisciplinair karakter. De bibliotheek is van dat geheel nog steeds een belangrijk onderdeel. Centre Céramique is een mooie inspiratiebron voor mij om te zien hoe de bibliotheek van nu invulling geeft aan haar nieuwe functies.'

Foto: Monique Kooijmans

Staatssecretaris Gunay Uslu (links) werd tijdens de heropening rondgeleid door Wim Hupperetz (rechts), directeur Centre Céramique.

Wim Hupperetz

Wim Hupperetz, directeur Centre Céramique: 'We willen meer aansluiten bij de behoeften van deze tijd. Dit gebouw ligt super centraal, is erg transparant, het trekt 400.000 bezoekers per jaar. Elke dag zitten hier 200/300 studenten, er komen muziekcursisten, bezoekers van tentoonstellingen en van de bibliotheek. Het is de meest bezochte culturele instelling van Maastricht. Dat moeten we meer uitdragen. De mix van doelgroepen die we al bereiken willen we nog meer met elkaar in verbinding brengen. Daar heb je een goed gebouw voor nodig. Zeker nu de bibliotheek een veel grotere maatschappelijke rol heeft dan voorheen. Je kunt bij ons voor van alles naar binnen lopen. Dat is al een paar jaar zo, maar veel mensen weten dat jammer genoeg nog niet. Aan ons de schone taak dat vanaf nu te veranderen.'

Foto: Monique Kooijmans

Architect Jo Coenen (links) in gesprek met directeur Wim Hupperetz.

Een werkgebied van 875 vierkante kilometer

Bouwen aan de toekomst

Rudi Crombeen geeft sinds dertien jaar leiding aan de Bibliotheek Zeeuws-Vlaanderen. 'Als je een rondje langs onze veertien vestigingen zou doen, kom je overal leuke bibliotheken tegen. Fris, hedendaags, boordevol techniek.' In gesprek met een directeur die in een werkgebied van 875 vierkante kilometer bezig is de boekige bibliotheken van weleer te transformeren tot gezellige ontmoetingscentra waar de maatschappelijke functies van de bieb – met name het bevorderen van taalvaardigheid – de hoogste prioriteit genieten. Ook leuk: Zeeland is dit jaar met maar liefst twee bibliotheken genomineerd voor de Beste Bibliotheek Award: Goes en Terneuzen, waarvan de laatste deel uitmaakt van Crombeens werkgebied.

TEKST EN FOTO'S: EIMER WIELDRAAIJER

Rudi Crombeen is directeur-bestuurder van de Bibliotheek Zeeuws-Vlaanderen. Afkomstig uit het bedrijfsleven maakte hij in 2009 de overstap naar een publieke voorziening die op managementniveau moeite had om de opgelegde schaalvergroting goed af te ronden: van drie bibliotheekorganisaties één krachtig en toekomstgericht stelsel te maken. Crombeen ging voortvarend aan de slag en ziet die inzet steeds meer beloond. Op diverse plekken verrezen nieuwe of heringerichte bibliotheken en dankzij een inhoudelijke koerswijziging – waarover later meer – weet een nieuw publiek de weg naar de bibliotheek te vinden. Zo ook in Terneuzen, waar sinds dit voorjaar een nieuwe bibliotheek voor de nodige toeloop en publiciteit zorgt. Een bibliotheek die eveneens de aandacht

Bibliotheek Zeeuws-Vlaanderen heeft vijftien bemensde en onbemensde vestigingen in tal van verschillende locaties zoals in Brede Scholen (overkoepelende samenwerking tussen diverse partijen die gericht zijn op kinderen) en multifunctionele centra (MFC's).

trok van dit vakblad, want nog geen halfjaar na de opening wist Terneuzen door te dringen tot de verkiezing van de Beste Bibliotheek Award 2022. Crombeen: 'Het gevoel van trots dat de opening van de nieuwe bibliotheek teweegbracht, is nog eens versterkt door onze nominatie voor deze landelijke verkiezing. Niet alleen in Terneuzen, maar in heel Zeeuws-Vlaanderen. Ondanks het feit dat we hier met drie gemeenten te maken hebben, die alle drie hun eigen visie op het bibliotheekwerk hebben, zet de finaleplaats deze regio weer een beetje op de kaart. De media pakken het op. De plaatselijke tv- en radiozender gaat op 1 november, als de winnaar bekend wordt gemaakt, een rechtstreekse uitzending vanuit de bibliotheek Terneuzen organiseren, en daar zijn we uiteraard heel blij mee.'

Schokeffect

'De afgelopen periode hebben we veel energie gestoken in het naar voren brengen van de maatschappelijke bibliotheek. Bij de opening van het nieuwe gebouw in Terneuzen heb ik zelfs geroepen: "De bibliotheek is dood, leve de maatschappelijke bibliotheek." Dat leidde tot een schokeffect, maar heeft een aantal mensen wel aan het denken gezet. Vanwege het belang ervan vond ik het noodzakelijk de hele problematiek rond laaggeletterdheid in mijn openingsspeech te beklemtonen. Bij die gelegenheid waren niet alleen politici en ambtenaren aanwezig, maar ook de bouwers en installateurs van onze nieuwe vestiging in Terneuzen. Je zult versteld staan hoe weinigen van hen van deze problematiek op de hoogte zijn. Bij menigeen overheerst nog steeds het beeld: de bibliotheek is boekje halen, boekje brengen. Gelukkig begint het besef van de maatschappelijke bibliotheek bij bestuurders en politici nu langzamerhand wel in te dalen, maar dat heeft jaren van duwen gekost. Waarom ik daar zo op hamer? Een lage taalvaardigheid en een lage digitaalvaardigheid hebben een enorm effect op de samenleving. Zeker in Zeeuws-Vlaanderen, dat niet alleen met deze problematiek kampt, maar evenzeer te maken heeft met sterke vergrijzing. Ik geloof dat we hier de hoogste gemiddelde leeftijd in Nederland hebben. Daar komt bij dat we in deze regio geen hoger onderwijs hebben, dus de jeugd die dit type onderwijs volgt, trekt naar de grote stad om te studeren en komt niet meer terug. Met als gevolg dat het bedrijfsleven veel moeite heeft geschikt personeel te vinden. Zo beland je in een vicieuze cirkel.'

Techniek

Bibliotheek Zeeuws-Vlaanderen bedient 105.000 inwoners in de gemeenten Terneuzen, Hulst en Sluis. 'De potentiële vraag naar bibliotheekdiensten nieuwe stijl is groot, maar dit betekent dat we onze aandacht en financiële middelen moeten verdelen over een groot werkgebied met veertien vestigingen. En vestigingen zijn duur. Het relatieve aandeel van de kosten van de gebouwen is groot. In termen van dienstverlening kun je er niet veel mee, want het gaat dan om huur, energietarieven, connectiekosten en dergelijke. Dat knelt als het gaat om het oplossen van de problemen rond taalvaardigheid en digitaalvaardigheid. Om die reden hebben we als organisatie de afgelopen jaren minder aandacht gehad voor de kleinere vestigingen ten faveure van onze drie grote vestigingen in Terneuzen, Hulst en Oostburg. Dat proces

Rudi Crombeen, directeur-bestuurder Bibliotheek Zeeuws-Vlaanderen.

zal de komende jaren doorgaan. Hoe dat in de praktijk uitpakt? Toen ik hier dertien jaar geleden begon had elke bibliotheek nog beperkte openingstijden met eigen medewerkers. Zeg maar: twee middagen van drie tot vijf. Naar hedendaagse maatstaven is dat echter geen bibliotheek meer. Dat is een hok dat je huurt met boeken erin en dat uiterst beperkt open is. In 2012 kregen we een enorme bezuiniging op ons dak, met de restrictie van de drie gemeenten dat alle vestigingen moesten openblijven. Toen heb ik gezegd: hoe pijnlijk het ook is, maar dan gaan we in de kleine vestigingen de mens vervangen door techniek. Zo zijn de onbemensd toegankelijke vestigingen ontstaan, die zeven dagen in de week open zijn van acht tot acht. Achteraf gezien een gouden greep, omdat we qua dienstverlening weliswaar zijn afgeschaald naar boekje halen, boekje brengen, maar tegelijkertijd kunnen we zo wel veel langer open zijn. En we hebben een verdwenen doelgroep opnieuw aangeboord, want de werkende mens kon ineens ook bij de kleinere vestigingen terecht.'

Gouden greep

'In de praktijk hebben we in veel kleine kernen de banden aangehaald met het onderwijs en de kinderopvang. Zeker waar de bieb bij deze instellingen is ingetrokken, zodat de jeugd de beschikking kreeg over een Bibliotheek op school (dBos) en de volwassenen er een op hun voorkeur afgestemde collectie aantroffen. Zoals gezegd, een gouden greep, want niet alleen de bezoekers en de scholen zijn blij met deze ontwikkeling, maar in het verlengde daarvan ook de politiek en de bestuurders. Voor ons als organisatie heeft deze omslag betekend dat we het reguliere bibliothecarisvak in toenemende mate hebben ingeruild voor lees- en mediaconsulenten, die intussen zo'n 25% van ons medewerkersbestand vormen, met als ambitie voor de toekomst dat we overal in Zeeuws-Vlaanderen waar het primair onderwijs en de kinderopvang onder één dak zitten een dBos willen hebben. Als dat lukt, zitten we precies waar we graag willen zitten: in de hoek van het voorkomen van laagtaalvaardigheid.'

Het interieur van de Bibliotheek Terneuzen.

Terneuzen

De dienstverlening in bredere zin geschiedt in de drie grotere vestigingen in Terneuzen, Hulst en Oostburg. Lezingen vinden bijvoorbeeld uitsluitend plaats in deze drie bibliotheken. Cursussen als Klik & Tik of Digisterker en exposities zijn enkel daar te vinden. Van deze drie heeft Terneuzen als grootste stad van Zeeuws-Vlaanderen (met 25.000 inwoners) ook de belangrijkste bibliotheek. Sinds 12 maart van dit jaar zit deze fonkelnieuwe bieb in De Kampanje, een getrapt gebouw met een horecavoorziening die eveneens op de begane grond is gevestigd, en daarboven appartementen. Crombeen: 'Die combinatie met de horecavoorziening, die op 13 september opent, heeft voor ons gunstige effecten. Bij het restaurantgedeelte gaat het om het Family-concept. Bibliotheek en horeca zijn straks binnendoor bereikbaar. In die zin hopen we elkaar wederzijds te versterken. We kunnen voortaan vergaderingen aanbieden in combinatie met een lunch. Lezingen met een diner of borrel achteraf, het is binnenkort allemaal in ons nieuwe onderkomen mogelijk.'

Puzzel

De bibliotheek in Terneuzen heeft niet alleen een plaatselijke maar ook een regionale functie. 'Alles wat wij als openbare instelling te bieden hebben, vind je daar.' Wat was de aanleiding voor de bibliotheek om in de havenstad een nieuw pand te betrekken? Crombeen: 'Het gebouw waarin we zaten was 42 jaar oud en gelegen in een woonwijk. Dus alle passanten waren bewoners. Hier loopt winkelend publiek voorbij. Toch wilde ik dat oude gebouw indertijd verbouwen om tegemoet te komen aan de eisen van deze tijd, maar ik kreeg de financiering niet rond bij de gemeente. Totdat zij zelf met een nieuwe locatie kwamen waarin ze de bieb wilden vestigen. Daar hadden wij wel oren naar, want nieuw betekent ook dat je allerlei mogelijkheden krijgt om je wensen te vervullen, maar daar stond tegenover dat we qua vierkante meters het nodige moesten inleveren. Dat was een knelpunt omdat je ruimte wilt hebben voor het ontwikkelen van de maatschappelijke bibliotheek en tegelijkertijd recht wilt blijven doen aan je uitleenfunctie. Met andere woorden: je wilt zo veel mogelijk boeken meenemen. Een serieuze puzzel. Toch hebben we uiteindelijk "ja" gezegd, ondanks die spagaat om onze bredere taakstelling in een kleinere ruimte waar te maken. Hoeveel we hebben ingeleverd? Al met al zijn we zo'n driehonderd vierkante meter kwijtgeraakt (van 1400 naar 1100), maar de puzzel is tot tevredenheid opgelost.'

Serveerrobot

'In het nieuwe gebouw hebben we een grote vergaderzaal, die we in drie instructieruimtes met alle benodigde technische apparatuur kunnen splitsen. Cursussen als Klik & Tik en Digisterker vinden daar onderdak, evenals Taalcafés en lezingen. Daarnaast is er een speciale ruimte ingericht als IDO (Informatiepunt Digitale Overheid). Waar we – vanwege de lange levertijden – nog met smart op wachten, is het openen van onze Werkplaats, waar we de bevolking van Terneuzen laten kennismaken met nieuwe technologie, zoals een 3D printer, 3D scanner, Virtual Reality-bril en een Green Screen. Er komen camera's en opnameapparatuur waarmee men kan bloggen en vloggen. Of een sollicitatietraining doen, zoals we hebben afgesproken met het Werkservicepunt. Ook in de planning zit het aanbieden van een robotarm waarmee je kunt programmeren. Of we de daarvoor benodigde technische knowhow in huis hebben? Nee, dit is een compleet nieuw fenomeen voor onze organisatie. Om het probleem te tackelen, bouwen we een netwerk van enthousiastelingen op, vrijwilligers die wel de benodigde kennis hebben. Een van hen is een pas afgestudeerde student *engineering* aan de hogeschool van Vlissingen. Geen oude man met een baard maar een jonge vent die de mensen wegwijs maakt op het gebied van technische innovatie. Zo'n netwerk moet groeien. Je moet er echt veel energie in steken om het body te geven. Maar dat gaat ons lukken. Het onderwijs is enthousiast, het bedrijfsleven is enthousiast, en ook onze medewerkers zijn enthousiast. Een aantal collega's richt zich specifiek op de programmering van de bibliotheek. Dat betekent vooral netwerken. Waar dit alles toe leidt? Bijvoorbeeld tot het aanbod van iemand om een serveerrobot te komen demonstreren in de bieb. Met het huidige tekort in de horeca een creatieve oplossing, waarvoor ik aantrekkelijke mogelijkheden zie in dit gebouw. Hoe leuk zou het immers niet zijn als iemand in de bibliotheek een kopje koffie wil bestellen, dan een QR-code scant

op zijn mobiele telefoon, waarna dat kopje koffie hem door de robot gebracht wordt vanuit het café hiernaast?

Vuurtoren

De nieuwe bibliotheek in Terneuzen benadrukt het maritieme karakter van de stad. Crombeen: 'Dat zie je op veel manieren terug. Het appartementencomplex waarin we zitten heet De Kampanje. Een verwijzing naar de achterkant van een VOC-schip. Bij de entree staat een grote vuurtoren, die geen licht maar informatie schijnt. De vloer is gemaakt van pvc maar lijkt op aangespoeld hout. Her en der staan paalhoofden. In de jeugdafdeling is een strandhut. Op de vloer daar ligt printvinyl met onder meer de afbeelding van een zeehond die opduikt uit de golven. Via een prijsvraag zoeken we nog een naam voor het dier. De balie voor medewerkers heeft de vorm van een boei. De muren hebben patrijspoorten als ramen.'

Krachtenbundeling

Veel bibliotheken kiezen tegenwoordig voor participatie met andere spelers in het culturele, maatschappelijke en educatieve veld. Is er in Terneuzen ook gedacht aan de optie om deel te nemen aan een multifunctionele accommodatie? 'Toen we de plannen maakten voor de nieuwe bieb wilden we graag met een aantal partijen onder één dak gaan zitten. Denk aan de Stichting Portaal van Vlaanderen in Terneuzen, die als doel heeft het bevorderen van publieke interesse voor waterstaatkundige werken. Er is in deze stad een Toeristisch Informatiepunt. Natuur & Zo is het milieu- en natuureducatiecentrum dat voor de basisscholen en kinderopvang in Zeeuws-Vlaanderen educatieve programma's, activiteiten en projecten over natuur, milieu en duurzaamheid organiseert. Verder is er een lokale omroep voor tv en radio. Met deze spelers hadden we graag de krachten gebundeld in één gebouw, maar voor een aantal partijen was dat een stap te ver. Helaas is dat er dus niet van gekomen, maar de samenwerking met genoemde partijen is er niet minder om.'

Knus

Wat zijn de eerste reacties van het publiek? 'Heel positief. Een veelgehoorde reactie luidt: dit is een bibliotheek die Terneuzen waardig is. De vloeroppervlakte is, zoals gezegd, 1100 vierkante meter. We hebben er niet één grote open ruimte van gemaakt. Je loopt er dus niet verloren, er dreigt geen pleinvrees. Er zijn overal zitjes en hoekjes om het geheel een knusse uitstraling te geven. Heel verheugend is dat jongeren weer bij ons komen studeren. In de oude bieb zagen we er niet één. Onze vergaderzalen worden nu ook door externen gehuurd. We hebben zelfs een speciaal planningsprogramma voor onze drie zalen moeten aanschaffen. In de hoogtijdagen van de oude bibliotheek – dus voordat corona toesloeg – trokken we op jaarbasis ongeveer 100.000 bezoekers. Dat aantal hopen we in De Kampanje te verdubbelen. Het enige waar ik nog niet helemaal tevreden over ben is de romanafdeling. Die is naar mijn overtuiging nog steeds te boekig, en in die zin nog niet helemaal af.'

Aanrader

Tip van Crombeen voor collega's die aan een nieuwbouwproject beginnen: 'Achteraf had ik graag een separate bouwbegeleider gewild. Iemand die namens de bibliotheek allerlei zaken in de gaten houdt, de voortgang bewaakt. Als directeur lopen je normale werkzaamheden door, en zo'n groot project als dit kun je er in feite niet zomaar even bij doen. Zeker in de bouwfase moet je eigenlijk constant ter plekke zijn om alle vragen te beantwoorden. Als je er dan niet bent, beantwoordt men die vragen zelf wel, en word je naderhand geconfronteerd met zaken die je graag anders had gezien. *The devil is in the detail*, luidt niet voor niets het spreekwoord. Vergeet niet dat je als bibliotheekdirecteur niet dagelijks met nieuwbouw te maken hebt. Dan heb je veel baat bij de ervaring van mensen die vaker met dit bijltje hebben gehakt. Op een gegeven moment kreeg ik bijvoorbeeld een technische tekening onder ogen hoe de elektriciteit zou gaan lopen. Dan krijg je vier uur de tijd om er "ja" of "nee" op te zeggen. Idem dito wat betreft de luchtverversing, een enorm buizenstelsel aan het plafond. Ik ben best handig en technisch, maar je kennis houdt een keer op, zal ik maar zeggen. Kortom, een deskundige en ervaren projectbegeleider is in mijn ogen een absolute aanrader. Neem dat vooral mee in je begroting.'

Het interieur van de Bibliotheek Hulst.

Hulst

Een jaar eerder dan Terneuzen werd Hulst (11.000 inwoners) verblijd met een nieuwe bibliotheek. 'Voorheen zaten we daar net als in Terneuzen in een woonwijk. Toen ik dertien jaar geleden de leiding van deze organisatie kreeg, zag ik al: we zitten daar verkeerd, want de bibliotheek van Hulst hoort in het centrum te zitten. Van de ene helft van de plaatselijke politiek kreeg ik alle steun voor mijn plan, maar door de andere helft werd ik verketterd. Bovendien was de wijk helemaal anti-mij. Men had iets van: hoe haal je het in je hoofd om de bibliotheek hier weg te halen? Op een gegeven moment werd er in hartje Hulst een nieuw appartementencomplex gebouwd, maar had men moeite de begane grond in te vullen. Ik nam er een kijkje en wist: dit is de ideale plek. Vooral op basis van de overtuiging dat je de maatschappelijke bibliotheek veel beter kunt realiseren in het centrum dan in een woonwijk. Vervolgens heb ik de stoute schoenen aangetrokken, het toenmalige huurcontract opgezegd en de gemeente laten weten: ik ga naar het centrum. Dat viel niet goed, maar ik heb wel doorgezet. Vanwege alle heisa is er zelfs een carnavalswagen aan het onderwerp gewijd. Opeens zie je je naam en kop door de straten van Hulst rijden. En, geloof het of niet: toen we er eenmaal zaten was iedereen enthousiast, inclusief de politiek. Wat we in Terneuzen zien, zien we ook in Hulst. Zo'n nieuwe bibliotheek trekt een nieuw publiek. Jongeren en anderen komen bij ons studeren. Mensen komen de krant lezen. Het pand heeft een sfeervolle inrichting met een grand café-uitstraling. Wat we vaak horen: we hebben eindelijk een bieb die past bij de stad Hulst. We hebben eindelijk een stadse bibliotheek. Men is trots op deze voorziening. Dat sijpelt door naar de politiek, want nu hoor ik enkel nog positieve geluiden. Het loopt in Hulst niet alleen goed wat betreft het aantal uitleningen, maar vooral qua bezoekersaantallen. Die zijn veel hoger dan op de vorige locatie.

De Bibliotheek Hulst is gevestigd in een deel van het centrum waar momenteel ook een theater annex bioscoop wordt

gebouwd. Met als resultaat dat we straks middenin het culturele hart van de stad zitten. Onze vestiging heeft een hoog welkomgehalte. Het is gewoon leuk om daar naar binnen te stappen. Die gezellige sfeer past ook bij Hulst, want de stad staat niet voor niets bekend als de meest bourgondische stad van Nederland.'

Oostburg

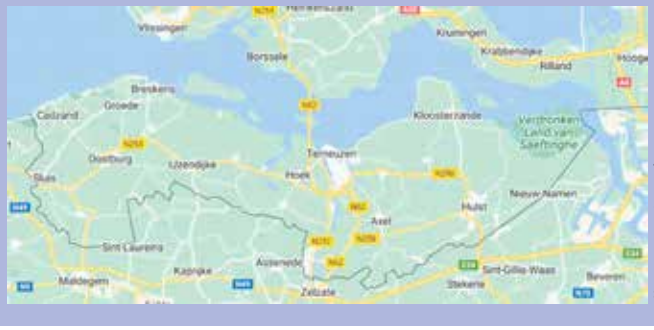
In Oostburg (4600 inwoners) zit de bibliotheek sinds zes jaar in een instelling voor voortgezet onderwijs. 'Het gebouw waarin we zaten zou gesloopt worden. Op zoek naar een nieuwe locatie deed zich de mogelijkheid voor te gaan samenwerken met de mediatheek van een school. Een goede reden om voor die locatie te kiezen. We zijn nu bezig om te kijken of we de mediatheek kunnen integreren in de bibliotheek. Met als gehoopt effect dat we de doelgroep van 12- tot 18-jarigen weer in de bieb kunnen begroeten. In die bieb is trouwens ook het hele gamma aanwezig, van een Taalcafé en Klik & Tik tot het IDO, en ook daar proberen we het verblijfsklimaat voor de bezoekers zo gezellig mogelijk te maken.'

Plannen

Welke ontwikkelingen verwacht Crombeen, kijkend naar de komende jaren? 'Dan denk ik aan meerdere dingen die met elkaar te maken hebben. We proberen op elke school een dBos te realiseren, daarnaast – en in het verlengde hiervan – zullen we nog meer aandacht geven aan taal en digitaal voor volwassenen. Waar we nu te weinig aandacht voor hebben, is de doelgroep volwassenen die midden in hun carrière zitten. Ook die groep willen we beter gaan bedienen. Waar we blij mee zijn, is dat we in de loop van dit jaar dankzij een bijdrage vanuit de Asschergelden een nieuwe vestiging in IJzendijke (2400 inwoners) kunnen openen. De vestiging in Hoek nemen we als laatste nog onder handen, en dan hebben we al met al een bibliotheeknetwerk waarmee je voor de dag kunt komen.'

De vestigingen van de Bibliotheek Zeeuws-Vlaanderen

- Axel (onbemensd, stadhuis)
- Biervliet (onbemensd in Brede School)
- Breskens (onbemensd in MFC)
- Hoek (verzorgingshuis)
- Hulst
- IJzendijke (onbemensd in museum)
- Kloosterzande (onbemensd in Brede School)
- Koewacht (onbemensd in Brede School)
- Oostburg
- Philippine (in basisschool)
- Sas van Gent (onbemensd in MFC)
- Sluiskil (in Brede School)
- Terneuzen
- Vogelwaarde (onbemensd in basisschool)
- Zaamslag (onbemensd in gemeenschapscentrum)

Illustratie: Google Maps

De Deventer Athenaeumbibliotheek

‘Onze collectie vertelt het verhaal van de 15e-eeuwse Gouden Eeuw van Deventer’

In 2016 ging de eeuwenoude Deventer stadsbibliotheek, de Athenaeumbibliotheek, samen met de Openbare Bibliotheek Deventer. Naast handschriften, oude drukken en wetenschappelijke boeken, bevat de collectie allerlei literatuur over Deventer. Conservator Suzan Folkerts en medewerker erfgoed en publiek Rens Bleijenberg vertellen over de 450-jarige geschiedenis van de collectie.

TEKST: ANNEKE DE MAAT • FOTO: PIETER LEEFLANG / DEVENTER FOTOKRING

De Athenaeumbibliotheek bevindt zich vandaag de dag in de oude panden van het Buiskenshuis, een voormalig zusterhuis van de Moderne Devotie, een 14-eeuwse religieuze beweging binnen de katholieke kerk. De openbare bibliotheek ligt vijfhonderd meter verderop aan de Stromarkt. De basis van de Athenaeumcollectie dateert uit 1560. Vanaf 1918 was er in Deventer ook een openbare leeszaal: dat is nu de OB Deventer.
In 1560 kocht het Deventer stadsbestuur voor 102,5 goudgulden het boekbezit van de kort daarvoor overleden pastoor Phoconius. ‘Dat weten we omdat de rekening bewaard is gebleven’, zegt Folkerts. ‘De pastoor had in Keulen gestudeerd en bezat enkele tientallen boeken. Het stadsbestuur liet er speciaal een kast voor maken. Dat was het begin van de Deventer stadsbibliotheek. Ook in andere steden, als Zutphen en Amsterdam, werden in de 16e eeuw stadsbibliotheken gesticht. Een stadsbibliotheek is publiek toegankelijk, maar we weten niet zo precies wie er toegang toe hadden. Er was een bewaker. Ik denk dat vooral geletterde mensen die Latijn konden lezen toegang hadden.’

Boeken geconfisqueerd

Eind 16e eeuw werd Deventer officieel protestants en werden alle katholieke kloosters en huizen ontmanteld. De bezittingen werden door de stad geconfisqueerd. Alle in beslag genomen boeken werden verzameld in de kapel van het Heer Florens-

Rens Bleijenberg, medewerker erfgoed en publiek en Suzan Folkerts, conservator.

huis van de katholieke Broeders van het Gemene Leven. Die kapel werd toen ingericht als bibliotheek voor de stad. Florens Radewijns (1350-1400) was de eerste leerling van de 14-eeuwse Geert Grote, de grondlegger van de Moderne Devotie. Beiden hechtten grote waarde aan boeken. Er stonden al ongeveer 1500 handschriften en boeken in het Heer Florenshuis, en daar kwamen er toen nog enkele honderden bij.
In 1630 werd er in Deventer een soort universiteit opgericht, het Athenaeum Illustre, vertelt Folkerts. 'Vanaf dat moment werd de stadsbibliotheek ook de bibliotheek voor de studenten en docenten van het Athenaeum. Vandaar de naam Athenaeumbibliotheek. Ze moesten de bewaker om de sleutel vragen, en sommige hoogleraren hadden zelf een sleutel. Het was dus iets anders dan wat wij ons nu voorstellen bij een openbare bibliotheek. In de 17e en 18e eeuw waren studenten op een aantal vaste dagen welkom.'

Wetenschappelijke steunfunctie

In 1820 verhuisde de stadsbibliotheek van het Heer Florenshuis naar het stadhuis, omdat de collectie werd uitgebreid met de bibliotheek van de Universiteit van Harderwijk die toen werd opgeheven. In 1970 moest de stadsbibliotheek daar weg, en verkaste toen naar de huidige locatie, het Buiskenshuis. Vanaf 1969 kreeg de Athenaeumbibliotheek een 'wetenschappelijke steunfunctie'. Folkerts: 'Dat betekende dat de bibliotheek moest zorgen voor een wetenschappelijke collectie voor de provincie Overijssel. In de tweede helft van de 20e eeuw is de bibliotheek daardoor enorm uitgebreid met een grote collectie filosofie, theologie, geschiedenis en letterkunde. Die functie is de laatste jaren afgebouwd, mede omdat het nu mogelijk is wetenschappelijke collecties via de universiteitsbibliotheken online te raadplegen. Eind 20e eeuw ging de Athenaeumbibliotheek samen met de bibliotheek van de Saxion Hogeschool. Tot 2015 zaten hier veel studenten.'
De bibliotheek bevat een schat aan oude drukken in leren banden en middeleeuwse handschriften, maar die staan niet in kasten op zaal. Het is een depotbibliotheek, legt Folkerts uit. 'Je kunt de boeken zoeken en aanvragen via de catalogus, die zo'n 300.000 titels telt. De oude boeken kun je onder toezicht inzien in de studiezaal. De boeken van na 1950 kun je lenen via de openbare bibliotheek. De studiezaal heeft een handbibliotheek met encyclopedieën, biografieën, woordenboeken en atlassen, die om je heen staan. Het stadsarchief zit ook in dit pand, en we delen de depots en dienstverlening.'

Schenkingen en aankopen

Het team van de Athenaeumbibliotheek telt naast Folkerts en Bleijenberg nog enkele bibliotheekmedewerkers en een catalogiseerder. 'Alles moet goed vindbaar zijn via de catalogus. We denken dat zo'n tien tot twintig procent van onze collectie nog niet goed geregistreerd is, dus dat controleren we. Verder krijgen we regelmatig schenkingen die we moeten invoeren. En we hebben budget voor het aankopen van oude en nieuwe boeken uit en over Deventer.'
Bleijenberg, die tot voor kort fondsenwerver was voor de Bibliotheek Deventer, werkt pas enkele dagen in zijn nieuwe functie. Hij ziet ernaar uit om meer bekendheid te geven aan de collectie. 'Deventernaren van boven de 40-50 jaar kennen de Athenaeumbibliotheek vaak wel, bijvoorbeeld omdat ze aan de Saxion Hogeschool gestudeerd hebben, maar jongeren hebben geen idee wat het is. Daar ligt een kans, want ik merk wel dat Deventernaren heel trots zijn op hun stad. In de Openbare Bibliotheek aan de Stromarkt hebben we regelmatig kleine exposities met werken uit onze collectie.'

Nederlandse Bijbelvertalingen

Hij wil ook graag landelijk meer bekendheid geven aan het feit dat Deventer al in de 15e eeuw zijn Gouden Eeuw beleefde. 'De Moderne Devotie-beweging keerde zich tegen de rijkdom, macht en verloedering van de katholieke kerk. De aanhangers leefden sober en vonden zelfontwikkeling belangrijk. Ze vertaalden en kopieerden veel boeken om deze breder toegankelijk te maken. Daardoor waren er veel boeken in omloop. Aspecten van het gedachtegoed van de Moderne Devotie-beweging – individualisering, zelf met je geloof bezig zijn, kritisch kijken – worden vaak gekoppeld aan de Reformatie en de Verlichting, maar waren vanuit Deventer al eerder in opkomst. Men denkt vaak dat bijbels in de Nederlandse taal pas na de reformatie opkwamen, maar die waren er al veel eerder. Geert Grote en zijn volgelingen maakten Bijbelvertalingen van onder meer de psalmen. Wij kunnen die 14e-eeuwse Nederlandse Bijbelvertalingen hier laten zien.'
Het is onze missie om de Gouden Eeuw van Deventer en Overijssel met zijn rijkdom, geletterdheid en boekproductie beter op de kaart te zetten, beaamt Folkerts. 'Deventer was in de 15e eeuw een rijke handelsstad die toen zijn Gouden Eeuw beleefde. Daardoor was de bevolking hier bovengemiddeld geletterd. Je had hier in de 15e eeuw een Latijnse school. Dat was de belangrijkste Latijnse school in Noord-Europa omdat je hier ook Grieks kon leren. Dat kon verder alleen in Italië. Toen de boekdrukkunst opkwam, kwamen hier veel drukkers heen. Maar liefst 25 procent van de boeken uit de Lage Landen is in Deventer geproduceerd. Dat is de grondslag van Deventer Boekenstad.'

Middeleeuwse handschriften

Tegenwoordig is de studiezaal van de Athenaeumbibliotheek op dinsdag en donderdag open. Op andere dagen kunnen groepen zoals schoolklassen een rondleiding krijgen. Onze belangrijkste doelgroepen zijn Deventernaren en wetenschappers uit de hele wereld, zegt Folkerts. 'We zijn de collectie aan het digitaliseren voor de veiligheid en om deze voor onderzoekers beter beschikbaar te maken. We digitaliseren in elk geval onze 130 middeleeuwse handschriften, daarna digitaliseren we een selectie van de oude drukken.'

Schoolboeken Latijnse school

Folkerts en Bleijenberg vinden allebei de schoolboeken van de Latijnse school leuk om te bekijken en om aan kinderen te laten zien. 'Er staan soms nog aantekeningen in. Dat geeft inzicht in het leven van de Deventer jongens van toen. (Meisjes werden uitgesloten van het volgen van onderwijs aan de Latijnse school, red.) Het is leuk om te laten zien dat hun leeftijdgenoten vroeger les kregen in het Latijn. De kinderen zijn vaak echt onder de indruk van hoe prachtig die oude handschriften geschreven zijn.'

Digitaal burgerschap biedt kansen voor vernieuwing van de bibliotheek

Het thema digitaal burgerschap staat bij veel bibliotheken op de agenda. Daarbij ligt de nadruk veelal op thema's als mediawijsheid, cyberveiligheid en Maakplaatsen, en minder bij thema's zoals AI, desinformatie en creatieve technologie. Dat blijkt uit onderzoek van de KB, uitgevoerd via de Bibliotheekmonitor. Om digitaal burgerschap in de toekomst een stevige plek te geven binnen het aanbod, verwachten bibliotheken meer geld, tijd en expertise nodig te hebben dan nu aanwezig is.

TEKST: MARIANNE HERMANS, SENIOR KENNISADVISEUR KB • FOTO: SHUTTERSTOCK

Inleiding

Digitaal burgerschap begint bij de vraag hoe we als burgers willen samenleven in een omgeving die door digitale technologie enorm veranderd is. Hoe zorgen we ervoor dat mensen zichzelf kunnen organiseren met gebruik van de (digitale) tools en platforms die we daarvoor hebben? De mogelijkheden die de samenleving daartoe biedt, zijn vooralsnog niet optimaal. De instrumenten zijn veelal in handen van commerciële partijen waarvan we de voorwaarden accepteren zodat we gebruik kunnen maken van hun apps, maar met weinig zicht op wat zich daarachter bevindt, laat staan invloed op het ontwerp ervan. Mensen dienen 'vaardig' te zijn om met de overheid en met elkaar te communiceren langs digitale wegen, en 'weerbaar' om de eigen privacy te beschermen, en desinformatie en beïnvloeding te herkennen. Dat zijn zaken die door de samenleving als collectief geregeld zouden moeten zijn. Eer het echter zover is, zijn burgers genoodzaakt om zelf te zorgen dat ze digitaal vaardig en weerbaar zijn. Bibliotheken springen in het gat om burgers toe te rusten voor de digitale samenleving.

Lange tijd lag de nadruk daarbij op basisvaardigheden en digitale inclusie, gericht op volwassenen die het ontbreekt aan de basale vaardigheden die nodig zijn om eenvoudige computerprogramma's te gebruiken, e-mails te versturen, online formulieren in te vullen of contact te hebben met de digitale overheid. In 2021 zijn de KB, SPN, POI's en bibliotheken met subsidie van Stichting Pica gestart met de inrichting van een nieuwe landelijke programmalijn digitaal burgerschap. Met de inbedding van deze program-

Bij citizen science worden inwoners of geïnteresseerden gevraagd om actief mee te denken en te helpen aan onderzoek, door bijvoorbeeld observaties of metingen te doen. Voor dit thema is nog niet veel aanbod in de bibliotheken.

malijn komt er ook meer aandacht voor jeugd en volwassenen die reeds basisvaardig zijn.

Onderzoek bij bibliotheken

In de periode december 2021 – januari 2022 is via de Bibliotheekmonitor een rondvraag gedaan onder bibliotheken naar de inbedding van digitaal burgerschap in beleidsplannen en activiteiten. De vragenlijst is door 101 bibliotheken volledig ingevuld. Het onderzoek ging over de uitwerking van digitaal burgerschap in lokaal beleid, in de dienstverlening aan burgers, doelgroepen, samenwerkingspartners en personeel, en expertise en financiering.

Belang wordt erkend

Uit de resultaten van dit onderzoek [1] blijkt dat het thema binnen de sector breed wordt omarmd. Meer dan de helft van de bibliotheken heeft in het beleidsplan de term digitaal burgerschap opgenomen; bibliotheken die dat (nog) niet in het beleidsplan hebben staan, besteden er wel aandacht aan. Veel bibliotheken scharen programma's rondom digitale basisvaardigheden en inclusie ook onder digitaal burgerschap. Binnen de landelijke programmalijn ligt de nadruk echter op het aanbod voor vaardige jeugd en volwassenen, met bouwstenen rond bijvoorbeeld desinformatie en Maakplaatsen.

Uiteenlopende definities

Digitaal burgerschap is een paraplubegrip waaronder een brede waaier aan thema's schuilgaat. Dat blijkt ook uit de omschrijvingen die bibliotheken geven en de manier waarop onderdelen van digitaal burgerschap, zoals digitale vaardigheden, digitale geletterdheid en Maakplaatsen, een plek krijgen in de beleidsplannen. Aan de ene kant noemen bibliotheken 'een leven lang ontwikkelen' en 'digitale inclusie' voor volwassenen, aan de andere kant krijgen ook Maakplaatsen en digitale geletterdheid voor jeugd een plek in de beleidsplannen. Vaak worden begrippen uit het SLO-framework digitale geletterdheid genoemd: ICT-basisvaardigheden, informatievaardigheden, mediawijsheid en computational thinking.
De gegeven omschrijvingen vertonen gelijkenis met technologisch burgerschap, een term die geïntroduceerd werd door het *Rathenau Instituut*. Technologisch burgerschap gaat over het kunnen gebruiken van technologie voor je persoonlijke en professionele leven, over weerbaarheid en bewustzijn van de werking van technologie en sociale media, én over de institutionele kaders waarbinnen burgers en professionals mogen meepraten over het ontwerp en gebruik van technologie.

Meer dan mediawijsheid?

In hun dienstverlening hebben bibliotheken vooral aandacht voor kansen en risico's van de online wereld, en minder voor de creatieve mogelijkheden van technologie. Debatten over technologische vraagstukken staan nauwelijks op het programma. De activiteiten liggen voornamelijk in het verlengde van mediawijsheid. Voor actuele thema's als open data, citizen science en ethische kwesties is nog niet veel aanbod.

Doelgroepen en partners

De belangrijkste samenwerkingspartners op dit gebied zijn het primair onderwijs, de gemeente, Provinciale Ondersteunings Instellingen en welzijnsorganisaties. Belangrijke doelgroepen zijn jeugd van 4 tot 12 jaar (80%) en senioren (73%). Daarnaast zijn jeugd van 12 tot 18 jaar (44%) en het jonge kind (32%) doelgroep. Verder is er aandacht voor laaggeletterden (50%), anderstaligen (41%) en taalarme gezinnen (35%), en in mindere mate voor leerkrachten (26%) en jongvolwassenen (20%).

Expertise en ondersteuning

Binnen bibliotheken zijn het vooral mediaconsulenten, coördinatoren (Taalhuis, Maakplaats) en educatief specialisten die zich ontfermen over het thema. Ruim de helft van de bibliotheken zet tevens vrijwilligers in voor dienstverlening rondom digitaal burgerschap. De bibliotheken geven aan dat ze behoefte hebben aan ondersteuning onder meer op het gebied van scholing van medewerkers en het aanbod van direct inzetbare producten. Ook verwachten ze meer uren en financiële middelen nodig te hebben om digitaal burgerschap de komende jaren een goede plek te kunnen geven binnen de organisatie.

Deskundigheid in huis halen

Samenwerking met partijen van buitenaf kan ook helpen om nieuwe skills en deskundigheid in huis te halen. In de creatieve en culturele sector, in hackerspaces en in Maakplaatsen is al veel ervaring opgedaan met verschillende doelgroepen en andere manieren van werken. Maakplaatsen hebben inmiddels binnen veel bibliotheken een plek verworven, maar voor sommige mensen is het aantrekkelijker om buiten de institutionele kaders van de bibliotheek te blijven. Volgens internetpionier Marleen Stikker, directeur van onderzoeksinstituut Waag, zouden bibliotheken daarom poreus moeten zijn. Zodat de nieuwe structuren, de experimenteerplekken en Maakplaatsen aantrekkelijk zijn voor onverwachte doelgroepen. Kortom, zorg dat je veel uitwisseling hebt met de buitenwereld en dat je werkvormen en structuren ook ruimte bieden voor de mensen die niet per se in dienst van de bibliotheek willen zijn maar die wel heel goed kunnen bijdragen aan vernieuwing van de programma's en activiteiten.

Bronnen

De lijst met bronnen bij dit artikel vindt u op bibliotheekblad.nl/bronnen

Over digitaal burgerschap

In 2021 zijn de KB, SPN, POI's en bibliotheken met subsidie van Stichting Pica gestart met de inrichting van de landelijke programmalijn digitaal burgerschap. De programmalijn ondersteunt bibliotheken bij de invulling van hun rol om digitaal burgerschap te positioneren in het hart van lokale gemeenschappen. Tot eind maart 2022 werd de programmalijn ingericht, onder meer door een netwerk rond dit thema te bouwen, onderzoek in gang te zetten en bibliotheken te ondersteunen bij hun ontwikkeling op dit gebied. Eind september start de nieuwe fase van de programmalijn. Bibliotheken kunnen dan beginnen met het maken van een lokaal plan en het opzetten van programmering.

Jouw veranderende bibliotheek verdient een cyberplan

Makkelijk gratis advies inwinnen kan door de QR-code te scannen

Lieve bibliothecaris,

Jouw veranderende bibliotheek verdient een cyberplan
De maatschappelijke impact van jouw bibliotheek groeit met de dag. Je volgt de trends nauw...

Je digitaliseert mee en biedt mogelijkheden voor levenslang ontwikkelen. Mogelijkheden die passen bij de moderne tijd.
Zo heb je inmiddels veel van je interne processen én faciliteiten voor jouw bezoekers makkelijker en digitaler gemaakt.
Meer verbonden, wat weer tot allerlei nieuwe kansen leidt.
Mooie kansen, maar ook risico's.

Want met de opmars van digitalisering in de wereld van de bibliothecaris, werd ook de bibliotheek een doelwit van cybercriminelen. Benieuwd hoe jij toekomstbestendig jouw bibliotheekvoorzieningen kunt garanderen?
Hoe je een robuuste digitaliserende bibliotheek handhaaft die midden in de maatschappij staat? Ga dan net als tientallen andere Nederlandse bibliotheken het gesprek aan over cyberveiligheid.

Vooral zodat jij weer bezig kan zijn met wat er echt toe doet voor jou. Jouw sleutelrol bij grote maatschappelijke opgaven.

Actacom helpt 30 jaar Nederlandse bibliotheken en onderwijs met makkelijker, efficiënter en veiliger werken.

Bijvoorbeeld zodat bij dataverlies - of het nou door per ongeluk verwijderen komt of een ransomware aanval - de data weer vlekkeloos teruggevonden en -gezet kan worden.

Makkelijk in contact komen kan door deze QR-code te scannen.

Maar bellen of mailer mag natuurlijk ook.
Op jouw cyberveiligheid in 2022,

Pieter van Actacom en Judah van Barracuda
T 030-2489777 | **E** sales@actacom.nl

Actacom Meester in IT
onderdeel van Total Specific Hosting

Barracuda
Your journey, secured.

CURSUSAGENDA

GO opleidingen

2022

OKTOBER
NOVEMBER

11/10	ROMANADVIES
11/10	MARKETING INFORMATIEDIENSTVERLENING IN EEN DAG
12/10	ZOEKEN VAN BEELD EN GELUID
13/10	AUTEURSRECHT
13/10	PRIVACY & DIGITAAL GEGEVENSBEHEER (AVG)
21/10	GO MEDIACOACH: DIGITAAL BURGERSCHAP - DEELTRAJECT PARTICIPATIE *NIEUW*
27/10	VERANDERMANAGEMENT
01/11	INTERNET ZOEKTECHNIEKEN
02/11	KLANTGERICHTE E-MAILS SCHRIJVEN
03/11	CUSTOMER JOURNEY
04/11	INSTRUCTIEVAARDIGHEDEN
07/11	INSTORE COMMUNICATIE
11/11	COÖRDINEREN VAN VRIJWILLIGERS
15/11	SUCCESVOL PROGRAMMA'S OPZETTEN VOOR DE BIBLIOTHEEK

GO opleidingen
school voor informatie

Meer informatie:
goopleidingen.nl/agenda
of 070-3512380

Jeroen Windmeijer, jurylid Bibliotheekblad Schrijfwedstrijd

‘In mijn jeugd was de bibliotheek

Ook als je geld genoeg hebt om boeken te kopen, kun je een goede reden hebben om ze te blijven lenen. Schrijver Jeroen Windmeijer, jurylid van de Bibliotheekblad Schrijfwedstrijd, is nog wekelijks te vinden in de bibliotheek. Voor de research voor thrillers als *Het Pauluslabyrint* en *De stenen goden* is de collectie essentieel.

TEKST: MAARTEN DESSING • FOTO: TACO VAN DER EB

Schrijver Jeroen Windmeijer, jurylid van de Bibliotheekblad Schrijfwedstrijd, is nog wekelijks te vinden in de bibliotheek. Voor de research voor thrillers als *Het Pauluslabyrint* en

op vrijdagavond *the place to be*’

***De stenen goden* is de collectie essentieel.**

Het werd voor de jonge Jeroen Windmeijer altijd spannend als de zomervakantie naderde. Zou het lukken om de dikste boeken van auteurs als Thea Beckman, Tonke Dragt en Evert Hartman in huis te halen? ‘Mijn vader was leraar’, vertelt hij. ‘Wij gingen elk jaar op vrijdag als de school uitging meteen naar de caravan in Gelderland, waar we bleven tot de zondag voor de school weer begon. Zes weken achter elkaar. Dan was het fijn als je genoeg te lezen bij je had.’ Kopen was geen alternatief als hij de boeken niet op tijd had aangevraagd. ‘Ik ben de jongste van vijf zonen. Mijn ouders waren daar niet bemiddeld genoeg voor. Daarom namen zij, zelf alle twee grote lezers van Konsalik – mijn moeder – en Ludlum – mijn vader – ons van jongs af aan mee naar de bibliotheek in Pijnacker. Vrijdagmiddag uit school of zaterdag na het voetbal. Zo probeerden ze hun liefde voor lezen op ons over te brengen.’
Hij ervoer die bezoeken in de jaren zeventig als het hoogtepunt van de week. Geen wonder dus dat hij op de middelbare school ‘uitging’ in de bibliotheek. ‘Ons dorp was natuurlijk geen bruisende metropool, daarom was de bibliotheek op vrijdagavond *the place to be*. Nee, niet voor iedereen, maar voor een klein groepje. Met een paar klasgenoten zat ik daar tot ik denk negen uur te kletsen, huiswerk te maken, te lezen. Het was echt onze hangplek.’

Trouw lid

De bibliotheek is Windmeijer (1969) sindsdien trouw gebleven – ook al begon de thrillerschrijver boeken te kopen zodra hij daar het geld voor had. ‘Lange tijd waren dat beduimelde pockets die ik kocht bij tweedehands- of kringloopwinkels: fl. 1,50 per stuk of drie voor een rijksdaalder. Pas toen ik aio in Leiden werd, ging ik naar de boekhandel. Later heb ik daar ook nog gewerkt. De personeelskorting die ik toen kreeg, stimuleerde helemaal om boeken te kopen.’
Maar het punt is dat zijn behoefte aan boeken zó groot is dat het, ook nu, echt te duur wordt als hij alles maar zou aanschaffen. Om nog te zwijgen van het ruimtegebrek in huis waar iedere bibliofiel mee kampt. ‘Neem de laatste Hebban Thriller Award. Ik wilde de vijf boeken van de shortlist gewoon gelezen hebben voor de uitreiking: *Vogeleiland* van Marion Pauw, *De camino* van Anya Niewierra en al die andere heb ik allemaal van de bibliotheek geleend.’
Hij komt, nu zijn dochter te oud is om zijn begeleiding nodig te hebben, nog zeker een keer per week in de hoofdvestiging van de Leidse bibliotheek. ‘Het is een fijne plek, waar ik tijdens mijn wandelingen in de pauze graag even binnenloop. En dan vooral naar de tafel nieuwe titels. Als ik bijvoorbeeld de nieuwe Grisham tegenkom of een thriller of historische roman zie liggen van een auteur die ik een keer heb ontmoet, neem ik die altijd mee naar huis.’

Vooral fictie

Dat hij vooral fictie leent, is geen toeval. Hoewel hij nota bene zelf verzonnen verhalen schrijft met als primair doel de lezers te

vermaken, beseft hij te goed dat je juist die boeken vaak maar een keer leest. 'Dat had ik als kind al. Als ik alle Thea Beckmans op een rij zag bij een nichtje, wier ouders meer geld hadden dan de mijne, voelde ik jaloezie, maar wist ik óók dat ze die nooit herlas – en dat lenen van de bieb voor mij dus genoeg was.'
Is dat iets calvinistisch? vraagt hij zich hardop af. Dat je alleen non-fictie in je kast wilt hebben die je op ieder gewenst moment kunt raadplegen? In ieder geval is het ook een gevolg van zijn werkwijze. Zijn thrillers zijn gebaseerd op uitputtende research. Of het nu gaat over de apostel Paulus, de natuurgodsdiensten van Latijns-Amerika of ufo's: hij leest zich maandenlang in voor hij een plot in elkaar zet en daadwerkelijk aan het schrijven gaat.
'Na iedere thriller is er een hele plank in mijn boekenkast gevuld met boeken over het onderwerp ervan', zegt hij. 'Twintig, vijfentwintig titels, die ik allemaal heb aangeschaft. Dat moest ook wel, omdat de collecties in bibliotheken voor mij meestal te mager en te verouderd zijn. Alleen als ik iets tijdlozers, algemeners nodig heb, kan ik in de bieb terecht, zoals nu boeken over Johannes Vermeer en de zeventiende-eeuwse kunst, die ik lees voor een trilogie over Delft.'

Productief en succesvol

Zeven jaar geleden is het nog maar dat de toenmalige leraar godsdienst debuteerde met *Het Petrusmysterie*. In die korte tijd daarna bouwde Windmeijer een naam op als een van de productiefste, maar vooral ook succesvolste thrillerschrijvers van Nederland. Niet minder dan zes titels haalden inmiddels de Bestseller 60. Daaronder zijn recentste boek *De stenen goden* en het eerste deel van een trilogie die hij samen met Jacob Slavenburg schreef: *Het Isisgeheim*.
Zijn boeken kenmerken zich door een mengeling van spannend verhaal en religieuze complotten. Moorden worden bij hem nooit gepleegd uit zulke elementaire menselijke emoties als jaloezie, machtswellust of geldzucht, maar om soms eeuwenoude geheimen te bewaren, volgelingen op het rechte pad te houden of een geloofsovertuiging te propageren. Vaak gaat het om het christelijke geloof, maar zeker niet uitsluitend.
Het unieke aan zijn werk is de moeite die hij steekt in het geloofwaardig maken van de motivatie van zijn daders – en dus van hún waarheid. In *Het Pauluslabyrint* bijvoorbeeld schrijf hij uitgebreid over de apostel Paulus, de eerste christenen en de Mithrascultus, zodat je bijna gelooft dat zijn alternatieve versie de echte, tot nu toe verborgen gebleven, geschiedenis is. Terwijl hij toch echt de bestaande feiten heeft verrijkt met zijn verbeelding.

Research

Hoe gaat zoiets? 'Ik begin altijd met een onderwerp', vertelt hij. 'De apostel Petrus bijvoorbeeld. Dan heb ik daar boeken over nodig. En al lezend vallen me vanzelf de witte vlekken op. Waarom verdwijnt Petrus na hoofdstuk 15 van Handelingen uit de Bijbel? Gek. Wat is er gebeurd? En als zijn verblijf in Rome voor 100% legende blijkt te zijn geweest, waar zou hij dán kunnen zijn geweest? Misschien wel in Leiden, waar toen een Romeins legerkamp was.'
Ander voorbeeld. 'Toen ik me begon in te lezen over Paaseiland, hoorde ik dat er in 1978 in Ouddorp op Goeree-Overflakkee een beeldje is opgedoken toen iemand een sleuf voor een aanbouw groef. Een beeldje uit Paaseiland, waarvan het tot op de dag van vandaag de vraag is hoe het daar ooit is beland. Ik wist meteen: het antwoord daarop moet de openingsscène zijn van wat uiteindelijk *De stenen goden* is geworden. Dat heb ik ook gedaan.'
Of neem zijn volgende boek. Zoals gezegd over Johannes Vermeer. 'In een veilinglijst uit de achttiende eeuw worden vijf schilderijen van hem genoemd die destijds zijn verkocht, maar die we nu niet meer kennen. Dat is een perfect punt om in te vullen. Zijn ze vernietigd? Worden ze ergens in het geheim bewaard? Waar dan? En waarom? Door nog meer over hem en zijn tijd te lezen, kan ik daar een ingenieus plot omheen verzinnen.'

Geloofwaardigheid

Maar de research dient meer dan voor inspiratie alleen. De crux van een goede thriller is volgens hem de geloofwaardigheid van een plot. 'In de ontknoping van een verhaal dat ik eens las wilde een slechte agent een goede agent neerschieten. Dat lukte niet omdat de laatste stiekem al de kogels uit het pistool van de ander had gehaald. Ik dacht meteen: onmogelijk. De agent bij wie ik het navroeg bevestigde dat. Dat haalt voor mij het hele verhaal onderuit.'
Zijn boeken moeten feitelijk dus zo correct mogelijk zijn. 'Ik hoor vaak van lezers dat ze tijdens het lezen aan het googelen zijn en verrast zijn hoeveel er wél waar is. De verlengde schedels uit Peru met het rode haar dat niet voorkomt in Zuid-Amerika, waarover ik schrijf in *De genesissleutel*, bestaan echt. Aan de andere kant krijg ik vragen als: wanneer worden de tunnels in Leiden opengesteld? Terwijl ik die juist heb verzonnen voor *Het Pauluslabyrint*.'
Grappig, vindt hij dat. 'Soms word ik natuurlijk toch op fouten gewezen. Evidente missers verbeter ik altijd in de herdruk. Maar er zijn grenzen. Toen iemand me een keer in een lange brief uitlegde dat er in de oudheid geen stijgbeugels bestonden, dacht ik: hoeveel mensen weten dat? Soms krijg ik ook foto's van een Leids hofje om te bewijzen dat daar echt geen dakraam zit. Ja, dat weet ik. Maar ik had dat raam nodig om een personage te laten ontsnappen. Dat moet dan maar.'

Frequent bibliotheekbezoek

Met zijn groeiende oeuvre neemt ook zijn eigen aanwezigheid in de bibliotheek toe. Hij ziet dat vooral aan zijn groeiende inkomsten uit leengelden – dat begint substantieel te worden: toch al zo'n twee maandinkomens. Niet omdat hij collecties controleert op zijn werk: 'Zo'n schrijver wil ik niet zijn; zo'n schrijver, herinner ik me uit mijn tijd in de boekhandel, wiens werk na een bezoek aan de winkel opeens door hemzelf heel prominent was neergelegd.'
Het liefst ziet hij, als iedere schrijver, evengoed dat zijn werk wordt verkocht. De royalty is een veelvoud van het leengeld. Maar gezien zijn eigen verleden heeft hij er vrede mee als iemand kiest voor lenen. 'Ik zie het ook als marketing. Soms maken mensen tijdens een signeersessie in de winkel een foto van het boek. Ik ken u niet, zeggen ze dan, maar ik ga uw werk lenen. Prima. Misschien bevalt het hun en kopen ze het daarna alsnog, voor zichzelf of om cadeau te doen.'

Naschrift redactie

Lees ook het interview met jurylid Toine Heijmans op pagina 8 en verder.

Wij blijven u helpen

V-smart komt thuis. Sinds 1 februari wordt het V-smart-product-portfolio verspreid door Axiell, dat met software en diensten niet alleen bibliotheken, musea en archieven, maar ook scholen en uitgevers helpt hun doelen te bereiken. Het delen van informatie, het aanboren van nieuwe diensten en het betrekken van het publiek bij cultuur blijven onze speerpunten.

axiell

Jeugdliteratuur voordragen in gebarentaal

De 25e Nationale LeesVertelwedstrijd

Iedereen die zich bezighoudt met leesbevordering kent de Nationale Voorleeswedstrijd die jaarlijks georganiseerd wordt door Stichting Lezen. Er is echter een tegenhanger voor dove en slechthorende kinderen: De Nationale LeesVertelwedstrijd, georganiseerd door Stichting Woord en Gebaar. Op 23 april vond de 25e editie plaats van deze bijzondere wedstrijd.

TEKST: IRIS STEIJVERS VAN ORSELEN, GERJANNE SNIPPE (KADER 1) EN MENNO GOOSEN (KADER 2 EN 3) • FOTO'S: BOB BRONSHOFF

De Nationale LeesVertelwedstrijd is een wedstrijd voordragen in Nederlandse Gebarentaal (NGT) voor dove en slechthorende kinderen. Door deel te nemen aan de LeesVertelwedstrijd worden deelnemers, en hun klasgenootjes, op een leuke en uitdagende manier gestimuleerd om hun leesvaardigheid én hun gebarentaalvaardigheid te verbeteren. Op alle Nederlandse dovenscholen worden jaarlijks schoolfinales georganiseerd. Ook kinderen die in het regulier onderwijs zitten kunnen zich aanmelden. De winnaars van de voorrondes staan tijdens de landelijke finale van de Nationale LeesVertelwedstrijd op het podium van een groot

De LeesVertelwedstrijd is meer dan alleen een wedstrijd; het is ook een theatervoorstelling.

theater en strijden voor een volle zaal om de titel 'Meesterverhalenverteller'. Om mee te kunnen doen, kiest een kind een boek uit dat nog niet verfilmd is. Uit dat boek gaat hij of zij een kort fragment voordragen in NGT. Het fragment moet goed te volgen zijn voor mensen die het boek nog niet hebben gelezen.

De wedstrijd

In het mooie Beatrixtheater in Utrecht waren al vroeg in de morgen nerveuze ouders en kinderen te vinden. Om twaalf uur was het dan eindelijk zover, de zaal zat vol en de spanning was voelbaar. De presentatoren, Tobias de Ronde en Henrianne Jansen, startten de show. Ze stonden even stil bij hoe het allemaal begonnen was. De beide bedenkers van de LeesVertelwedstrijd, Sylvia Marseille en Wim Debets, waren in de zaal aanwezig. (Zie kadertekst, red.)
Na deze terugblik werd de jury voorgesteld: voorzitter Sarah Muller, docent/ontwikkelaar van het Nederlands Gebarencentrum. Verder Court Mackenzie (muziektolk), Johan Ros (gebarentaalonderzoeker Radboud Universiteit), Sedanur Seker (de winnaar van de vorige editie) en Gardy van Gils (onderzoeker lectoraat Dovenstudies Hogeschool Utrecht). De presentatoren stonden ook bij de stemtolken even stil. Stemtolk Sandra Markies is al vanaf het begin betrokken bij het evenement, zij kreeg een groot applaus. Fotograaf Bob Bronshoff maakt eveneens al bijna vanaf het begin foto's van de LeesVertelwedstrijd.

Finalisten

De eerste finalist is **Jionedrick Allee** uit Vught. De titel van het boek is: *Alles weg geschreven*, door Ann Lootens. Een spannend verhaal met prachtige mimiek. Over musicalkaartjes die in een rugtas zaten die onderweg is kwijtgeraakt. Gelukkig is de rugzak terechtgekomen.

De tweede deelnemer is **Ardo Abdullahi** van de Kentalis Bosschool in Arnhem. Zijn boek is getiteld: *Op de vlucht*, geschreven door Angelique Bos. Een spannend verhaal over oorlog en vluchten. Ardo weet het met haar gebaren heel spannend te maken.

De derde deelnemer is **Mohammad Oawda** van de Kentalis Guyotschool in Haren. Zijn boek heet: *Rovers Overvallen*, geschreven door Theo-Henk Streng en Robbert Damen. Mohammad heeft het in het begin een beetje moeilijk, hij is even stil. Gelukkig herpakt hij zichzelf en maakt van zijn presentatie een spannend en indrukwekkend verhaal.

De vierde finalist is **Sedra Ghneim** van Kentalis Zoetermeer. Dit boek heet: *De waanzinnige Boomhut van 13 verdiepingen*, hoofdstuk 11, De Reuzengorilla, en is geschreven door Andy Griffiths. Sedra weet het leuke verhaal over een boomhut, die beweegt omdat een gorilla aan de takken schudt, prachtig te gebaren. We leven helemaal mee.

De vijfde deelnemer is **Julian Bogert** van de Auris Polanoschool in Rotterdam. De titel van zijn boek is: D*e laatste waarschuwing* en is geschreven door Vouwke Klapwijk. Julian vertelt en gebaart ons het verhaal van Yoeri en Wesley die bezig zijn met spullen uit auto's te stelen.

De laatste deelneemster is **Nisa Usan** van Kentalis Signis in Amsterdam. De titel van het boek is: *Joris en de geheimzinnige toverdrank*, geschreven door Roald Dahl. Nisa vertelt het publiek het verhaal van Joris die een toverdrankje voor zijn oma gaat maken. Oma drinkt het drankje en ze groeit en groeit. Ze gaat door het plafond en zelfs door het dak heen!

En de winnaar is …

En dan komt het spannendste moment van de dag. De juryleden die bekend gaan maken wie gewonnen heeft. Ze hebben het niet gemakkelijk gehad, want alle kandidaten waren geweldig. Maar dan komt toch de verlossende uitslag. De derde prijs gaat naar Ardo. Hij heeft het boek over de oorlog heel indrukwekkend laten zien. De tweede plaats gaat naar Nisa. Nu voeren de juryleden de spanning even op. Want wie van de overgebleven kandidaten wint de eerste prijs. De voorzitter benadrukt eerst dat het helemaal niet erg is als iets even niet lukt, dat je stil bent en je dan herpakt. Dat is niet erg, daarna ging het allemaal heel vloeiend. Natuurlijk was dat Mohammad! Hij gaat terecht met de eerste prijs naar huis. Zijn leesvertellen was geweldig. Alle finalisten krijgen een medaille en een oorkonde, en natuurlijk een groot applaus.

Naschrift redactie

Wil je de editie van 2022 terugkijken? Dan kan op leesvertelwedstrijd.nl. Hier vind je ook meer informatie over dit evenement.

Een groepsportret van de trotse finalisten.

Over het ontstaan van de LeesVertelwedstrijd

Tijdens het schooljaar 1996-1997 vroeg **Wim Debets** zich af waarom het maar niet lukte zijn leerlingen voor te lezen in zijn klas. Hij gaf les op de dovenschool Effatha in Zoetermeer. (Nu Kentalis Onderwijs Zoetermeer.) Bijbelverhalen vertelde Wim in gebarentaal, op die manier bracht hij de inhoud van het verhaal over op de leerlingen. Andere verhalen probeerde hij over te brengen door de tekst voor te lezen, ondersteund met gebaren. Toch lukte het hem niet om de leerlingen echt met de verhalen te raken. Wim: 'Ineens begreep ik het. Ik moest niet "voorlezen-met-gebaren" maar echt "vertellen-met-gebaren", net zoals ik met de Bijbelverhalen deed. En zo bedacht ik het nog niet bestaande woord "leesvertellen". Dus echt letterlijk het boek op schoot en in gebarentaal vertellen wat er staat. En het lukte! Door middel van leesvertellen begrepen de kinderen het verhaal. Ik vertelde dit aan mijn collega's en ik hield een presentatie voor ouders tijdens een ouderavond over (voor)lezen. Vervolgens ontstond het idee om hier iets mee te doen in het kader van een wedstrijd. Ik werd kort daarna teamleider op een Effathaschool in Apeldoorn. Het organiseren van een landelijke LeesVertelwedstrijd werd toen opgepakt door mijn collega Sylvia Marseille.'

In 1997 was **Sylvia Marseille** leerkracht van groep 8 op Effatha in Zoetermeer. De kinderen in haar klas vroegen zich af waarom er wel een voorleeswedstrijd bestond voor horende kinderen maar niet iets soortgelijks voor dove kinderen. Met deze opmerking in het achterhoofd en naar aanleiding van de presentatie van Wim Debets over leesvertellen ontstond bij Sylvia en enkele anderen het idee om een voorleeswedstrijd te organiseren voor dove kinderen. Sylvia: 'Lezen is belangrijk voor alle kinderen, het maakt niet uit of iemand doof, slechthorend of horend is. De wedstrijd stimuleert plezier hebben in het lezen van boeken, wat weer een gunstig effect heeft op de taal- en leesontwikkeling van een kind. Leerkrachten en leerlingen wisten meteen dat het een goed idee was om een voorleeswedstrijd te organiseren.'

En zo kwam het dat in 1998 de eerste LeesVertelwedstrijd werd georganiseerd in het Muiderslot. Na het eerste jaar werd de organisatie overgenomen door Stichting Woord en Gebaar.

Over de stichting Woord en Gebaar

Het laten voortbestaan van het blad Woord en Gebaar is de belangrijkste reden geweest om in 1995 de gelijknamige stichting op te richten. Deze stichting heeft als doel:

- Het uitgeven van een in begrijpelijk Nederlands geschreven en door mooi beeldmateriaal ondersteund onafhankelijk, kwalitatief, opiniërend en informatief tijdschrift over de Nederlandse en de internationale dovengemeenschap in al haar verschijningsvormen.
- Het bereiken van (slecht)horende personen en instanties die (nog) geen relatie hebben met de dove en slechthorende gemeenschap en hen op een positieve manier kennis te laten maken met Dovencultuur, met respect voor verschillen.
- Te laten zien aan niet-doven, maar ook aan slechthorenden en aan doven zelf, hoe divers de dovengemeenschap is.
- Het behoud van het tijdschrift Woord en Gebaar (het enige onafhankelijke landelijke dovenblad in Nederland) als een belangrijk cultureel erfgoed voor de dovengemeenschap.

Meer informatie is te vinden op woordengebaar.nl

De Nederlandse Gebarentaal (NGT)

De Nederlandse Gebarentaal (NGT) is een gebarentaal die in Nederland wordt gebruikt in de communicatie tussen doven onderling en tussen doven en horenden. In tegenstelling tot wat vaak wordt gedacht, is er niet één universele gebarentaal, maar zijn er vele tientallen in gebruik op de wereld. Iedere gebarentaal heeft een eigen grammatica en lexicon, zo ook Nederlandse Gebarentaal. Voor mensen die doof geboren zijn is NGT vaak de moedertaal omdat zij prelinguaal doof zijn (voordat de ontwikkeling van gesproken taal op gang is gekomen). Ze leren praten door te kijken en te voelen. Doordat ze zichzelf niet kunnen horen, hebben ze vaak een typisch 'dovenaccent', in gebarentaal staan de handen, het gezicht en de ogen centraal, die natuurlijk bij iedereen op een eigen manier functioneren.

De NGT is sinds 1 juli 2021 een officiële taal (Wet erkenning Nederlandse Gebarentaal). Dat verplicht de overheid om het gebruik van NGT in de samenleving aan te moedigen. Er zijn al verschillende voorzieningen voor doven en slechthorenden. Bijvoorbeeld tolken Nederlandse Gebarentaal in het onderwijs en op het werk. Met de wettelijke erkenning van de NGT als taal heeft de overheid de plicht om deze taal te bevorderen. Daarvoor worden de volgende maatregelen genomen:

- In crisis- en noodsituaties laat de overheid zo veel mogelijk berichten daarover vertalen in de NGT. Zo werden de persconferenties tijdens de coronacrisis vertaald naar NGT door gebarentolk Irma Sluis die hierdoor landelijke bekendheid verwierf. Het was überhaupt voor het eerst dat de Nederlandse regering een gebarentolk inschakelde bij een persconferentie. In maart 2020 waren er ongeveer 1,5 miljoen doven en slechthorenden in Nederland, en vanuit die gemeenschap werd al langere tijd geijverd voor een gebarentolk bij persconferenties in crisistijden.
- Iemand die door middel van gebarentaal spreekt (gebarentalige) kan tijdens een rechtszaak gebruik maken van de NGT. Bijvoorbeeld als hij of zij aan het woord is.
- Gebarentaligen mogen een eed, belofte of bevestiging afleggen in de NGT.
- De overheid moedigt het gebruik van NGT aan. Bijvoorbeeld door toespraken van kabinetsleden te laten vertalen naar NGT. Dit onderdeel van de wet geldt sinds 1 juli 2022.

Bronnen/meer informatie
doof.nl
gebarencentrum.nl

Foto: Shutterstock

Een houtsnijder op weg naar zijn beroemde metamorfosen

Escher's XXIV Emblemata, dat

In deze aflevering van 'Topstukken uit de KB' een boek uit de jaren dertig waarin graficus M.C. Escher (1898-1972) langzaam van richting veranderde: van landschapsprenten naar de metamorfose en naar onmogelijke perspectieven. Waarom zijn Eschers boeken minder bekend dan zijn prenten?

TEKST: PAUL VAN CAPELLEVEEN, CONSERVATOR BIJZONDERE GEDRUKTE WERKEN (1801-HEDEN) EN BOEKGESCHIEDENIS

ILLUSTRATIES: M.C. ESCHER'S 'ZONNEWIJZER' EN 'STOOMWALS'

© 2022 THE M.C. ESTHER COMPANY B.V. -BAARN. ALLE RECHTEN VOORBEHOUDEN. WWW.MCESCHER.NL

De bekendste Nederlandse kunstenaar uit de twintigste eeuw is niet Mondriaan, maar Maurits Escher, tenminste in Amerika. Daar werd hij in 1951 op slag beroemd door artikelen in twee beeldbepalende publiekstijdschriften, *Time* en *Life*. Hij was toen al over de vijftig. Opdrachten voor prenten stroomden sindsdien binnen. Zowel de museumwereld als de wiskundige wetenschap werd gefascineerd door de zinsbegoochelende voorstellingen van Escher. Vissen die geleidelijk veranderen in schepen – of in paarden. Torens die je vanuit verschillende standpunten tegelijk bekijkt: van boven, van opzij en vanuit de diepte. Watervallen die omhoog stromen. Deze onmogelijke, multiperspectieve werelden ontstonden met mathematische precisie.

Houtsnijder

Het bijzondere van Eschers werk was bovendien dat het niet om secuur gemaakte tekeningen ging, maar om houtsneden. De voorstelling werd eerst getekend, maar vervolgens in een blok hout (in spiegelbeeld) uitgesneden om daarna van het blok te worden gedrukt. Het was een tijdrovend procedé, zeker als de kunstenaar het zelf wilde uitvoeren. Na het afdrukken van een oplage werden de houtblokken onbruikbaar gemaakt om misbruik te voorkomen: er werden enorme gaten in geboord (in de oeuvrecatalogus is een postuum afgedrukt zelfportret opgenomen waarin een 2 cm groot gat zichtbaar is). Behalve houtsneden maakte Escher linosneden en litho's.

Escher als maker van boeken

Escher maakte ook werk in opdracht, zoals ex librissen, geboortekaartjes, posters, pakpapier en postzegels. Het lag daarom voor de hand dat hij als illustrator zou werken, en dat gebeurde voor het eerst in 1921 met het boekje *Flor de Pascua* (paasbloem). De oplage was klein en helaas heeft de KB daarvan geen exemplaar. Van zijn tweede boek gelukkig wel, en ook van zijn derde en vierde. Deze drie boeken hebben forse formaten en dat geldt ook voor de houtsneden erin. Het laatste boek, uit 1958, *Regelmatige vlakverdeling,* bevat een tekst van Escher (met illustraties) over een onderwerp dat hem zijn hele carrière bezighield. Het derde boek verscheen in de jaren dertig: *De vreeselijke avonturen van Scholastica*, een sprookje over een heks in Oudewater. Maar de boeken zijn minder bekend en worden zelden getoond. Ook al werden er enkele honderden van gedrukt, ze kosten tegenwoordig duizenden euro's en worden sporadisch aangeboden.

Emblemen: motto, prent en moraal op rijm

Het boek dat het nauwst aansluit bij de traditie van de Nederlandse prent- en boekkunst is zijn tweede uitgave: *XXIV Emblemata, dat zijn zinne-beelden* uit 1932. De prenten werden in het voorafgaande jaar in hout gesneden, alle voorzien van zijn initialen 'MCE'. Het omslag en de titelpagina met de afbeelding van een pauw werden als laatste in Rome gemaakt. Er is een foto waarop het blok voor de titelpagina naast een proefafdruk op een tafel ligt, terwijl Eschers echtgenote Jetta op de achtergrond een boek leest. Enkele oorspronkelijke houtblokken worden bewaard door de M.C. Escher Foundation; opvallend genoeg zijn deze niet onklaar gemaakt.

Met de emblemen sloot Escher aan op de zeventiende-eeuwse Nederlandse traditie. Auteurs als Cats en Hooft schreven teksten voor emblematabundels. Elk 'embleem' bestond uit een kort motto, een prent en een morele uitleg. Ook bij Eschers *XXIV Emblemata* vinden wij die combinatie. Deze keer zijn de teksten van kunsthistoricus G.J. Hoogewerff (1884-1963), die destijds directeur was van het Nederlands Kunsthistorisch Instituut in Rome. Hij publiceerde ze echter onder het pseudoniem A.E. Drijfhout, dat verwijst naar zijn jongensdroom om zeeman te worden en naar het beroep van zijn vader: timmerman. Escher leerde de auteur aan het begin van de jaren dertig kennen. Hoogewerff werd een promotor van zijn werk.

Ironische emblemen

Alle motto's en gedichten zijn door Escher zelf in het houtblok gesneden, waardoor kleine variaties in de letters konden ontstaan. In het boek – de houtsneden meten 18 bij 14 cm – worden

zijn zinne-beelden (1932)

alle prenten aangeduid met één woord, bijvoorbeeld: 'stoomwals', 'kikvorsch' en 'eekhoorn'. Elke prent is opvallend genoeg anders vormgegeven, maar begint bovenaan met een motto in het Latijn. 'Vias pondere perseveranter exaequo' staat boven de afbeelding van een stoomwals, en dat betekent zoveel als: 'Ik egaliseer de wegen volhardend door mijn gewicht'. Eronder het rijm met de moraal:

Wanstaltig en gezeuld,
grommelend, afgebeuld,
plet ik met norsch gedruisch
mijn weg in 't gruis.

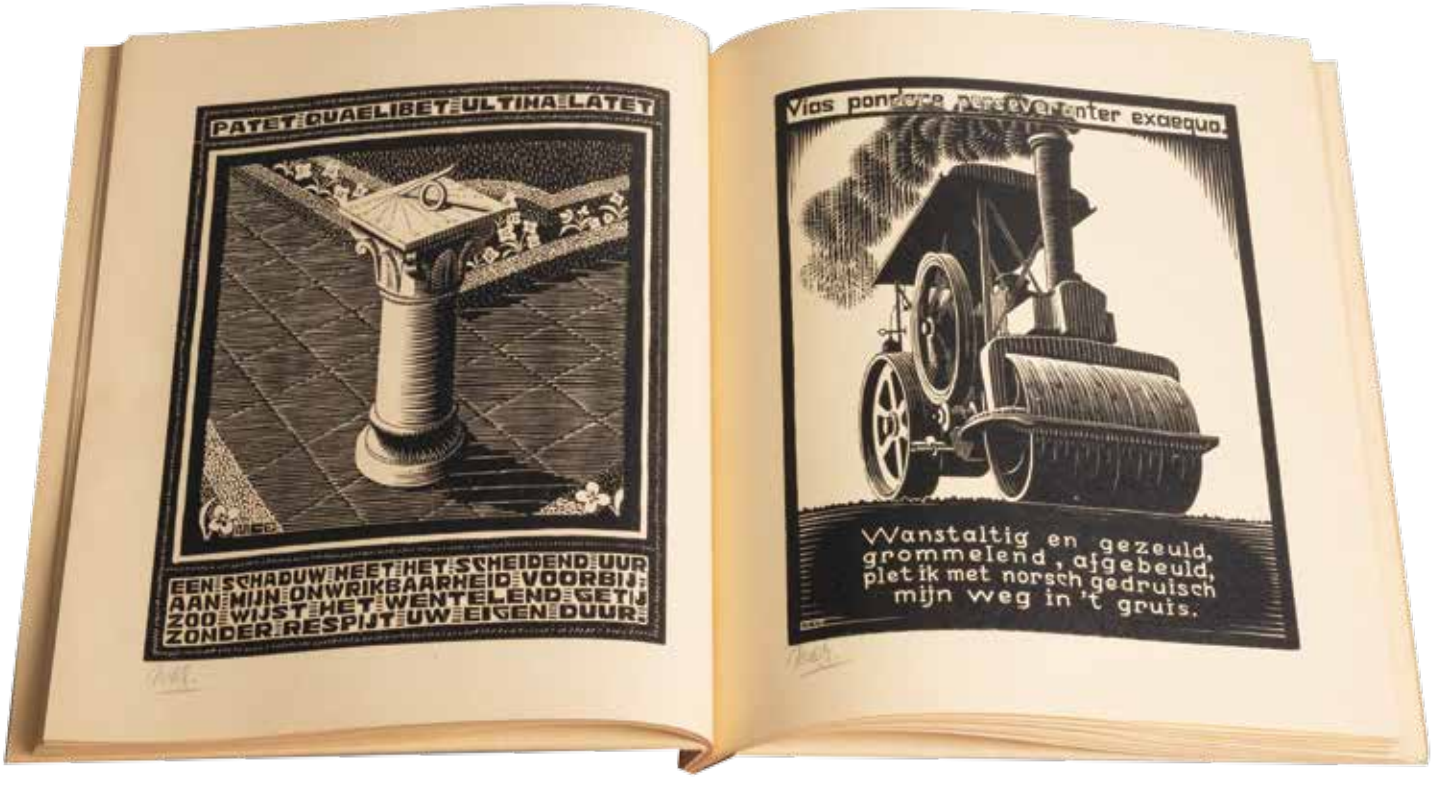
Dat afbeulen viel voor zowel auteur als kunstenaar serieus mee overigens. Zowel motto als moraal is met een korreltje zout te nemen. De auteur zag ze in elk geval als een 'hoogst ironische aanknoping bij de traditie', en dat blijkt al uit de bepaald niet zeventiende-eeuwse afbeelding van een stoomwals. Er waren traditioneler symbolen, zoals een kaars, een luit en dobbelstenen. Tot de moderne wereld behoorden symbolen als een vlieger, een dobber en een vogelhuisje. Maar veel andere dagelijkse objecten hebben nu eenmaal een lange geschiedenis, zoals het hangslot en de wegwijzer, en droegen vanaf de zeventiende eeuw bepaalde betekenissen met zich mee, al kon je daar altijd mee spelen.

Persoonlijk goedgekeurd

De houtsneden werden van de houtblokken gedrukt en dus niet door middel van metalen clichés, wat ook had gekund. Om ervoor te zorgen dat de afdrukken elkaar niet zouden beschadigen, werd maar aan een zijde van het papier gedrukt. Om toch een normaal boek te krijgen werd uitgegaan van dubbelbladen die op een quasi-Japanse wijze werden gebonden door middel van een zwart raffia touwtje. Het KB-exemplaar is bijzonder omdat het door Escher op de titelpagina in potlood is gesigneerd, en bovendien is elke prent van zijn paraaf voorzien: hij heeft dit exemplaar dus persoonlijk pagina voor pagina goedgekeurd.

Bronvermelding

XXIV Emblemata, dat zijn zinne-beelden. Spreukverzen van A.E. Drijfhout. Houtsneden van M.C. Escher. Bussum: C.A.J. van Dishoeck, april 1932.

Nieuwe generatie ontmoet elkaar op JBN Congres

‘Zorg ervoor dat jongeren in de

Het JBN-bestuur staand: Laurie Zwart, Tamar van Moolenbroek, Jelte Hommes, Julia van Haaster en Miriam Wagenaar. Zittend: Evi Savelkouls en Jolijn van Rossem.

bieb willen blijven werken!’

Na vijf jaar Jong Bibliotheek Netwerk (JBN) leek het de oprichters tijd voor een feestje. Door de coronaperiode werd die lustrumviering helaas een jaar vertraagd, maar daardoor was er des te meer tijd om ons te verheugen op een dagvullend programma met sprekers uit allerlei hoeken – typerend voor de breedheid van de taken van de bibliotheek en de veelheid aan rollen die ook jonge medewerkers daarbinnen oppakken. Een uitgebreid verslag van een bijzondere dag.

TEKST: ANNE VAN DEN DOOL (AVDD), LINDA VAN PELT (LVP) EN MENNO GOOSEN (MG) • FOTO’S: IVONNE ZIJP

JBN

Het Jong Bibliotheek Netwerk begon als een samenwerking tussen de jonge Biene Boer, destijds werkzaam bij Bibliotheek Bollenstreek, en Tamar van Moolenbroek, op dat moment trainee bij Probiblio. Ze werden aan elkaar gekoppeld door een leidinggevende van Boer, die het gevoel had dat haar enige jonge medewerker het toch een beetje zwaar had tussen al die oudere krachten. Die gedachte bleek te kloppen. Nu, ruim vijf jaar later, telt het Jong Bibliotheek Netwerk (JBN) meer dan vierhonderd leden. Er worden borrels en kennissessies georganiseerd waar jongelingen uit de sector elkaar kunnen opzoeken en kennis en ervaringen kunnen uitwisselen. Verder ontwikkelde het JBN een starterspakket voor instromers in de sector, waarin de belangrijkste informatie over de sector – inclusief de veelheid aan afkortingen – uit de doeken wordt gedaan. Inmiddels wordt het JBN zelfs uitgenodigd aan onderhandeltafels, bijvoorbeeld als het gaat over cao’s en pensioenen. De jonge stem mag, kortom, worden gehoord.

Toch is het niet altijd makkelijk om zo’n netwerk in de sector te laten landen, benadrukt Evi Savelkouls, bestuurslid van het JBN en samen met Van Molenbroek presentator van de dag. ‘We doen dit naast ons reguliere werk. Als het te druk is op het werk, blijft dit liggen. Maar we gaan dapper door.’

En dat is maar goed ook, want het aantal potentiële leden van het netwerk voor jonge bibliotheekprofessionals zal de komende jaren naar verwachting alleen maar groeien. Een belangrijk deel van de medewerkers in de bibliotheekbranche gaat de komende jaren met pensioen, waardoor ruimte ontstaat voor een nieuwe generatie. Die generatie is tijdens het lustrumcongres op 16 juni in de vestiging van de Openbare Bibliotheek van Amsterdam

(OBA) aan het Oosterdok goed vertegenwoordigd, zowel onder bezoekers en organisatoren als sprekers.
(AvdD)

Tamar van Moolenbroek en Evi Savelkouls presenteerden het JBN congres.

Fake news via TikTok

De eerste keynote is van Madeleijn van den Nieuwenhuizen (30), rechtshistoricus en mediacriticus. Ze behaalde haar master in politieke geschiedenis aan Columbia University in New York en werkt nu als Fulbright PhD-kandidaat aan de City University of New York (CUNY), waar ze onderzoek doet naar rechtsgeschiedenis en politieke corruptie. Ze is vooral bekend van haar Instagram-account Zeikschrift, waarin ze misstanden in de Nederlandse media aan de kaak stelt, zoals genderstereotypering, stelselmatige afwezigheid van stemmen en desinformatie.
Daarmee is de overeenkomst tussen haar drijfveren en die van de bibliotheeksector duidelijk: ook die strijdt van oudsher voor juiste informatie en verzet zich tegen nepnieuws, vooral in de huidige tijd, waarin dat steeds harder nodig is. Van den Nieuwenhuizen maakt zich zorgen, vooral over de combinatie van het polariserende politieke debat, de invloed van sociale media en de rol van laaggeletterdheid. Zij ziet hoe mensen die niet goed kunnen lezen via kanalen als TikTok foutieve informatie tot zich krijgen.
De bibliotheek is, kortom, van reusachtig belang voor een goed functionerende samenleving. Dat begint al bij de steeds verdere ontlezing die momenteel plaatsvindt. 'De coronaperiode heeft daarin zeker geen goed gedaan', signaleert Van den Nieuwenhuizen. 'En de gevolgen zijn groter dan veel mensen denken: het is niet alleen de algemene kennis die achteruitgaat, maar ook onze aandachtsspanne die nodig is om langere stukken te lezen, een vaardigheid die je nodig hebt om onderzoekend te werk te gaan. Juist die houding maakt ons tot goede, geëngageerde burgers. Ik merk het zelf wanneer ik lesgeef aan studenten van twintig: zij vinden het heel moeilijk om de legitimiteit van bronnen aan te tonen.'

Wereld vergroten

Van den Nieuwenhuizen ondervond tijdens haar jeugd aan den lijve hoe de bibliotheek je wereld kan vergroten. Ze groeide op in Oldenzaal, waar ze zich toch wat verloren voelde. 'Ik wilde groter denken. De bibliotheek van Oldenzaal reikte me verhalen aan die me lieten beseffen dat die grotere wereld bestond. Tegelijkertijd zag ik toen al dat die bibliotheekfunctie onder druk stond: de openingsuren werden versmald en de bibliotheek zat op een steeds minder gunstige plek, waardoor minder aanloop ontstond.'
De afgelopen jaren hebben veel bibliotheken noodgedwongen hun buurtvestigingen moeten sluiten, waardoor ze nu leunen op de laatste grote vestiging in de stad. Volgens Van den Nieuwenhuizen is dat een funeste ontwikkeling die maakt dat juist de mensen die de bibliotheek het hardst nodig hebben niet worden bereikt.
De bibliotheekmedewerker was in haar jeugd van onschatbare waarde, beseft zij met terugwerkende kracht: die reikte haar de juiste verhalen aan, waardoor ze verder durfde te kijken. De liefde van bibliotheekmedewerkers voor hun vak is in haar ogen onmisbaar. Ze hoopt dan ook dat hun stemmen worden gehoord wanneer belangrijke beslissingen moeten worden genomen, bijvoorbeeld op het gebied van centralisatie.
(AvdD)

Madeleijn van den Nieuwenhuizen.

Jong in het MT

In het volgende programmaonderdeel komen die medewerkers zelf aan het woord. Aangeschoven zijn Ellen Govers, manager van het team programmering speciale doelgroepen bij de Bibliotheek Aan de Vliet, Robin Verleisdonk, directeur van de Bibliotheek Helmond-Peel, en Fons Steggink, directeur van BiblioNu. Alle drie vervullen zij op relatief jonge leeftijd al belangrijke managementfuncties in de bibliotheek.
Zij kwamen daar niet door al op hun veertiende opruimhulp te worden, blijkt wel uit hun carrièrepaden. Zij vervulden eerst functies in andere branches, bijvoorbeeld als docent of binnen het sociaal domein. Zij kwamen vooral op hun verantwoordelijke positie terecht door hun ambities helder te verwoorden en naar hun doelen te streven, leggen ze uit.
De jonge bibliotheekprofessional heeft de sector veel te bieden, benadrukt Govers. 'Ons managementteam bestaat uit drie

mensen, van wie ik de enige jongeling ben – de andere twee zijn de zestig al gepasseerd. Daarmee krijg ik de kans om een andere stem te laten horen, waardoor jonge collega's zich ook beter vertegenwoordigd voelen. Toen na de coronaperiode het thuiswerkbeleid op tafel kwam te liggen, heb ik ervoor gestreden dat we daar flexibel in blijven, terwijl de oudere collega's ervoor pleitten om weer voor honderd procent terug te gaan naar de oude situatie. Daar steek ik op zo'n moment een stokje voor, wetend hoe fijn die vrijheid voor veel collega's is.'

Spreekbuisfunctie

Ook Verleisdonk herkent die spreekbuisfunctie. 'Door mijn kijk op de zaak te geven, kan ik ook betere arbeidsvoorwaarden creëren voor andere jongelingen die in de sector komen werken. En dat is hard nodig, want als we niet oppassen, stromen die veel te snel weer uit. Daarom is het ook zo goed dat het JBN actief betrokken is bij de pensioengesprekken: jongere werknemers hebben nu eenmaal andere wensen. Hun focus ligt meer op secundaire dan op primaire arbeidsvoorwaarden, is mijn ervaring. Ze willen bijvoorbeeld liever de kans hebben om er drie maanden tussenuit te zijn om andere ambities te ontplooien dan een paar procent loonsverhoging.'

Hebben de MT-leden nog tips voor de zaal om ook hogerop te komen in de sector? 'Spreek vooral je ambities uit, zodat anderen ook op de hoogte zijn van wat je wilt', benadrukt Verleisdonk. 'En als je nieuwsgierig bent of een functie wel iets voor jou is, kijk dan of je kunt proefdraaien', tipt Govers. 'Kijk bijvoorbeeld of je een zwangerschapsverlof kunt invullen. Als je niet blij bent met de functie, is dat zo weer klaar.'

(AvdD)

Ellen Govers, Robin Verleisdonk en Fons Steggink.

De Literaire Boyband

Na dit gesprek vindt een muzikaal intermezzo plaats, verzorgd door *De Literaire Boyband*: vier jongens die met frisse danspassen ode aan het woord brengen. De literaire boyband is een samenwerking van vijf schrijvers, dichters, muzikanten en tekenaars: Jelko Arts, Koen Frijns, Laurens van de Linde, Martin Rombouts en Wout Waanders. Helaas was een van de leden verhinderd, maar desondanks was het een zeer bijzondere voorstelling die afgesloten werd met een striptease.

(MG)

De swingende literaire boys.

Niet neutraal

Daarna is de beurt aan Sinan Çankaya (1982), wetenschapper, schrijver en spreker. Hij promoveerde op een onderzoek naar discriminatie binnen de politieorganisatie. Ook is hij gespecialiseerd in onderwerpen als mensenrechten, diversiteit, racisme en etnisch profileren. Momenteel werkt Sinan als universitair docent aan de Vrije Universiteit Amsterdam.

Hij stelde de vraag: is de bibliotheek neutraal? We zijn als sector misschien geneigd ons voor te doen als 'the God trick', een term van wetenschapper van Donna Haraway, waarbij we onszelf als bibliotheken voorstellen als universeel en neutraal, maar dat zijn we niet. Dat blijkt onder meer wanneer de bibliotheek wel degelijk stelling neemt in bepaalde debatten, bijvoorbeeld door alle Zwarte Piet-boeken uit de vestigingen te halen.

De bibliotheek neemt dus wel degelijk stelling. De vraag is alleen of daarbij niet vooral de stem van de meerderheid wordt vertegenwoordigd. Wat als die mening sterk opschuift naar rechts, zoals in de huidige samenleving het geval is? Verschuift de bibliotheek dan mee? We moeten afstappen van die schijn van neutraliteit, betoogt Çankaya. Dat doen we bijvoorbeeld door blinde vlekken te onderzoeken en nieuwe bronnen aan te boren. Maar boven alles moeten we onze eigen positie als bibliotheek onderzoeken.

(AvdD)

Sinan Çankaya.

Agonistische bibliotheek

Na de lunchpauze is het tijd voor de verschillende deelsessies. In de theaterzaal van de OBA vertelt Frank Huysmans, bijzonder hoogleraar informatiesamenleving, over pluralisme en polarisatie en de rol van openbare bibliotheken in het maatschappelijk debat. Zijn verhaal begint bij de geschiedenis van de bibliotheek, startend bij de Verlichting en de moderniteit, waarin een publieke sfeer ontstond. Dankzij koffiehuizen, leeskringen, wetenschap, kunst, musea en de eerste openbare bibliotheken kon emancipatie van de burger plaatsvinden.
Na die achttiende eeuw kwam in de negentiende en het begin van de twintigste eeuw de democratie op, met het kiesrecht als belangrijk speerpunt. Daarmee kreeg de arbeidersklasse voor het eerst een stem. En bij inspraak in het publieke debat hoort kennis. Die verkreeg men via de openbare leeszaal en vervolgens via de bibliotheek, die gratis voor iedereen toegankelijk waren, ongeacht rang, stand, geloof of overtuiging. De bibliotheek werd gefinancierd uit publieke middelen en had een collectie die pluriform en evenwichtig van samenstelling was: alle lagen en stromingen waren vertegenwoordigd.

Subjectieve informatie

Aan de andere kant werd in de loop van de vorige eeuw steeds meer subjectieve informatie geproduceerd, bijvoorbeeld door bedrijven die producten wilden verkopen. Ook media zoals kranten vielen hieraan ten prooi: zij wilden net zo goed dat hun teksten het best verkocht werden. Daarmee ontstond een belangrijke taak voor de bibliotheek, die steeds meer ruimte kreeg om zich in dat debat te mengen. Net als Çankaya stelt Huysmans op dit moment de vraag welke positie de bibliotheek op zo'n punt moet innemen: die positie kan in feite niet neutraal zijn, maar evenwichtigheid is wel belangrijk. Meningen moeten vertegenwoordigd zijn in de verhouding waarin ze in de samenleving voorkomen, is zijn stelling. Daarmee pleit Huysmans, verwijzend naar het gedachtegoed van Chantal Mouffe, voor een zogeheten agonistische bibliotheek die het publieke debat versterkt door de deuren ervoor open te zetten, bijvoorbeeld via lezingen, panels en debatten. Dat kan gaan over onderwerpen op internationaal, nationaal én lokaal niveau, van Black Lives Matter tot postkolonialisme, van de stikstofproblematiek tot stadsvernieuwing. Daarbij is het belangrijk dat burgers worden aangemoedigd zelf actief te participeren, bijvoorbeeld in makerplaatsen.
Al die ontwikkelingen vragen om nieuwe vaardigheden aan de kant van de bibliothecaris, ziet Huysmans. Om deze functies als bibliotheek goed te kunnen uitvoeren, moet je je bekwamen in debatten organiseren en leiden, mensen verbinden, conflicthantering en mediatie. Daarnaast moeten we de basis niet uit het oog verliezen, benadrukt de bibliotheekhoogleraar: taal, lezen en leren blijven minstens even belangrijk.
(AvdD)

Frank Huysmans.

Overlijdensberichten en sinterklaasgedichten

'Poëzie is een van de genres boeken die het minst worden uitgeleend in de bibliotheek', opent Kila van der Starre (literatuurwetenschapper, neerlandicus en freelance poëziecriticus) haar deelsessie over poëzie. Als antwoord op de vraag die zij haar toehoorders stelt: 'Hoe kom je zélf het meeste in aanraking met poëzie?', wordt vooral de link gelegd met privéaangelegenheden (overlijdensberichten) of de vrolijkere aanleiding van sinterklaasgedichten. Daarmee komt Kila op de crux van haar verhaal: want wie denkt nauwelijks of zelfs nooit iets met poëzie te maken te hebben, komt dichterlijke regels vaker tegen dan hij denkt. Poëzie circuleert buiten het boek, en heeft daardoor een groter bereik. De teksten reizen langs diverse bronnen, vooral dankzij de mensen die deze teksten aan elkaar doorgeven. Poëzie vind je in de openbare ruimte (straatpoëzie), op sociale media (Instagrampoëzie), in kranten (rouwadvertenties), op gebruiksvoorwerpen (vazen, kopjes, ansichtkaarten of kussenslopen bedrukt met poëzie), en niet te vergeten op lichamen (poëzietatoeages).

Klinkende woorden

'Poëzie wordt vaak dood verklaard, maar dat is ten onrechte', luidt Kila's boodschap. Begin 2021 promoveerde zij aan de Universiteit Utrecht (moderne Nederlandse letterkunde) op de circulatie en het gebruik van poëzie. 'In het dagelijks leven vervult poëzie een belangrijkere rol dan vaak als zodanig wordt (h)erkend. De frequentie waarmee wij in aanraking komen met werk van dichters dringt pas door als we opmerkzaam gemaakt worden op de verschillende toepassingen.'
En dát is de bedoeling van deze bijdrage aan het JBN Congres; de uiteenlopende 'gebruiksvormen' van poëzie in beeld te brengen. 'Zulke teksten kunnen bedoeld zijn om te rouwen of te troosten, te versieren, te onderwijzen, ons te helpen herinneren aan een bijzonder moment, of te dienen als een woordelijk symbool van een bepaalde overtuiging. De functionaliteit van poëzie verschilt per gebruik én per gebruiker. Want degene die zo'n tekst op een raam plakt, op een muur schildert of in een advertentie zet, heeft hiermee niet alleen een bepaalde bedoeling, maar creëert ook een specifieke context. Op die manier heeft de gebruiker invloed op de betekenis.'
Actuele momenten roepen vaak op tot poëzie, denk aan coronagedicht.nl. En er is iedere twee jaar een nieuwe Dichter des Vaderlands, nu Lieke Marsman.
Ook op jongeren heeft poëzie aantrekkingskracht. Naast op de al genoemde sociale media gebeurt dit bijvoorbeeld via de muziek (hiphop, rap) of in de vorm van het *spoken word*-genre. Zoals de naam al zegt, draait het bij deze vorm van woordkunst vooral om de voordracht van klinkende woorden.

Van alle tijden

Een tekst van veel langer geleden, maar emoties beschrijvend die van alle tijden zijn, is 'Zonder jou' van Annie M.G. Schmidt.

De wereld is wonderlijk leeg zonder jou.
Er staat maar zo weinig meer in.
De hemel is aldoor zo hinderlijk blauw.

Waarom? Wat heeft het voor zin?
Of denk aan songteksten, zoals 'Heb je even voor mij', gezongen door Frans Bauer.

Heb je even voor mij,
maak wat tijd voor me vrij,
ieder uur van de dag,
denk ik steeds aan jouw lach,
alleen jij maakt mij blij.

Tot slot als teken aan de wand dat poëzie onder ons is, een gedicht van Ingmar Heytze op een muur in de Utrechtse Dichterswijk, geïnspireerd door sms'ende leerlingen van de nabijgelegen basisschool. Het gedicht heeft de vorm en de lay-out van een sms'je en bevat precies 160 tekens.

Ik stuur je dit van
boven, deze letters
zijn mijn ogen. Ik
zie je vaker lopen,
lees de briefjes op
je telefoon. Ook dit
bericht past in je
hand: ik heb je lief.

Op de website straatpoëzie.nl zijn al bijna 3100 gedichten verzameld die te lezen zijn in de openbare ruimten van Nederland en Vlaanderen. Iedereen die een (nieuw) muurgedicht ontdekt, kan dit toevoegen aan de database.
(LvP)

Kila van der Starre.

Wat is waar?

Dat dé enige, échte waarheid niet bestaat (maar vaak een kwestie is van perspectief), is een lang geaccepteerd feit. Maar méér dan ooit worden in deze tijd feiten (zoals klimaatverandering of een pandemie) ontkend met het argument: 'dat is jouw waarheid'. Betekent dit dat de waarheid een andere waarde heeft gekregen?
In zijn presentatie over de rol van *fake news* besteedt Jos Joosten (hoogleraar Nederlandse letterkunde aan de Radboud Universiteit Nijmegen) aandacht aan de bibliotheek als brenger van verhalen, al dan niet waargebeurd. Daarbij start hij met een klassiek voorbeeld, te weten 'Max Havelaar' van Multatuli. De fictieve auteur van het boek – Batavus Droogstoppel, makelaar in koffie – benadrukt herhaaldelijk het belang van 'waarheid en gezond verstand'.
De visie van Reve ten opzichte van het schrijverschap lijkt hier haaks op te staan: 'De werkelijkheid die aan kunst ten grondslag heeft gelegen, dient geordend en veranderd te worden, want echt gebeurd is geen excuus.'

Is weglaten liegen?

Een waarheid die Joosten zelf onderschrijft, is dat hooguit vijf procent van een hoorcollege blijft hangen. Dat is voor hem geen reden om niet even de vijf typen van autonomie van de schrijver onder de aandacht te brengen: maatschappelijk, sociaaleconomisch, institutioneel, poëtisch en tot slot schrijversidentiteit. 'Schrijven is de allerindividueelste expressie van de allerindividueelste emotie.' Daarbij roept hij de dichtregel 'Ik ben een God in 't diepst van mijn gedachten' (*Willem Kloos, eind negentiende eeuw*) in herinnering.
Schrijvers hebben de keuze hun werk als fictie of non-fictie te presenteren.
Roxane van Iperen brengt haar boek ''t Hooge Nest' – de villa in de bossen van 't Gooi, waar ze zelf komt te wonen en zich dan in de geschiedenis ervan gaat verdiepen – als waargebeurd verhaal over de twee Joodse zussen Janny en Lien Brilleslijper, actief in het verzet in Amsterdam en Den Haag. Uiteindelijk moesten ze zelf onderduiken.
Joosten wijst op een ontbrekend onderdeel in dit, zogezegd op feitelijkheden berustende verhaal, namelijk de aanwezigheid van een eveneens ondergedoken Duitser. 'Is het een literaire techniek deze man weg te wissen uit de geschiedenis? Is het een keuze voor een bepaald narratief om de overtuigingen en attitudes van de lezers te beïnvloeden? En, misschien wel de belangrijkste vraag: mág dat in een "als op waarheden berustend" boek?'

Scherpe blik

Philip Huff noemt zijn boek 'Wat je van bloed weet' een fictieve constructie. Hoewel hij tegelijkertijd nooit heeft ontkend dat dit zijn meest persoonlijke boek tot nu toe is en als disclaimer gebruikt dat 'er veel overeenkomsten zijn met zijn eigen leven'. De hoofdpersoon vertelt over het effect van opgroeien in een ogenschijnlijk welvarend maar ook gewelddadig gezin. Het verhaal draait om de machteloosheid in familieverhoudingen, en over de vraag of het ooit lukt jezelf uit die verhoudingen te bevrijden.
Waar begint een roman en waar eindigt de autobiografie? Dat hiertussen niet altijd een scherpe scheidslijn te trekken is, is duidelijk aldus Joosten. 'Kunstprogramma's presenteren tegenwoordig steeds vaker "de mens achter de schrijver" terwijl het in feite interessanter is de schrijver achter de mens te zien. Want dan pas weet je of de auteur de beschreven gebeurtenissen zelf daadwerkelijk heeft meegemaakt.'
Om mee te kunnen gaan in een verhaal, is het niet per se noodzakelijk dat iets op feitelijkheden berust, vervolgt hij met voorbeelden als Roodkapje, de Hobbit en Harry Potter. 'Stuk voor stuk fantasieverhalen die toch een grote lezersgroep trekken, maar hier en daar ook oproepen tot twijfel. Zo was er ooit dat jongetje dat werd voorgelezen uit Harry Potter en hoorde dat de jonge tovenaar zijn kapotte bril weer "heel" kon toveren. Dit bracht

bij het jongetje de vraag naar boven: waarom tovert hij dan niet direct dat zijn ogen weer goed zijn?'

De afsluiter van deze deelsessie is de vraag of lezers een autobiografie anders beoordelen dan een roman. Is het esthetische van het verzonnen verhaal belangrijk? Of hecht het lezerspubliek juist aan de zuivere waarheid? Joosten: 'Er lijkt een groeiende aandacht te zijn voor egodocumenten en waargebeurde verhalen. Maar dat geldt niet altijd en niet voor iedereen. Toen Maria Mosterds "Echte mannen eten geen kaas" over haar jaren in handen van een loverboy een mix van fantasie en feiten bleek, waren vooral lezers met een vmbo-achtergrond teleurgesteld. Lezers met havo/vwo bleven het boek op hetzelfde niveau waarderen en vonden dat sleutelen aan de waarheid in boeken is toegestaan.'
(LvP)

Jos Joosten.

Werven en behouden

Bijna de helft van de medewerkers in de openbare bibliotheken is 55 jaar of ouder. De grote uitstroom in de komende tien jaar is dan ook geen complete verrassing. Het is een grote uitdaging voor bibliotheken om te zorgen voor voldoende instroom van jonge medewerkers en ook om deze voor langere tijd te behouden.
In die context geven Ellen Hartman (experienced managing consultant and presenter) en Renée van den Bosch (territory marketing lead) een schets van de nieuwe generaties aan de hand van een persoonlijke presentatie. Ellen (35) is millennial, en Renée (24) behoort tot de Generatie Z. Beiden werken bij OCLC, een samenwerkingsverband van bibliotheken dat research doet, programma's ontwikkelt en ook (personeels)service biedt.

De wereld een beetje beter

Daarna is het tijd om te onderzoeken welke toonzetting het beste past bij het motiveren van de jongere generaties voor een baan bij de bibliotheek. Nu de banen voor het uitkiezen zijn, is een keuze voor de bibliotheekwereld misschien wel meer dan ooit een bewuste stap. Want je krijgt hier geen Tesla van de zaak, en ook niet als bonus een maand (betaalde) vakantie voordat je aan het werk gaat. Ellen en Renée weten het: 'Wie kiest voor de bibliotheek is vaak een idealist, en wil een bijdrage leveren aan de maatschappij en de wereld een beetje beter maken.'
Maar met welke kreten kun je nieuwe collega's aantrekken? Nieuwsgierig persoon? Of 'papieren tijgers' voor de werving van trainees informatiemanagement, met een bijpassend origami-gevouwen beest? Maak van je werk een sport? Een alleskunner op hardloopschoenen? Aansprekende vacatureteksten zijn belangrijk, maar om te weten wat de jongere generaties nu écht aanspreekt, geeft een onderzoekje onder jongeren actuele informatie.
Vrijheid, duidelijke arbeidsvoorwaarden, inspiratie, doorgroeimogelijkheden, flexibiliteit, persoonlijke ontwikkeling, duidelijk salarisperspectief en uitdaging zijn zaken die als positieve aandachtstrekkers worden genoemd.
En wat schrikt af? Slechte vacatureteksten, onduidelijke omschrijvingen zoals 'marktconform salaris', holle, rare en hippe woorden zoals 'targets' en al helemáál onrealistische vereisten als 20 jaar ervaring.

Blijvertjes?

De huidige arbeidsmarkt, boordevol keuzemogelijkheden, nodigt uit om van baan te veranderen. Wat hebben de toehoorders van een organisatie nodig om te blijven? Vertrouwen, doorgroeimogelijkheden, vrijheid, duidelijkheid, flexibiliteit, persoonlijke aandacht en het gevoel serieus genomen te worden.
Daarbij wordt opgemerkt dat flexibiliteit in het verleden een andere lading had dan nu. Vroeger betekende dit de dreiging van 'nooit een vast contract krijgen'. Nu, mede als gevolg van de coronaperiode, heeft het een meer positieve connotatie, namelijk de mogelijkheid om zelf te kiezen voor een switch of een werkschema dat beter bij je privéleven past.
Op de vraag of de voorkeur uitgaat naar direct jobhoppen of eerst een gesprek aangaan over nieuwe mogelijkheden in de huidige baan, slaat de balans door naar optie twee.
Het merendeel van de aanwezigen ziet voldoende mogelijkheden om zich te ontwikkelen en door te groeien binnen de huidige organisatie. Maar of iedereen over vijf jaar nog op dezelfde plek zit? Daarover zijn de meningen – ja, nee, weet ik nu nog niet – precies gelijk verdeeld.
(LvP)

Ellen Hartman.

Renée van den Bosch.

Blijven ontwikkelen

In een volgende deelsessie geeft Mariëlle Kreukniet, adviseur bij Stichting BibliotheekWerk, inzicht in hoe je zulke aanvullende vaardigheden als bibliotheekprofessional kunt opdoen. Ze laat zien wat in de bibliotheeksector allemaal beschikbaar is aan opleidingsbudgetten, ontwikkelcheques en andere bijscholingsmogelijkheden.
Zulke mogelijkheden zorgen ervoor dat je binnen je werk gemotiveerd blijft, benadrukt Kreukniet. 'Wanneer je te weinig uitdaging hebt, raak je verveeld; wanneer je te veel uitdaging hebt, word je gestrest. Wanneer je precies in balans bent, zit je in een flow. Om

daar te komen, helpt het om jezelf te ontwikkelen.'
Tegelijkertijd wordt ook in de zaal zichtbaar dat lang niet iedereen het ontwikkelaanbod van diens eigen werkgever kent. Niet iedere werkgever stimuleert zulke doorontwikkeling in gelijke mate, blijkt uit de reacties onder de aanwezigen. Verder heeft niet elke medewerker daarin dezelfde behoefte: misschien wil je jezelf niet zo nodig bijscholen, of sluit het aanbod van jouw werkgever niet aan bij je wensen. Hoe meer op maat, hoe beter, is de conclusie.
Bij het niet of moeilijk kunnen bespreken van die wensen lijkt niet zozeer het probleem te liggen, laten de reacties in de zaal zien. Belangrijker lijkt de zoektocht naar de juiste cursus of opleiding: er is veel te kiezen, maar lang niet alles sluit aan bij de rappe ontwikkelingen die de bibliotheeksector doormaakt.
(AvdD)

Mariëlle Kreukniet.

Innoveren kun je leren

In de laatste ronde gaan Deirdre Carasso, directeur van de Bibliotheek Utrecht, en Erik Boekesteijn, innovatieadviseur bij de KB, in gesprek over de bibliotheeksector. Zij weten als geen ander hoe je vernieuwing brengt: Carasso zorgde voor een heel nieuwe koers bij het Stedelijk Museum Schiedam, waar ze de OF/BY/FOR ALL-methode introduceerde. Het resulteerde in exposities van, door en voor Schiedammers, die het museum vandaag de dag beschouwen als hun eigen podium. Boekesteijn reisde tijdens zijn carrière de hele wereld over om bibliotheken te adviseren over hun inrichting en werkwijze.
Anderhalf jaar geleden maakte Carasso de overstap naar de bibliotheeksector. 'Ik wilde impact maken in de stad waar ik al meer dan tien jaar woonde', blikt ze terug. 'De tijd waarin we leven vraagt daarom. In Schiedam merkte ik al dat zo'n proces waarbij je de burger meer betrekt andere regels kent. Het gaat meer om het proces dan om het resultaat, bijvoorbeeld. En je moet de deuren en ramen echt wijd openzetten. Je kunt niet doen alsof: dat voelen burgers meteen. De controle echt uit handen durven geven is dus heel belangrijk.'
Toch is dat in de bibliotheeksector nog niet zo makkelijk, merkte Carasso de afgelopen tijd. 'Bibliotheekgoeroe David Lankes zei het al: het zit in ons DNA om dingen te willen ordenen. Dat zorgt ervoor dat de bibliothecaris graag zaken in hokjes plaatst. Dat is bij een proces als dit niet bevorderlijk.'

Innovatievraagstukken

Dezelfde beweging probeert Boekesteijn te bewerkstelligen. Hij helpt bibliotheken in Nederland en daarbuiten bij hun innovatievraagstukken, waarbij hij de eindgebruiker altijd centraal stelt. Dat doet hij bijvoorbeeld in de vorm van *extreme library makeovers*, waarbij hij in drie dagen tijd belangrijke veranderingen in een organisatie probeert teweeg te brengen.
Aan de ene kant wil de sector graag innoveren, maar aan de andere kant zijn er ook vaak beren op de weg, zag Boekesteijn tijdens zijn carrière. 'Ik heb het zo vaak gehoord: we hebben geen tijd en geen geld. Innoveren doe je ook niet per se tussen negen en vijf. Ik ben ervan overtuigd dat je voor een goed idee altijd budget kunt vinden, bijvoorbeeld via sponsors of subsidies.'
Uit de zaal klinken wat kritische geluiden. Veel jonge bibliotheekprofessionals kampen met het gevoel goede ideeën te hebben, maar dat er te weinig middelen zijn om ze uit te voeren. Betekent dat dat er structureel te weinig ruimte is voor innovatie in de sector? Kan een minder overgeorganiseerde sector dat misschien oplossen? Het is een discussie die nog verdere uitdieping behoeft.
Tijdens deze laatste sessie werd duidelijk hoe het de komende jaren de kunst wordt dat collega's in de bibliotheeksector van alle leeftijden elkaar nog beter leren te vinden en begrijpen. Want als goede ideeën van jonge bibliothecarissen op muren blijven stuiten, raken ze nooit in de werkflow die maakt dat ze binnen de branche willen blijven werken. Een passend vervolg op dit congres zou daarom wellicht een congres zijn waar verschillende generaties elkaar ontmoeten en in gesprek kunnen gaan over hoe ze elkaar nog meer kunnen versterken.
(AvdD)

Erik Boekesteijn en Deirdre Carasso.

Afsluiting met gedicht

Anne van den Dool die ook de interviews met Ellen Govers, Robin Verleisdonk en Fons Steggink afnam, sloot het congres af met het prachtige gedicht *Ik ben*. Dit gedicht kun je in november lezen in het boekje dat gemaakt wordt naar aanleiding van de Bibliotheekblad Schrijfwedstrijd.
Nog meer leuk 'Anne nieuws': in november 2022 verschijnt haar debuutbundel *Wij zijn uitgeweken* bij uitgeverij Querido. Anne publiceerde bij Querido al eerder de romans *Vluchthaven* (2020) en *Achterland* (2014).
(MG)

Anne van den Dool.

Bezoeker Paul Glasbeek

TEKST: LINDA VAN PELT

Na zijn studie SPH en werkervaring als pedagogisch medewerker in de kinderopvang maakte Paul Glasbeek, medewerker Service en Informatie bij de afdeling Jeugd bij Rozet | taal, kunst en erfgoed, een jaar geleden bewust de overstap naar de bibliotheek. 'Ik werk nu in een heel mooi gebouw, en ik heb ook voldoende ruimte een eigen invulling te geven aan mijn werk. Zo ga ik bijvoorbeeld als boekstartcoach naar de consultatiebureaus. Inspirerend op het JBN Congres vond ik het gesprek met de jonge managers, waarbij één van hen aangaf dat hij zijn baan in de commercie opgaf om voor de bibliotheek te werken om later met een goed gevoel te kunnen terugkijken op zijn carrière. Hoewel er in de commerciële wereld vaak meer geld te verdienen valt, lijkt het belang om iets goeds te kunnen betekenen voor de wereld dus soms toch groter. Ook vond ik het inspirerend te horen dat hij als manager het belang van persoonlijke groei bovenaan had staan om vervolgens zijn medewerkers beter te kunnen begeleiden. Het lijkt erop dat er in de (Nederlandse) bibliotheekwereld ruimte is voor persoonlijke groei in elke laag. Misschien is dat wel waarom ik me er zelf ook zo thuis voel. Als trouwe luisteraar van de Grote Vriendelijke Podcast vond ik ook de deelsessie met Bas Maliepaard boeiend. Diversiteit en inclusie blijven belangrijke thema's. Niet alleen in de bibliotheek, maar ook bijvoorbeeld in personages in kinderseries op tv of bij de babypoppen in de winkel. Als ze bijna allemaal blank en gezond zijn, doe je daarmee zowel de blanke, gezonde kindjes als alle andere kinderen tekort.'

Paul Glasbeek.

Bezoeker Nur Ceylan

TEKST: LINDA VAN PELT

Sinds april werkt Nur Ceylan als coördinator Digitaal Meedoen bij de Bibliotheek aan den IJssel. 'In mijn dagelijks leven ervaar ik hoe belangrijk het is om voldoende digitale vaardigheden te hebben. Bijna alles wordt immers tegenwoordig op die manier geregeld: overheidszaken, werk zoeken en natuurlijk alle sociale media. Goed kunnen omgaan met internet, dat gun ik iedereen. In deze baan kan ik daaraan mijn bijdrage leveren. Een vriend tipte me over de vacature voor deze, nog vrij nieuwe functie in onze bibliotheek.
Stel dat de bibliotheek in de toekomst ophoudt te bestaan? Dan verdwijnt er veel; van ontmoetingsplek tot mogelijkheid om je digitale en je taalvaardigheden te ontwikkelen. Ik denk dat de regering dan een groot probleem krijgt, want die moet dan zelf al die taken op zich nemen die voor het goed functioneren in de moderne maatschappij immers onmisbaar zijn.
Wat mij het meest is bijgebleven van het JBN Congres is wat Juul Martin en Marja Lensink in hun deelsessie namens MATT Talent zeiden 'Wat je aandacht geeft groeit.' En dat is waar. Problemen zijn er altijd, op welke manier dan ook. Het is belangrijk om te focussen op jouw doel. Want je focus bepaalt wat je ziet!'

Nur Ceylan terwijl ze geïnterviewd wordt door redacteur Linda van Pelt.

Bezoeker Freek Schröder en Shasha Triebel

TEKST: LINDA VAN PELT

Doordat Freek Schröder nét nieuw is bij de OBA (Freek begon in juni als medewerker Digitale basisvaardigheden) was er nog niet direct een gevoel van trots dat het congres 'bij zijn OBA' werd georganiseerd. 'Het was voor mij vooral praktisch dat ik op de fiets naar het congres kon komen. Maar toen ik na afloop tijdens de borrel gezellig napraatte met wat collega's uit het land die vol lof waren over het gebouw aan het Oosterdok, was er tóch even een klein moment van trots voor mij. Wat mij het meest is bijgebleven van de dag is de neutraliteit van de bibliotheek die bij twee lezingen ter discussie werd gesteld. Het ging er hier om dat de bibliotheek zogenaamd een neutrale plek inneemt in de maatschappij, terwijl dat eigenlijk niet mogelijk is. Want de bibliotheek dient een positie in te nemen in het maatschappelijk debat. Ik vond dit heel inspirerend om te horen, en het motiveert mij ook in mijn dagelijks werk.'

De thuisbasis van Shasha Triebel, medewerker Digitale vaardigheden, is de OBA-vestiging in Amsterdam Zuidoost. 'Een geweldige, levendige plek. Bovendien werk ik ook nog maar kort bij de Amsterdamse bibliotheek, dus deze bijeenkomst voelde niet meteen als thuis, maar meer als een mini-uitje. Ik vond het vooral leuk en inspirerend om te praten met medewerkers uit andere bibliotheken en onze ervaringen in het werk uit te wisselen. Maar naarmate mijn collega Freek en ik meer complimenten kregen over het gebouw en de sfeer van de OBA, was ik stiekem toch een beetje trots dat het evenement bij ons was. Wat me vakinhoudelijk van het JBN Congres is bijgebleven, is vooral het begrip "neutraliteit". In verschillende sessies kwam dat aan de orde. Het idee dat de bibliotheek niet hoeft te streven naar neutraliteit om een laagdrempelige en toegankelijke organisatie te zijn, vind ik een goede uitgangsgedachte.'

Freek Schröder en Shasha Triebel.

Bezoeker Tessa Geurts

TEKST: LINDA VAN PELT

Poëzie zegt Tessa Geurts, lees- en mediaconsulent Voortgezet Onderwijs bij Bibliotheek Venlo, persoonlijk niet zo veel. 'Gek genoeg vind ik het wel noodzakelijk. Vooral omdat poëtische teksten tot de verbeelding spreken. Poëzie is teksten die je moet snappen. Ik gebruik regelmatig een mooie tekst als persoonlijke felicitatie op een verjaardagskaart. Op mijn leeftijd ben ik me meer bewust van het effect dat verschillende soorten teksten op je kunnen hebben. Vooral dankzij mijn uitgebreide leeservaring. Als je nog een stuk jonger bent en nog weinig boeken of teksten hebt gelezen of beluisterd, kan dat anders zijn. In mijn werk vind ik het een mooie uitdaging om jongeren tóch warm te maken voor poëzie, bijvoorbeeld door een raakvlak te zoeken met hiphop of een gevoelsmatige brug te maken naar een boekverfilming. Als je aansluiting weet te vinden bij iets wat de jeugd wel aanspreekt, reageert het merendeel positief. Zoals dat meisje, dat pas als aha-erlebnis zei: "O, poëzie is dus niet zo stom als ik dacht!" Wat mij zelf het meest bijgebleven is van het JBN Congres is wat Madeleijn van den Nieuwenhuizen zei; namelijk dat de bronnen die we raadplegen vaak gekleurd zijn door het verleden. Zo kunnen bronnen over slavernij die door witte mensen gedocumenteerd zijn een vertekend beeld geven van de geschiedenis. Terwijl bronnen van mensen van kleur niet werden opgenomen in de archieven. Ik vond dit een echte eyeopener. Ik had hier nooit bij stilgestaan. In de workshops bronnenonderzoek die ik geef aan leerlingen die hun profielwerkstuk schrijven, is dit iets waaraan ik zeker aandacht ga besteden.'

Tessa Geurts.

Yuri Matteman, directeur-bestuurder DOK Delft

‘De bibliotheek heeft een centrale plek in het leerecosysteem’

Yuri Matteman kende de veelzijdigheid van de bibliotheek al voordat hij enkele maanden geleden aan de slag ging als directeur-bestuurder van DOK Delft. In die korte periode is hij nog meer onder de indruk geraakt van alles wat de bibliotheek doet, maar is hij net zo veel blijven houden van het boek als in zijn jeugd.

TEKST: ANNE VAN DEN DOOL • FOTO’S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

Was je altijd al fan van de bibliotheek?
In mijn jeugd was ik een enorm fanatieke lezer. Ik herinner me *Dik Trom*, *De schippers van de Kameleon* en *De scheepsjongens van Bontekoe* als de dag van gisteren. Toen ik ouder was, heb ik ook het hele oeuvre van Thea Beckman verslonden. Daarna stapte ik over op de spionageromans, totdat ik dankzij mijn leeslijst op de middelbare school in aanraking kwam met literatuur. Ik denk dat ik een van de weinige mensen ben die daardoor meer zijn gaan lezen: daardoor ontdekte ik hoe origineel boeken kunnen zijn. Daardoor raakte ik ook gemotiveerd om bijzondere boeken voor mijn leeslijst te kiezen. De leraar stelde veel verplicht: we moesten bijvoorbeeld minimaal één boek van Couperus lezen. Dan las ik niet *Eline Vere*, maar een ander boek: *Iskander*. Ook vond ik het jammer dat ik geen anderstalige boeken mocht lezen. Na lang zeuren mocht *Les Misérables* van Victor Hugo ook op mijn lijst.
Ik ging in mijn jeugdjaren wel naar de bibliotheek, want thuis stonden niet veel boeken in de kast. Die spionageromans schafte ik zelf aan. Tijdens mijn eindexamen werd ik weer meer fan van de bibliotheek. Ik woonde in Buitenveldert in Amsterdam, maar ging toch liever naar de centrale bibliotheek in Amstelveen dan naar de bibliotheek aan de Prinsengracht in Amsterdam. Dat pand was prachtig, maar voor mij was het te groot. En de boeken die ik graag voor mijn eindexamen wilde lezen, hadden ze in Amstelveen ook. Bovendien was het er rustiger, zodat ik me beter kon concentreren op het leren voor mijn toetsen.
Na mijn studie werd ik weer een koper: ik wilde het liefst zo veel mogelijk boeken in huis. Ik ontdekte de bibliotheek opnieuw door de komst van mijn kinderen, die nu vijf en zeven jaar oud zijn. We wonen dicht bij de OBA, dus daar gaan we graag naartoe – niet alleen om te lezen, maar ook om te spelen. Maar natuurlijk gaan er ook altijd boeken mee naar huis.

Waarin schuilt voor jou de kracht van het boek?
Ik heb de kracht van literatuur ontdekt dankzij *One Flew over the Cuckoo’s Nest*. Toen ik dat op mijn zestiende las, werd ik omvergeblazen door de originaliteit van die roman. Het boek drijft op het gegeven van een onbetrouwbare verteller, waardoor je niet weet wat waar is en wat niet. Dat had ik nog nooit eerder gezien.
Ik houd van boeken als objecten – om te hebben, maar ook om cadeau te geven. Ik kan wel een uur door boekwinkels struinen op zoek naar het juiste cadeau. De kracht zit hem voor mij niet alleen in het verhaal, maar ook in de creativiteit en de vrijheid die een boek kan brengen. Dat is wat kunst in het algemeen kan doen: je krijgt een andere blik op de wereld. Je leert er zo veel van. Waarom ik ze zo graag wil hebben? Als ze in je kamer staan, kunnen ze je elke keer herinneren aan alle verhalen die je dankzij die boeken tot je hebt gekregen, al die veranderingen die je dankzij die boeken hebt doorgemaakt.
Ik ben niet zuinig op boeken: voor mij zijn het gebruiksvoorwerpen. Ik doe niet graag afstand van ze, maar ik ben ook geen verzamelaar. Ik geef ze ook heel graag door, zodat anderen hopelijk van ze kunnen genieten.

Was het die liefde voor het boek die je bij de bibliotheek bracht?
Eigenlijk liep het net iets anders. Ik heb biologie gestudeerd. Dat wilde ik al toen ik zes was. Ik hield enorm van dieren. Mijn ouders trokken samen met mij langs alle dierentuinen door heel Nederland. Zij lieten me gewoon een halfuur of drie kwartier bij de apen zitten. Ik kon eindeloos naar ze blijven kijken.
Toen ik mijn studiekeuze moest maken, realiseerde ik me steeds meer dat de toekomst niet in dat soort biologie lag, maar meer in de moleculaire biologie. Maar toen ik stage moest lopen in een laboratorium, bleek ik dat helemaal niet leuk te vinden. Toen vond ik een stageplek bij Artis, waar ik mocht helpen met het opzetten van lesprogramma’s.
Die educatieve invalshoek beviel me zo goed dat ik vervolgens met vrienden een eigen bedrijf opzette waarmee we lesmaterialen maakten voor biologie. Ons aanbod werd steeds breder: uiteindelijk richtten we ons op alle exacte vakken en organiseerden we evenementen om leerlingen enthousiast te maken voor

Foto: Roos Koole

Yuri Matteman: 'Mijn kinderen hebben met hun twee hoogopgeleide ouders andere kansen dan kinderen in een van de minder welvarende wijken van Delft. Ik ben bij een bibliotheek gaan werken omdat ik dat verschil wil verkleinen.'

wetenschap. Samen met universiteiten en andere organisaties maakten we complete lesprojecten. We groeiden langzaam, ook doordat we studenten aannamen om programma's te ontwikkelen binnen hun eigen vakgebied.

Vervolgens maakte je de overstap naar Naturalis. Hoe ging dat?

Na een jaar of elf begon ik te twijfelen: ik wilde meer kunnen betekenen voor de samenleving. Na twee jaar twijfelen besloot ik te stoppen. Binnen een paar maanden kon ik beginnen als hoofd educatieve ontwikkeling van Naturalis. Mijn opdracht was om Naturalis 365 dagen per jaar relevant te maken voor jonge mensen, door ze enthousiast te maken en te houden voor de wereld van de natuur.

Ik wist: als je mensen wilt verbinden aan een onderwerp, moet je verschillende leeromgevingen met elkaar verbinden: school, thuis, het museum en de natuur. Zo leg je de basis voor een leerecosysteem. Dat is een samenwerkend netwerk van scholen, gemeenten en educatieve organisaties waarbinnen jonge mensen hun passies kunnen ontdekken en verdiepen. En dat is maar goed ook, want er is veel te weinig tijd om kinderen op school alles te leren wat ze moeten kunnen en ze ook nog eens enthousiast te maken voor een bepaald onderwerp. Uit onderzoek blijkt dat bijna iedereen die in de natuur werkt een *life changing experience* gehad heeft in de natuur in zijn jeugd.

Als je voetballen leuk vindt, ga je op voetbal, maar als je natuur of cultuur leuk vindt, kun je niet op natuur of cultuur. En dat creëert ongelijkheid. Daar hoopten we verandering in te brengen.

Binnen zo'n leerecosysteem helpen zogenaamde wegwijzers, zoals leerkrachten of bibliotheekmedewerkers, je telkens naar de volgende stap om verder te ontwikkelen waarvoor je enthousiast bent geworden. Ik heb, samen met anderen, in de regio Leiden 'Verwonder om de hoek' opgezet: daar kun je nu in verschillende achterstandswijken 'op cultuur, natuur en wetenschap zitten'. In kwetsbare wijken kunnen kinderen kennismaken met het rijke aanbod op het gebied van cultuur, natuur en wetenschap. Buiten school kunnen ze er verder kennis mee maken in een serie workshops. Daarna kunnen ze lid worden van een vereniging of een club. En als die club niet bestaat, wordt deze opgericht. Zo zijn er in de regio Leiden al natuur- en wetenschapsclubs ontstaan.

Hoe kwam je vervolgens bij de bibliotheek terecht?

Ik realiseerde me dat de lokaal verbindende rol eigenlijk niet zo goed paste bij een nationaal museum als Naturalis. Die verbindende rol past veel beter bij de bibliotheek. Toen kwam de vacature van directeur-bestuurder bij DOK Delft vrij. DOK en Delft kloppen voor mij: Delft heeft serieuze gelijkekansenproblematiek waaraan je als bibliotheek enorm kunt bijdragen. En DOK wil als bibliotheek graag vernieuwend te werk gaan. Ik zag bovendien de overeenkomsten met de gedachte van het leerecosysteem: de bibliotheek als verbindende instantie tussen verschillende vormen van leren. Ik wil dat iedereen een volgende stap kan zetten als die daar het enthousiasme toe voelt. Helaas hebben niet alle kinderen die mogelijkheid. Mijn kinderen hebben met hun twee hoogopgeleide ouders bijvoorbeeld andere kansen dan kinderen in een van de minder welvarende wijken van Delft. Ik ben bij een bibliotheek gaan werken omdat ik dat verschil wil verkleinen. We zijn zo'n verbindende factor: op het gebied van kunst, cultuur en daarbuiten.

We leven in een complexe samenleving, waarin je allerlei ingewikkelde keuzes moet maken: van een DigiD gebruiken tot een mening hebben over wel of niet van het gas af. Daar heb je allerlei vaardigheden voor nodig, en die kun je opdoen in de bibliotheek: kritisch denken, een open houding, informatie op waarde schatten, noem maar op. Bij ons kan dat allemaal.

Je bent nu een aantal maanden directeur. Wat heb je tot nu toe geleerd?

Voordat ik hier kwam werken, was ik interessant genoeg weinig bezig met de rol van lezen in de bibliotheek. Ik realiseerde me door alle gesprekken in de eerste maanden dat om je een leven lang te kunnen ontwikkelen, geletterd zijn een basisvoorwaarde is – precies zoals in het Bibliotheekconvenant staat. Daarom zie ik voor DOK de komende jaren twee rollen: enerzijds zijn we expert op het gebied van leesplezier en basisvaardigheden, anderzijds willen we verbindend zijn in Delft, zodat kinderen enthousiast kunnen worden en blijven op het gebied van kunst en cultuur.

Bij DOK gaan we uit van plezier en echt contact. Toen ik bij Naturalis startte met het eerste leerecosysteem in een achterstandswijk in Leiden, werd men enthousiast omdat ik uitlegde dat we plezier maken als uitgangspunt namen en niet het oplossen van problemen. Dat houd ik ook in de gaten bij de keuzes die we maken bij DOK: zijn we problemen aan het oplossen of plezier en ontmoeting aan het bieden? Denk bijvoorbeeld aan een Taalmaatje versus een taalcursus: het eerste hoort meer bij ons dan het tweede. Wij trainen Taalmaatjes, het roc in Delft geeft de cursussen. Ik werk dan ook graag samen met partijen die iets beter kunnen dan wijzelf. Dan kunnen wij ons richten op de dingen waar wij zelf het best in zijn.

Welke zaken verbazen je of maken je kritisch?

In de Netwerkagenda gaat het heel erg over ons eigen aanbod op het gebied van een leven lang ontwikkelen. Ik denk dat we veel meer een verbindende factor moeten zijn. We moeten niet alles zelf willen doen, maar vooral samenwerken. De bibliotheekmedewerker van de toekomst moet niet alleen in staat zijn het volgende boek aan te reiken, maar ook om je te helpen de volgende stap te zetten. Als je drie keer een boek over robots hebt geleend, moeten wij je doorverwijzen naar de roboticacursus van de universiteit of naar een museum.

Daarnaast kunnen wij als bibliotheek leesplezier en leesmotivatie inbrengen in andere projecten. Zo hebben wij, als klein voorbeeld, onlangs een boekenkast ingericht op het eerste Keti Koti-festival Delft met boeken over het slavernijverleden. De problemen zijn groot, dus we hebben veel te betekenen.

In de bibliotheeksector lijkt het boek onder druk te staan, terwijl het zo onmisbaar is. In Delft collectioneren we nog zelf: wij hebben geen standing order-abonnementen van NBD Biblion en maken geen gebruik van andermans collectiediensten. We hebben aparte collectioneurs voor verschillende vestigingen

en doelgroepen. En we hebben themaroutes voor de jeugd, waarmee kinderen en jongeren op eigen houtje door de collectie kunnen struinen. Dat willen we nu ook met onze informatieve collectie gaan doen.
In de toekomst willen we een meer museale ervaring toevoegen door ook andere objecten een plek te geven in onze vestingen. Bij de sectie natuur en techniek zouden fossielen kunnen komen, bij de poëziesectie een typemachine. Alles om mensen te stimuleren dat passende boek op te pakken. Maar uiteindelijk zijn de mensen het belangrijkst: de persoon op de vloer is de beste begeleider richting het goede boek.

Wat wil je nog bereiken in de bibliotheeksector?

In Delft wil ik ons een essentiële rol laten spelen in het leerecosysteem van de stad. Ik wil dat wij ervoor zorgen dat mensen altijd de volgende stap kunnen zetten om hun interesses verder te ontwikkelen, zowel kinderen als volwassenen. Daarnaast moeten we het Leesoffensief heel stevig gaan neerzetten. Als dat ons lukt in Delft, levert ons dat misschien ook iets op voor de hele sector.

Wat is het verschil tussen de bibliotheekbranche en andere sectoren?

Zowel in de museum- als in de bibliotheeksector zijn mensen ongelooflijk gemotiveerd. Ik vind het zo knap dat de bibliotheekbranche zo weerbaar blijft, ondanks alle klappen die we krijgen. Dat zie ik bij DOK, maar ik weet hoe breed het speelt. Het is echt niet altijd makkelijk, maar iedereen zet door. Dat maakt het voor mij extra bijzonder dat ik in deze sector mag werken.
Wel denk ik dat de bibliotheek echt een plek van nu is, waar je graag moet willen werken. Bij Naturalis stond ik nog met één been in de wetenschap, nu sta ik midden in de cultuur. Daardoor maak ik ook kennis met mensen die heel goed muziek kunnen maken of goed kunnen schilderen. Een groot verschil is ook de verhouding met de gemeente: bibliotheken hebben allemaal een zeer innige relatie met de gemeente. Dat geldt voor veel musea veel minder.

Waar ben je het meest trots op?

Ik ben trots op het vertrouwen dat ik heb gekregen om in de regio Leiden 'Verwonder om de hoek' op te zetten. En ik kijk met veel plezier terug op dertien jaar mooie projecten draaien met mijn eigen bureau. Ik heb met zo veel interessante mensen mogen samenwerken. Daarmee hebben we ook veel jongeren de kans geboden om zich te ontwikkelen, onder wie de studenten die eindeloos bij ons bleven omdat ze het zo leuk vonden. Ik vind het belangrijk dat mensen zich kunnen doorontwikkelen binnen wat ze doen. Dat past ook uitstekend bij DOK, waar 'iedereen blijft groeien' een veelgebruikt motto is. Dat zie je hier ook terug. Medewerkers krijgen echt de kans door te groeien. Er is ruimte om fouten te maken. Dat vind ik bijzonder.

Wat zijn je hobby's?

Ik luister heel veel gitaarmuziek, met name metal en punk. Ik zit veel in de trein, en dan zet ik graag mijn koptelefoon op. Sinds een paar jaar speel ik ook zelf gitaar. Ik had nog nooit een instrument gespeeld, en ik heb eigenlijk nog nooit een hobby goed volgehouden, dus dit is voor mij een grote uitdaging.
En natuurlijk lees ik heel graag. Vroeger maakte ik mijn keuzes voor boeken heel bewust. Toen ik begin twintig was, wilde ik alle grote boeken van de wereldliteratuur lezen. Nu gaat het vooral om wat ik tegenkom, wat me wordt aangeraden en waar ik zin in heb. Op die manier kom ik de grootste parels tegen.

Foto: uit de privécollectie van Yuri Matteman.

Yuri met zijn gezin tijdens een vakantie met de camper bij Pont du Gard, een Romeins aquaduct, in Zuid-Frankrijk.

De ‘meest exotische’ bieb ter wereld: Airport Library Schiphol

Vijf ‘airportlibrarians’ over hun vak

Vijf gepensioneerde bibliotheekmedewerkers staan zes dagen per week in de Airport Library op Schiphol: een etalage van Nederlandse cultuur en het visitekaartje van de Nederlandse bibliotheken voor met name internationale reizigers op Schiphol. Carla Kwant, Ria Smith, Manda van der Haring, Edda Rekers-Hazelhoff en Tineke Meesters vertellen wat deze plek zo bijzonder maakt.

TEKST EN FOTO: KAREN BERTRAMS, PROGRAMMERING & COLLECTIE PROBIBLIO

Van links naar rechts: Carla Kwant, Ria Smith, Manda van der Haring, Edda Rekers-Hazelhoff en Tineke Meesters.

Airport Library[1] bestaat sinds 2010. Het is de etalage van de Nederlandse cultuur en het visitekaartje van de Nederlandse bibliotheken voor met name overstappende reizigers op Schiphol. De eerste versie is ontwikkeld door met name Probiblio en Schiphol, en werd door een panel van internationale reisjournalisten uitgeroepen tot beste nieuwe luchthavenvoorziening. De huidige versie is in 2017 door CPNB gerealiseerd. Sinds medio 2019 is de exploitatie weer in handen van Probiblio. Zij doet dit in opdracht van het Nederlands Letterenfonds, dat voor Airport Library geoormerkte subsidie van OCW ontvangt. De dagelijkse zorg voor de luchthavenbibliotheek is zes dagen per week in handen van vijf gepensioneerde bibliotheekmedewerkers, de airportlibrarians.
Alle vijf airportlibrarians verlengen hun veelbewogen carrières in het bibliotheekvak met hun vrijwillige inzet voor 'de meest exotische bibliotheek' ter wereld. De collectie met Nederlandse (jeugd)literatuur in heel veel talen en (foto)boeken over Nederlandse cultuur, de steeds wisselende fysieke en digitale presentaties en de muziekservice brengen Nederlands cultuurgoed onder de aandacht van de argeloze, nerveuze of nieuwsgierige reiziger. Per week brengen ze ieder een dagdeel door op deze bijzondere plek. Ria Smith is de twitterende airportlibrarian[2] van het eerste uur (2010).

Wat zijn jouw drijfveren om in je vrije tijd in Airport Library te werken?

Ria Smith: 'We maken deel uit van de "wereld van het reizen", met de dynamiek van ontmoetingen met een internationaal publiek in de culturele oase die Airport Library biedt in deze hectisch commerciële omgeving. Schiphol is een boeiende omgeving, je weet nooit welke mensen je tegen gaat komen.'

Op welke aspecten van Airport Library ben je het meest trots?

Ria Smith: 'Trots zijn we op het feit dat Airport Library er na meer dan tien jaar nog steeds is en bezoekers nog steeds weet te verrassen. Airport Library is met pieken en dalen steeds een professioneel gerunde faciliteit geweest, met een goede collectie boeken en, heel belangrijk, een helder collectiebeleid: Nederlandse cultuur. Met aandacht voor mooie vormgeving, interessante presentaties en tentoonstellingen. En een grote variëteit aan samenwerkingspartners. Geen "laat-je-oude-boeken-achter-minibieb"! Het is erg leuk mensen in contact te brengen met Nederlandse cultuur.'

Tineke Meesters: 'Wat bijvoorbeeld te denken van Hendrik Groen in het Chinees?! De totstandkoming[3] van het meubilair levert ook fijne gesprekken op. Door ouders wordt veel voorgelezen uit de prachtige prentenboekencollectie; deze rustmomenten worden door het publiek hogelijk gewaardeerd. De reacties van passagiers zijn dan ook om over naar huis te schrijven, wat ze doen in het gastenboek dat altijd klaarligt: WOW! – Wonderful! – Such a good idea! – Perfect! Commentaar, tekeningen, belevenissen en emotioneel-filosofische ontboezemingen uit de hele wereld. Een digitaal prikbord voor deze getuigenissen zou wel tof zijn.'

Wat is je lievelingswens voor Airport Library qua programmering, collectie, inrichting?

Edda Rekers: 'Hoewel rust en bescheidenheid vanouds bibliotheekhandelsmerken zijn, mag de route naar Airport Library wat pregnanter aangegeven worden en is meer dynamiek door bijvoorbeeld bewegende beelden en filmpjes over de Nederlandse cultuur, schrijvers of prentenboeken op de schermen gewenst. Programmeren rond de CPNB-activiteitenkalender, aandacht voor laaggeletterdheid. Voorlezen in verschillende talen, gedichten uitprinten, games voor kinderen, zoals bij de plek die NEMO heeft. Publiek komt er vanzelf. En graag een mooiere presentatie van en plek voor de belangrijkste boeken: de prentenboeken. Betere planken voor de non-fictie en toevoegen van strips. De

zichtbaarheid van ons als airportlibrarians (wie heeft een leuk idee voor bedrijfskleding?). En goede lockers voor tas en jas en lekkere zitplekjes. We zijn nieuwsgierig naar wat er in de rondleidingen op Schiphol over Airport Library verteld wordt, dat weten we eigenlijk (nog) niet.'

Carla Kwant: 'Het publiek zelf is dusdanig verrast door het bestaan van Airport Library dat ze zelden wensen hebben. Behalve de man die op hoge toon eiste dat de dienstdoende airportlibrarian terstond een eind zou maken aan het pianospel van een andere passagier op de naburige piano. Dat ik niet de "baas" van de piano was vond hij niet van belang en hij zou een klacht over mij indienen.'

Welke bijzondere ontmoetingen heb je gehad met het publiek?

Carla Kwant: 'Alle ontmoetingen zijn bijzonder omdat iedereen een eigen verhaal heeft. Zoals een Braziliaanse bibliothecaris die helemaal verrukt was van "onze" genre-etiketten. Ze zag het helemaal zitten om iets dergelijks in haar bibliotheek ook te introduceren en bleef maar foto's maken en appen naar collega's. Een leuke ontmoeting met een achtjarig Nederlands meisje dat teleurgesteld was dat er geen Nederlandse boeken waren. Ik legde uit dat het vertaalde boeken waren. Het concept "vertaalde boeken" was totaal nieuw voor haar, maar toen ze het begreep was ze helemaal opgetogen! "Dus dan kunnen kinderen uit andere landen onze boeken lezen!!! Wow!"'

Tineke Meesters: 'Het treffen van een oud-collega, die indertijd naar Kaapstad is verhuisd. De man die uitleg wilde over hoe dat nou zit met onze waterspiegel. Twee Amerikaanse kinderen die vertelden zich "at home" te voelen. Onze Airport Library deed ze denken aan hun Michigan Library. Een oudere dame op weg naar Ghana, naar haar kleinkinderen: het concept van Airport Library zou ze onder de aandacht brengen van de Ghanese regering. Ook personeel van de luchthaven maakt gebruik van Airport Library, bijvoorbeeld in de pauze. Zo sprak ik iemand van de beveiliging die helemaal lyrisch was over het boek Volendamse kunstenaars in 1900. En een medewerkster die bij de vip-begeleiding werkt en graag in Airport Library wacht totdat de vip zich meldt. Ook de schoonmakers zijn onze ambassadeurs en fans, en zetten soms de boeken recht.'

Welke luchthavenbibliotheek vind je (ook) inspirerend?

Ria Smith: 'Airport Library Schiphol is "by far" de meest inspirerende. Uit de klanttevredenheidsonderzoeken van Schiphol zelf komt Airport Library steevast als een van de hoogst gewaardeerde voorzieningen. We zien op Twitter andere luchthavenbibliotheken langskomen, maar die zijn heel anders. Kioskachtig, automaten, ruilkasten, leeshoekjes, maar nooit erg inspirerend. Airport Library is denken we uniek in z'n veeltaligheid, professionaliteit en duidelijke gerichtheid. We zijn wel nieuwsgierig, dus hoog tijd voor een excursie!'

Van welk soort publiek geniet je het meest?

Manda van der Haring: 'Toch wel van de kinderen, en de alleengaande reiziger die verdiept in een boek zijn vlucht dreigt te missen. (Voorlezende) ouders met kleine kinderen zijn vaak erg enthousiast over wat we voor de kinderen te bieden hebben. Mensen zijn vaak blij verrast met iets in hun eigen taal. Een Indonesische studente met een heel lange wachttijd las eens Oeroeg van Hella Haasse helemaal uit. Een Chinese student wilde graag een van onze kunstboeken kopen. Toen dat niet mocht van mij heeft hij ongeveer alle afbeeldingen gefotografeerd. Bibliothecarissen zijn ook altijd leuk om te ontmoeten. En gestreste mensen die je gaandeweg hun bezoek aan ons rustiger ziet worden …'

Wat hebben bibliotheken aan Airport Library?

Tineke Meesters: 'Als pr-uithangbord heeft het z'n waarde. Het is een visitekaartje van het Nederlandse bibliotheekwerk, dat zouden we nog wel meer willen uitbouwen. Veel met name Amerikaanse bibliothecarissen kennen ons. Ik heb ooit eens met een Ghanese bibliothecaris het Nederlandse bibliotheeksysteem en het Ghanese met elkaar vergeleken. Airport Library-bezoekers vinden de bibliotheek ook een plek van rust en ontspanning tijdens een reis met jetlag en andere stress; zonder commerciële druk. Dat een bibliotheek dat veilige gevoel kan geven is denk ik waardevol voor de beeldvorming van bibliotheken. En ook aardig om te vermelden: voor Airport Library wordt een applicatie ontwikkeld die vertalingen en vertalers van in een reeks van afleveringen klassieke Nederlandse boeken in het zonnetje zet met een vertaalspel. De afleveringen komen bij succes voor alle belangstellende bibliotheken beschikbaar.'

Hoe zie jij de toekomst van bibliotheken op bijzondere locaties?

Ria Smith: 'Die zouden veel vaker ontwikkeld moeten worden, en dat zal ook nodig zijn om het lezerspubliek te blijven binden. Het is een mooie manier om de bibliotheken onder de aandacht te brengen, met als voorwaarde dat je er tijd en energie in kunt stoppen.'

Tineke Meesters: 'Een goed idee van wat je wilt bereiken en dat uitstralen op zo'n plek is erg belangrijk, het moet een duidelijke toegevoegde waarde te hebben. Ooit zijn de veerboten naar de Waddeneilanden als locatie genoemd. En zijn er intussen bibliotheken in asielzoekerscentra?'

Bronnen

1. airportlibrary.nl
2. twitter.com/airportlibrarian
3. projects.superuse-studios.com/projects/airport-library-schiphol

Als je erop let, kom je ze vaak tegen, in winkels in dorpen of steden: de ING-servicepunten. Zo blijft ING in de buurt. Met kantoren, maar vooral met de ING-servicepunten.

ING-servicepunten

Servicepunten zijn kleine 'bank-kantoren' in boekwinkels zoals Primera, The Read Shop en Bruna. En hier blijft het niet bij. ING plaatst ook servicepunten in bibliotheken. De eersten zijn al open in Harlingen, Dokkum, Drachten en op Schiermonnikoog. Je herkent ze aan het bord aan de gevel.

Op een ING-servicepunt kan heel veel

ING-klanten kunnen er bijvoorbeeld een nieuwe pincode aanvragen, een Betaalpas activeren of hun persoonsgegevens wijzigen. Geld opnemen kan er vaak ook. Als medewerker van het ING-servicepunt ben je speciaal opgeleid om klanten te helpen met hun online bankzaken. Je kunt vragen van ING-klanten beantwoorden en zoekt waar nodig naar de juiste oplossing voor de klant. Voor meer advies over bankzaken regel je makkelijk online een afspraak voor de klant op een ING-kantoor.

Digitaal aan de slag

Klanten kunnen zelfstandig online hun bankzaken regelen bij het ING-servicepunt in de bibliotheek. Komen ze er even niet uit, of zijn ze nog niet begonnen met internetbankieren maar er wel nieuwsgierig naar? Geen probleem, jij kunt ze verder helpen of uitleggen hoe zij kunnen beginnen met online bankieren.

Hidde Coebergh is bij ING verantwoordelijk voor de kantoren en de ING-servicepunten: *"Voor een grote groep klanten is en blijft persoonlijk contact essentieel en onmisbaar. En dat bieden wij met ons landelijk dekkend netwerk van kantoren en ING-servicepunten."*

do your thing

Bieb SYSTEMEN

Postbus 86, 7440 AB Nijverdal
Telefoon:050 - 318 60 18
Email: info@biebsystemen.nl
Internet: www.biebsystemen.nl

Bibliotheken hebben de afgelopen jaren ingespeeld op de veranderingen in de markt. Met concepten, zoals in de retail gebruikt, zijn er nieuwe presentatietechnieken ontwikkeld om de consument, de bibliotheekbezoeker, aan zich te binden. Frontale presentatie en tafels maken het veel overzichtelijk en aantrekkelijk om te zoeken naar nieuwe boeken. Net als gebruikelijk in de retail moeten formules worden bijgesteld en aangepast. Wijzigingen moeten het voor de klanten aantrekkelijk maken om steeds weer te komen. Bieb Systemen, onderdeel van Van Keulen Interieurbouw, kan hierbij ondersteunen. Op het gebied van hout, metaal, draad en kunststof beschikken we over veel know how en een hypermodern machinepark. .

Van Keulen realiseert wat vormgevers ontwerpen!

Powered by VAN KEULEN INTERIEURBOUW